

KÜRESEL MALİ KRİZDE IMF'NİN DEĞİŞEN ROLÜ VE TÜRKİYE

Yüksek Lisans Tezi

Okan KARAÇAM

Eskişehir 2019

KÜRESEL MALİ KRİZDE IMF'NİN DEĞİŞEN ROLÜ VE TÜRKİYE

Okan KARAÇAM

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İşletme Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Metin ÇOŞKUN

Eskişehir

Anadolu Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Mart 2019

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Okan KARAÇAM'ın "Küresel Mali Krizde IMF'nin Değişen Rolü ve Türkiye" başlıklı tezi **28 Mart 2019** tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca toplanan **İşletme** Anabilim Dalı **Finansman** Bilim Dalında, **yüksek lisans tezi** olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

İmza

Üye (Tez Danışmanı) : Prof.Dr.Metin ÇOŞKUN

Üye : Doç.Dr.Ash AFŞAR

Üye : Doç.Dr.Feride HAYIRSEVER BAŞTÜRK

Prof.Dr.Metin COŞKUN
Anadolu Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ÖZET

KÜRESEL MALİ KRİZDE IMF’NİN DEĞİŞEN ROLÜ VE TÜRKİYE

Okan KARAÇAM

İşletme Anabilim Dalı

Finansman Bilim Dalı

Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mart 2019

Danışman: Prof. Dr. Metin ÇOŞKUN

Ekonomik krizler herhangi bir ürün, hizmet, üretim faktörünün ya da ülke parasının şiddetli dalgalanma ve değişim yaşaması olarak ifade edilebilir. Sık sık yaşanan mali krizler, ekonomik küreselleşme ile bu krizlerin ortaya çıkmasına neden olan etkenler arasında güçlü bir ilişkinin olduğunu göstermektedir. Uluslararası Para Fonu, küresel ekonomik tahribatları, ödemeler dengesi sorunlarını, uluslararası parasal sistemde ortaya çıkan problemlere çözüm getirmede aracı olarak kurulmuştur. Değişen dünya dinamiklerine uyum sağlamada IMF tüm dünya ülkelerinin adeta mali destekçisi olmuştur.

Bu çalışmada; ekonomik kriz kavramı, sahip olduğu değişkenler, sürecin nasıl ve neden oluştuğu ve krize öncülük eden göstergeler bağlamında detaylı bir şekilde anlatılmıştır. Dünya genelinde yaşanan ekonomik krizler çok boyutlu bir şekilde değerlendirilerek ülkelerin uygulamış olduğu politikalar açıklanmıştır. Mali krizlere destek sağlayan güç olarak IMF’nin sahip olduğu özellikler, etkinlik alanları ve uyguladığı reçeteler ülkeler tabanında değerlendirilerek analiz edilmiştir. Türkiye’de gerçekleşen mali krizler diğer dünya ülkelerinde meydana gelen krizler ile benzerlik ve farklılık boyutunda açıklanarak IMF uygulamalarının etkisinden bahsedilmiştir.

Anahtar Sözcükler: IMF, Mali Krizler, Türkiye

ABSTRACT

THE CHANGING ROLE OF IMF AND THE GLOBAL FINANCIAL CRISIS IN TURKEY

Okan KARAÇAM

Department of Business Administration

Programme in Financing Science

Anadolu University, Graduate School of Social Science Institute, March,2019

Supervisor: Prof. Dr. Metin ÇOŞKUN

The economic crisis can be expressed as any product, service, production factor or expressed as a serious fluctuation and change in the country's currency. The frequent financial crisis shows that there is a strong relationship between economic globalization and the factors leading to the emergence of these crises. The International Monetary Fund has been established as a tool to solve the problems of global economic destruction, balance of payments and the problems arising in the international monetary system. In line with the changing world dynamics, the IMF has become a financial supporter of all countries in the world.

In this study; The concept of economic crisis is explained in detail in terms of its variables, how and why the process has taken place and the leading indicators of the crisis. The global economic crises are evaluated in a multidimensional way and the policies implemented by the countries are explained. The features, areas of activity and prescriptions of the IMF as the power to support financial crises have been analyzed by evaluating the basis of countries. The financial crisis that took place in Turkey, effects of IMF practices are explained by explaining similarities and differences with the crises in other countries.

Keywords: IMF, Financial Crisis, Turkey

29.03.2019

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan “bilimsel intihal tespit programı” yla tarandığını ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim.

Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

Okan KARAÇAM

29.03.2019

STATEMENT OF COMPLIANCE WITH ETHICAL PRINCIPLES AND RULES

I hereby truthfully declare that this thesis is an original work prepared by me; that I have behaved in accordance with the scientific ethical principles and rules throughout the stages of preparation, data collection, analysis and presentation of my work; that I have cited the sources of all the data and information that could be obtained within the scope of this study, and included these sources in the references section; and that this study has been scanned for plagiarism with “scientific plagiarism detection program” used by Anadolu University, and that “it does not have any plagiarism”, whatsoever. I also declare that, if a case contrary to my declaration is detected in my work at any time, I hereby express my consent to all the ethical and legal consequences that are involved.

Okan KARAÇAM

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
BAŞLIK SAYFASI	i
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ.....	v
STATEMENT OF COMPLIANCE WITH ETHICAL PRINCIPLES AND RULES	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar DİZİNİ.....	vii
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	viii
GRAFİK DİZİNİ	ix
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ.....	x
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ULUSLARARASI PARA FONU'NUN (IMF) TARİHİ GELİŞİMİ VE YAPISI	
1.1. IMF Nedir?	3
1.2. IMF'nin Kurulma Süreci ve Gelişimi	5
1.3. IMF'nin Özellikleri, Amaçları ve Faaliyetler	6
1.4. IMF'nin Organizasyon Yapısı ve Karar Alma Süreci	8
1.5. IMF'nin Mali Kaynakları	10
1.5.1. IMF Hesaplarının Yapısı.....	12

1.6. IMF Kaynaklarının Kullanımı ve Kredi Mekanizması	13
1.7. IMF'nin Sağladığı Kaynaklar	15
1.7.1. Genel İmkânlar	15
1.7.2. Özel İmkânlar	18
1.8. IMF Gözetimleri	19
1.8.1. Gözetim Fonksiyonunda Meydana Gelen Değişimler	21
1.9. IMF Yönetiminin Yapısında Görülen Değişimler	24
1.10. Fon'un Mali Yapısında Görülen Değişimler	26
1.11. Kredi Düzenlemelerinde Meydana Gelen Değişimler	30

İKİNCİ BÖLÜM

2. KÜRESEL MALİ KRİZ VE IMF'NİN DEĞİŞİMİ	33
2.1. Küresel Mali Krizler ve Etkileri	33
2.1.1. 1994 Meksika Ekonomik Krizi	33
2.1.1.1. 1994 Meksika Ekonomik Krizi ve IMF'nin Uyguladığı Reçeteler	35
2.1.2. 1997 Güneydoğu Asya Ekonomik Krizi	36
2.1.2.1. 1997 Güneydoğu Asya Krizi ve IMF'nin Uyguladığı Reçeteler	38
2.1.3. 1998 Rusya Ekonomik Krizi	41
2.1.3.1. Rusya Ekonomik Krizi ve IMF'nin Uyguladığı Reçeteler ...	43
2.1.4. 1999 Brezilya Ekonomik Krizi	44
2.1.4.1. Brezilya Ekonomik Krizi ve IMF'nin Uyguladığı Reçeteler	45
2.1.5. 2001 Arjantin Ekonomik Krizi	46

2.1.5.1. Arjantin Ekonomik Krizi ve IMF'nin Uyguladığı Reçeteler	48
2.1.6. 2008 ABD Ekonomik Kriz	49
2.1.6.1. ABD Ekonomik Krizi ve IMF'nin Uyguladığı Reçeteler	51
2.2. IMF Tarafından Uluslararası Para Sisteminin İstikrarına	
Yönelik Yapılan Çalışmalar	53

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. TÜRKİYE IMF İLİŞKİLERİ VE IMF'NİN DEĞİŞEN ROLÜNÜN ETKİLERİ

3.1. Türkiye IMF İlişkilerinin Tarihi Süreci	55
3.2. Türkiye'deki Ekonomik Krizler ve IMF	58
3.2.1. 1980 Ekonomik Krizi	59
3.2.1.1. 1980 Ekonomik krizi ve IMF Uygulamaları	61
3.2.2. 1994 Ekonomik Krizi	62
3.2.2.1. 1994 Ekonomik Krizi ve IMF Uygulamaları	64
3.2.3. Kasım 2000 ve Şubat 2001 Ekonomik Krizi	67
3.2.3.1. Kasım 2000 ve Şubat 2001 Krizi ve IMF Uygulamaları	69
3.3. 2008 Ekonomik Krizi ve Türkiye Ekonomisine Etkileri	71
3.4. Değişen IMF'nin Türkiye'ye Etkileri	73
SONUÇ	75
KAYNAKÇA	80
EKLER	
ÖZGEÇMİŞ	

TABLolar DİZİNİ

	<u>Sayfa</u>
Tablo 1. Ülkeler Bazında Oy Hakkı Dağılım.....	11
Tablo 2. Yüksek Kotaya Sahip 11 Ülke ve Türkiye'nin Kotası	14
Tablo 3. Dünya, Ülke Grupları ve Seçilmiş Ülkelerin Üretimi	28
Tablo 4. 2016 Dünya Ekonomik Görünümü.....	29
Tablo 5. Brezilya Sermaye Akışı	44
Tablo 6. Arjantin Gelir Dağılımı ve Yoksulluk Göstergeleri (1990-2002)	47
Tablo 7. Dünya Ticaret Hacmi.....	50
Tablo 8. Türkiye-IMF Arasında Yapılan Stand-by Anlaşmaları	56
Tablo 9. IMF'ye Borçların Geri Ödeme Planı	58
Tablo 10. 1993-2015 Yılları Arasında Yaşanan Krizlerin Öncü Göstergeleri.....	66
Tablo 11. İnterbank Gecelik Faiz Oranları	69

ŞEKİLLER DİZİNİ

	<u>Sayfa</u>
Şekil 1. IMF Programlarının Belirleyici Faktörleri	7
Şekil 2. IMF'nin Organizasyon Yapısı.....	9

GRAFİK DİZİNİ

Sayfa

Grafik 1. Ülkeler ve Küresel Ekonomideki Büyüme Oranları	30
---	----

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

- TCMB : Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
- OECD : Organizatör for Economic Co-Operation and Development
(Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü)
- GSYİH : Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
- APEC : Asia Pacific Economic Cooperation
(Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği)
- IMF : International Monetary Fund (Uluslararası Para Fonu)
- OPEC : Organizer of the Petroleum Exporting Countries
(Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü)
- SDR : Special Drawing Rights (Özel Çekme Hakları)
- GDP : Gross Domestic Product (Gayri Safi Yurt İçi Hasıla)
- EFF : Extended Fund Facility (Genişletilmiş Fon Tesisi)
- SBA : Small Business Administration (Küçük İşletmeler İdaresi)
- G-20 : Group of 20 (20 Grubu)
- G-7 : Group of 7 (7 Grubu)

GİRİŞ

Tüm dünya ülkelerinin mevcut ekonomik ve sosyal yapılanmalarına sahip olmaları çeşitli süreçlerden geçmeleri ile mümkün olmaktadır. Bu süreçlerin temel şekillendiricisi gerek yerel gerek küresel mecrada meydana gelen ekonomik değişimler, dalgalanmalar ve revizyonlar olarak ifade edilmektedir. Şüphesiz ülke ekonomik yapılanmaları ayakta durabilmek ve varlıklarını devam ettirebilmek için mali desteklere ve dönüşümlere ihtiyaç duymaktadır.

Ekonomik süreci şekillendiren başat faktör belirli etkenlere bağlı olarak meydana gelen kriz ortamıdır. Bir ülkede meydana gelen kriz sadece o ülke ekonomisini değil, diğer ülke ekonomilerini de etkisi altına almaktadır. Küreselleşme ile birlikte söz konusu etki baskın bir hal alarak günümüzde de devam etmektedir. Tarihsel süreç içerisinde dünya ekonomik konjonktüründe ülke ekonomilerinde meydana gelen mali değişimler ve dalgalanmalar birbirinden bağımsız olarak düşünülememektedir.

Kaos ve kriz ortamının beraberinde getirdiği koşulların sağlıklı ve dengeli bir biçime kavuşturulması sağlanan mali ve finansal destekler ile mümkün olmaktadır. Bu bağlamda kurulan uluslararası fon sistemi geçmişten günümüze dünya ekonomisinde etkin bir role sahip olmaktadır. Ülkeler içinde buldukları kriz ortamından kurtulabilmek için söz konusu yapılanmaya başvurmakta ve bir alışveriş ortamı oluşmaktadır.

Bu çalışmada küresel mali krizlerde IMF'nin değişen rolü ve Türkiye özelinde sahip olduğu etki ve dönüşümler incelenmiştir. Bu amaçla çalışmanın birinci bölümünde Uluslararası Para Fonu'nun tarihi gelişimi ve yapısı detaylandırılarak incelenmiştir. Fon'un kurulma süreci ve gelişimi faaliyetleri ve amaçları ile ilişkilendirilerek anlatılmıştır. IMF'nin organizasyon yapısı ve karar alma süreci açıklanarak sahip olduğu mali kaynaklar ve sağladığı olanaklar ifade edilmiştir. Fon kaynaklarının kullanımı hesap yapıları ve kredi mekanizmaları ile bağlantı kurularak detaylı bir şekilde analiz edilmiştir. Fon'un sahip olduğu gözetim mekanizması ve süreç içerisinde meydana gelen dönüşümler yıllara göre belirlenen gözetim öncelikleri bağlamında incelenmiştir. IMF oluşumunda meydana gelen değişimler alt başlıklara ayrılarak detaylandırılmış ve bu anlatımla bölüm sonlandırılmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde dünya genelinde meydana gelen mali krizler ve IMF etkisi anlatılmıştır. Tarihsel süreç içerisinde gerçekleşen ve küresel alanda büyük etki yaratan krizler detaylı bir şekilde açıklanarak Fon'un uyguladığı reçeteler bağlamında analiz edilmiştir. Bu analiz ülkelere sağlanan reçetelerin benzerlik ve farklılıkları tabanında ele alınarak gerçekleştirilmiştir. Bölüm Fon'un istikrarını korumak için yaptığı çalışmalar açıklanarak sonlandırılmıştır.

Çalışmanın son bölümünde Türkiye – IMF ilişkileri ve değişen rollerin ülke ekonomisine etkileri anlatılmıştır. Geçmişten günümüze IMF ile olan bağlantılar detaylı bir şekilde açıklanarak ülke genelinde gerçekleşen mali krizler üzerindeki etkisi ile ilişkilendirilmiştir. Fon'un uyguladığı istikrar programları incelenerek değişen Fon yapısının Türkiye ekonomisinde sahip olduğu etki analiz edilerek bölüm sonlandırılmıştır.

1. BÖLÜM: ULUSLARARASI PARA FONU'NUN (IMF) TARİHİ GELİŞİMİ VE YAPISI

Uluslararası Para Fonu'nun tarihsel süreç içerisindeki oluşumunu, ilerleyişini ve gelişimini açıklayan dinamikler IMF'nin kuruluş nedeni, sahip olduğu özellikler, mali kaynakları, sağladığı avantajlar, organizasyonel yapısı çevresinde yapılanmaktadır.

1.1. IMF Nedir?

Uluslararası Para Fonu (IMF); finansal alanda küresel işbirliğini işlevsel halde tutmak, parasal düzeni sağlamak, uluslararası ticareti kolaylaştırmak, yüksek istihdamı ve sürdürülebilir ekonomik büyümeyi desteklemek ve tüm dünyada yoksulluğu azaltmak için çalışan, Birleşmiş Milletlerin uzmanlaşmış kuruluşlarından biri olmasının yanında, kendi tüzüğüne, yönetim yapısına ve mali kaynağa sahiptir. IMF'e üye ülkeler, büyük oranda küresel ekonomideki göreceli büyüklüklerine dayanan bir kota sistemi çerçevesinde Fon'da temsil edilmektedir. IMF personeli 140'ı aşkın ülkeden gelmektedir.(IMF'ye Genel Bakış, 2011, 2).

IMF, finansal istikrarı ve uluslararası parasal işbirliğini desteklemektedir. Ayrıca Fon uluslararası ticareti kolaylaştırarak istihdam ve sürdürülebilir ekonomik büyümeyi teşvik etmekte ve dünya çapında yoksulluğun azaltılmasına katkıda bulunmaktadır. 2016 yılı itibarıyla IMF, sorumlu olduğu 189 üye ülke tarafından yönetilmektedir. (<http://www.imf.org>, 21 Haziran 2018)

IMF'nin kurulmasını gerekli hale getiren etmenleri, II. Dünya savaşı öncesinde tüm dünyayı yoğun bir şekilde etkisi altına alan ekonomik bunalım yıllarında aramak gerekmektedir. İkinci Dünya Savaşı'nın etkilerinin devam ettiği süreçte savaşın bitiminde düzenlenmesi planlanan uluslararası para ve ödemeler sisteminin tekrar düzenlenmesi, savaş sonrası dönem gündeminin en önemli ekonomik sorununu oluşturmuştur. Sorunların çözümlenmesi için Bretton Woods'da toplanan Birleşmiş Milletler Para ve Finansman Konferansı ile Uluslararası Para ve Finansman Konferansında, uluslararası para sisteminin bir plana göre uygulanması kararlaştırılmıştır (Karluk, 1995, 442).

Bretton Woods sistemi İkinci Dünya Savaşı'nı takip eden dönemde doların tüm ülkeler arasında dolaşımının rahat bir şekilde yapılabilmesi; dünyada talep oluşturan ve Amerikan üretim sistemini yeni pazar imkânları oluşturan bir özelliğe sahip olması uluslararası Keynesyen modelin de temelini meydana getirmekteydi. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından yok olan ve nüfusunun temel ihtiyaçlarını karşılama sorunu ile yüzleşen Avrupa ile gelişmekte olan ülkelerdeki kırsaldan kente göç neticesinde nüfusunu doyurmakta güçlük yaşayan çevre ülkeleri, Marshall Yardımları ile gelen Amerika'nın üretim fazlalarıyla bu durumdan kurtulma mücadelesi vermişlerdir (Özdemir Şahin & Beltekin, 2012, 37).

IMF'nin amacı ana sözleşmede şu şekilde ifade edilmiştir: “Uluslararası alanda parasal yardımlaşmanın ve bütünlüğün geliştirilmesini sağlamak; uluslararası ticaretin dengeli bir sistemde ilerlemesine destek olmak; farklı ekonomik sistemleri kapsayan çok yönlü ödemeler sisteminin kurulmasına yardımcı olmak; ödeme konusunda zorluk yaşayan üye ülkelere ihtiyaç duyulan geri ödeme tedbirlerini almak koşulu ile yeteri oranda maddi yardım sağlamak ve üye ülkelerin ödeme politikalarında karşılaştıkları zorlukların derecesini aşağı çekmektir” (Topallı, 2006, 93).

IMF Ana Sözleşmesi (Articles of Agreement of International Monetary Fund), Fon'un örgütsel yapısından, faaliyetlerine, üye ülkelerle ilişkilerden Fon çalışanlarına kadar çeşitli hükümleri içermektedir. Fon Ana Sözleşmesi bugünkü halini alıncaya kadar 7 kez değişmiştir. İlk değişiklik, 1969 yılında yapılmış ve Fon SDR (IMF'nin oluşturduğu rezerv varlık – hesap birimi) tahsisatı yetki sahibi olmuştur. Sonraki değişiklik 1976 yılında Kingston sisteminin uygulanmaya başlaması ile olmuştur. Üçüncü değişiklik ise 1992 yılında onaylanarak, Fonun işleyişi içerisinde görev ve sorumluluklarını üstlenmeyen üyelerin oy kullanma hakkının askıya alınabilmesi olanağı sağlanmıştır.

Dördüncü değişiklik 2000 yılında olmuştur. Son dönemde, 2008 yılında IMF'nin yatırım yetkisini düzenlemek üzere beşinci ve altıncı değişikliklerin gerçekleştirilmesinin ardından 2010 yılında “Kota ve Yönetim Reformu” kapsamında yedinci ve son değişiklik yapılmıştır (Söyler, 2013, 6).

1.2. IMF'nin Kurulma Süreci ve Gelişimi

IMF'nin kuruluş süreci göz önünde bulundurulduğunda bu süreci başlatan sebeplerin 1930'lu yıllara dek uzadığı görülmektedir. 1929 Dünya Ekonomik Buhranı'nın tüm dünyayı saran etkisi ile birlikte bu süreçte ülkelerin ekonomik yapılanmaları ve kurdukları ilişkilerde de sarsılmalar meydana gelmiştir. Birçok ülke ekonomik çöküşün ortaya çıkardığı kısıtlayıcı etkilerden zarar görmemek ve küçülen dünya ekonomik yapılanmalarında sahip oldukları yerlerini muhafaza edebilmek adına bir taraftan rekabetçi devalüasyonlara başvurmuş, diğer taraftan da kendi ekonomik yapılanmasının dış rekabet koşullarından zarar görmemesi için gümrük tarifelerini yükselterek miktar kısıtlamaları uygulamıştır. Tüm bu faaliyetler neticesinde, dünya pazarlarında ticaret ve üretimi alanlarında daralmalar ve kısıtlamalar meydana gelmiştir. “Komşuyu fakirleştirme” düşüncesinin tüm ülkeler tarafından diğer ülkelere karşı yürürlüğe koyulması ekonomik gelişmeye olumsuz bir etkide bulunmuştur (Öztürk, 2010, 97).

1950'li yıllar IMF'nin nihai hedefi olan finansal sürekliliği gerçekleştirmek ile birlikte özellikle ekonomik liberalizm ideolojisiyle uyum içinde olan bir gelişme ideolojisinin de ortaya atıldığı dönemi oluşturmaktadır. Bu yıllarda IMF'nin en güçlü üyesi olan ABD'nin serbest ekonomi düşüncesini yansıtan Laissez Faire anlayışı ışığında, anamal ve sahip olunan kaynakların dolaşımı üzerinde oluşan engellemelerin önlenmesiyle ülkelerin bu durumdan yarar sağlayacağı görüşü egemen kılınmaya çalışılmıştır. Diğer taraftan 1960'larda Fon'un Ortodoks temelli ekonomi ideolojileri Latin Amerika Okulu olarak bilinen yapısalci iktisatçılar tarafından eleştiri aldıktan sonra, ekonomik gelişmeye destek olduğu takdirde, finansal istikrarın bir politika olarak küçük bir çekiciliğe sahip olduğu kabul edilmiştir (Soyak & Bahçekapılı, 1998, 50).

1971 yılına kadar başarıyla devam eden bu sistem 1973 yılında sona ermiştir. Doların ülkelerarası ekonomik yapılanmada sürekli değer kaybı yaşaması neticesinde ABD, doların diğer üye ülkelerin paraları karşısında bu kayıptan etkilenmemesi için revalüasyon sistemini uygulamaya koymuştur. Ancak üye ülkeler bu sistemi kabul etmemiştir. Diğer taraftan üyeler arasında birliktelik oluşmadığından dolar devalüasyona uğramamıştır. Böylelikle üye ülke Merkez Bankalarının ABD Merkez Bankasından onsu 35 dolardan altın almaları mümkün olmamıştır. Alınan bu tedbirlere

bağlı olarak Bretton Woods'ta faaliyet gösteren altın döviz standardı sonlandırılmıştır. Bu süreci takip eden dönemde serbest piyasada hiçbir müdahaleye maruz bırakılmayan dolar, 1971 – 1973 döneminde iki kez değer kaybetmiş ve bu değişkenlik ile birlikte sabit kur da 1973 yılında çökmüştür. 1990 sonrası ekonomik yapılanmada özellikle ABD ve G-7 ülkelerinin önderliğinde paranın piyasada serbest bir şekilde el değiştirmesi ve entegre edilmesi düşüncesi Washington konsensüsünün uygulama alanını oluşturmuştur. 2000 yılı Washington konsensüsü değişen ekonomi piyasası, tüm dünya ülkelerinin ekonomik güçlerini birleştirmesi ve ekonomiden majör fayda elde etme fikri ile yenilenmiştir (Turgut, 2006, 5).

1.3. IMF'nin Özellikleri, Amaçları ve Faaliyetleri

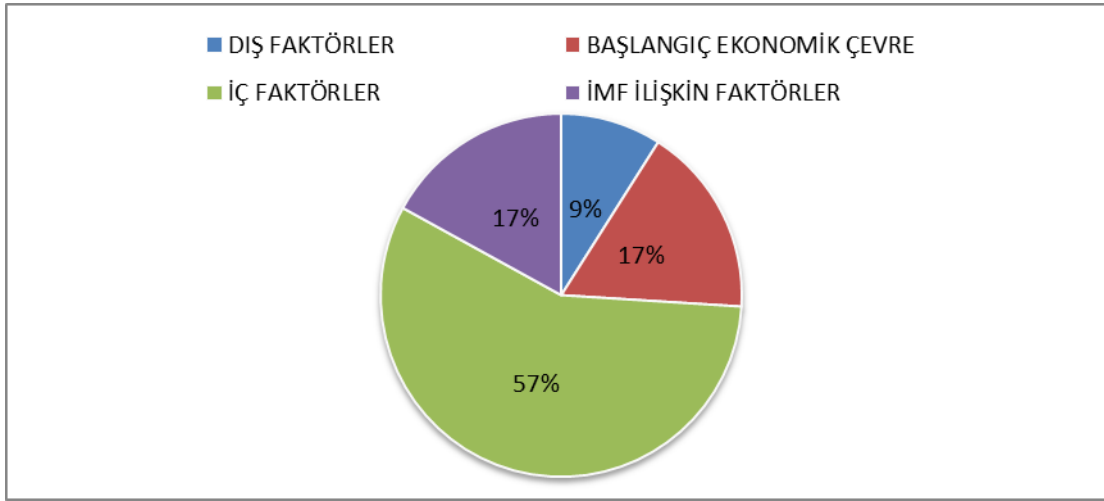
Bretton Woods Anlaşmasının IMF'nin yapısal özellikleri ile kısmını oluşturan ilk maddesinde Uluslararası Para Fonu'nun amaçları şu şekilde belirtilmiştir (Şenel, 2012, 53);

- Uluslararası parasal konular ile ilgili fikir birliği ve destek olma durumunun oluşabilmesi için öncü olma ve devamlılığı olan bir kurum aracılığıyla uluslararası parasal durumlarda birlikte hareket etme anlayışını oluşturmak,
- Ekonomik sistemi sürdürebilmenin temel faktörü olarak tüm üye ekonomik yapılanmalarda üretken varlıkların oluşturulması ile yüksek iş alanının ve reel gelir seviyelerinin gelişimini desteklemek amacı ile uluslararası ticaretin dengeli bir şekilde yaygınlaşmasına olanak sunmak,
- Ülkelerarası döviz alımının devamlılığını sağlamak amacı ile üye ülkeler arasında düzenli alışverişin devamını sağlamak, rekabetçi sistemi önlemek ve böylece rekabetçi alım satımın önüne geçmek,

Bütün bunların ışığında amaçlanan durumun üye ülkelerin uluslararası ödemeler dengelerinde oluşabilecek bazı mekanizmaların ortaya çıkmasını engellemek olduğu belirtilmektedir.

Ana Sözleşmede ifade edilen amaçlara ulaşmada temelde gözetim, finansal destek ve teknik yardım olmak üzere üç temel işlev bulunmaktadır. Söz konusu işlevler çerçevesinde IMF; kapsamına aldığı ülkelerde global seviyede ekonomik ve parasal

oluşumları takip etmekte ve üyelerine 50 yılı aşkın deneyimini göz önünde bulundurarak önerilerde bulunmaktadır.

Şekil 1. IMF Programlarının Belirleyici Faktörleri (Taşar, 2009)

Bir ülkenin IMF programlarının sunduğu hizmetlerden faydalanabilmesi için belirleyici olan faktörlerin önemini Şekil 1 göstermektedir. İç faktörler en fazla orana sahip olan faktör olarak yer almaktadır. Buradan hareketle, organizasyonun iç işleyişi, yapısı, ekonomik kaynakları gibi faktörlerin etkin rol oynadığı görülmektedir. İç faktörleri, eşit orana sahip olan organizasyona ilişkin etkenler ve ekonomik etkenler takip etmektedir.

Bir ülkeye IMF tarafından destek sağlanabilmesi için, söz konusu ülkenin Fon'un oluşturduğu standart IMF paketini hazırlayacağı "niyet mektubu" aracılığıyla Fon'a iletmesi ve bu mektupta garanti verdiği politikaları IMF kontrolünde uygulaması gerekmektedir. Standart bir IMF paketi genel hatları ile şu maddeleri içermektedir (Soyak & Bahçekapılı, 1998, 55);

- Cari açığa sahip ülkenin devalüasyona gitmesi gerekmektedir.
- Enflasyon karşıtı politikalar kapsamında devlet harcamalarında tasarrufa gidilmeli, faiz oranları yüksek tutulmalı, reel ücretler düşürülmeli ve fiyat denetimlerinin kaldırılması gerekmektedir.

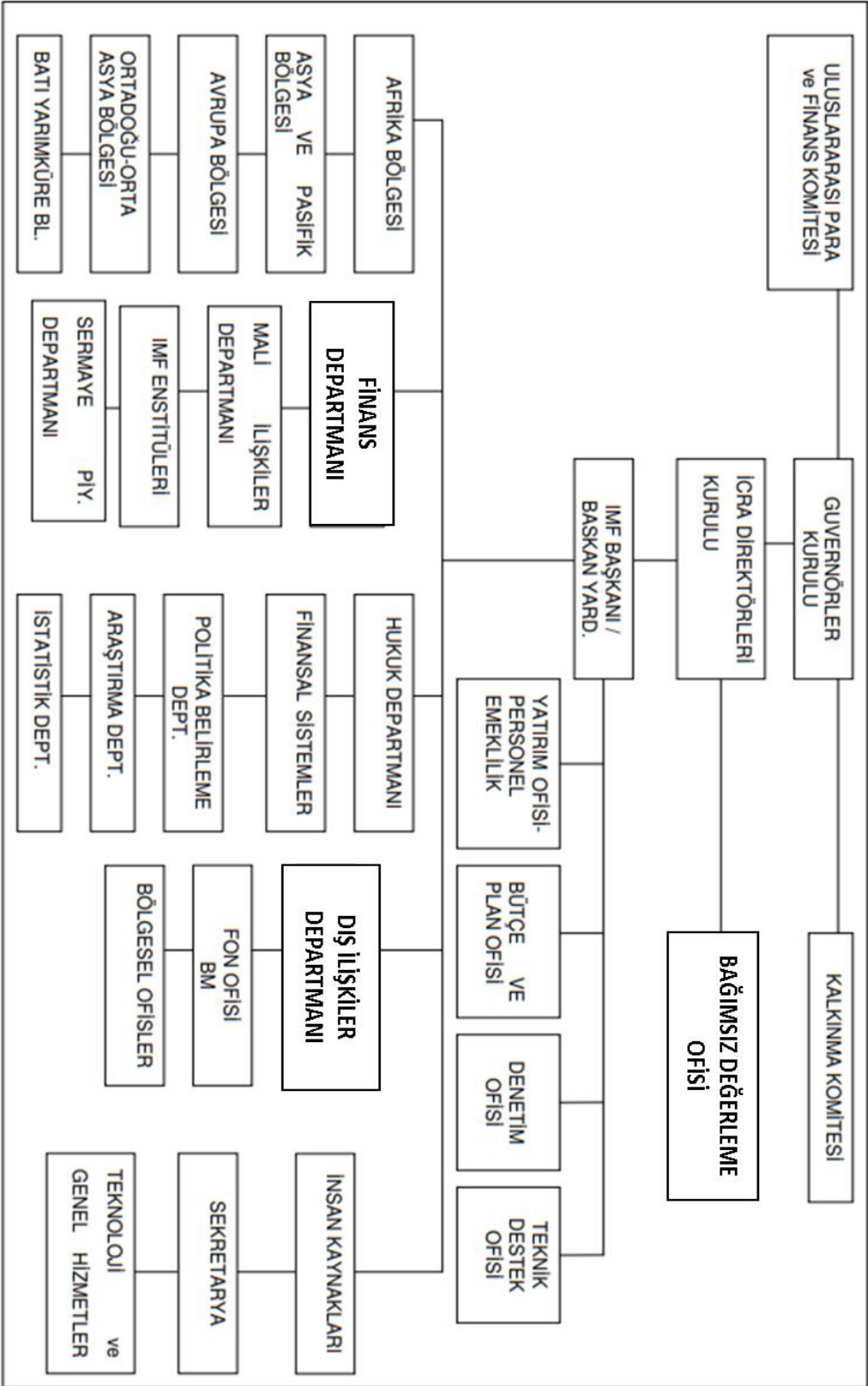
- Ekonomik büyüme stratejisinde ihracat temel alınmalı ve yabancı sermayenin özendirilmesi gerekmektedir.

1.4. IMF'nin Organizasyon Yapısı ve Karar Alma Süreci

IMF Başkanlar (Governörler) Kurulu, Uluslararası Para ve Finans Kurulu ve Yürütme (İcra) Direktörlüğünden oluşmaktadır. Fona üye olan her ülkenin Başkanlar Kurulunda sürekli bir temsilcisi bulunmaktadır. Bu temsilciler çoğunlukla Başkanlar Kurulunda ülkelerini temsil edebilecek özelliklere sahip ülkelerin Maliye Bakanları ya da Merkez Bankası Başkanları durumundaki kişiler olmaktadır. Başkanlar Kurulu, yeni üye olacak ülkelerin üyeliğini onaylama, bu ülkelerin kuruluştaki paylarını belirleme ve değişiklikler oluşturma ya da özel çekme haklarının yeniden dağıtılmasının tespit edilmesinde rol oynamaktadır. Dünya ekonomik yapısının işlevlerine yönelik olarak Başkanlar Kurulu, IMF ve Maliye Kurulundan yetkilileri de barındırmaktadır (Çürük, 2010, 93).

İcra Direktörleri Kurulu yapısal olarak Fon'un günlük işleyişini takip etmekte ve Fon'un işleyişinde daimi olarak görev alan ve kendisine yönlendirilen ya da verilen sorumluluklar etrafında kararlar alabilen bir sistemi oluşturmaktadır. Kurul'da görev alan ülkelerin 5'i atanmış (ABD, Almanya, Japonya, Fransa, İngiltere) 19'u ise seçilmiştir. Atanmış üyeler sadece kendi uluslarını temsil ederlerken seçilmiş ülkeler ise bir grubu temsil etmektedirler. Öte yandan sadece üç seçilmiş ülke kendisini temsil etmektedir (Suudi Arabistan, Rusya ve Çin). Grubun en yüksek oy gücüne sahip olan üyesi Belçika olmakta ve aynı zamanda kurulun İcra Direktörlüğünü yapmaktadır. Türkiye ise bu grubun İcra Direktörlüğü ofisinde bir İcra Direktörü Danışmanına ve bir de teknik asistana sahip olmaktadır (Çürük, 2010, 96).

Fon'un yönetim yapısı ve kendi içerisindeki görev dağılımı aşağıdaki şekilde gösterilmiştir.

Sekil 2. İMF'nin Organizasyon Yapısı (www.imf.org, 2018)

Fon Başkanı, Yönetim Kurulu tarafından atanmakta ve görev süresi beş yıl olarak belirlenmektedir. Fon Başkanına 3 kişi yardımda bulunmaktadır. Ayrıca Fon İcra Direktörleri Kurulu, Governör ya da İcra Direktörlüğü görevinde bulunmayan kişiyi Fon Başkanlığına atamaktadır. IMF Başkanı olabilmek için Avrupa vatandaşı olmak gerekmektedir. Başkan Yürütme Kurulu'nun da başkanlığını yürütmektedir. Ayrıca IMF'nin ana organları ile birlikte iki önemli komite (Geçici Komite ve Kalkınma Komitesi) ve 5'ler 10'lar ve 24'ler olmak üzere farklı gruplar da süreçte yer almaktadır (Şenel, 2012, 60).

Üyelerin sahip olduğu oy kullanabilme sayısı o ülkenin IMF'deki mevcut ekonomik gücüne göre oluşturulmaktadır. Temel oylara ilave olarak, ülkenin sahip olduğu ekonomik gücün her 100.000 SDR'lik kısmı için bir oy eklenerek ülkenin toplam oy gücü oluşturulmaktadır (Söyler, 2013, 26).

1.5. IMF'nin Mali Kaynakları

Fon'un finansal işlemleri Genel Departman ve SDR Departmanınca gerçekleştirilmektedir. Bu işlemler yapılırken bazı malî kaynaklar farklı malî kaynaklarla değiştirilmektedir. Kalan kısmı ise SDR'lerin dağıtımı veya çeşitli işlemler karşılığında ödenmesi kararlaştırılan bedellerin ödenmesinden oluşmaktadır. Genel Departman dört farklı hesaptan oluşmaktadır. Fon'un kaynaklarının büyük çoğunluğunu oluşturan ve finansal işlemlerin yürütülmesinde aktif rol oynayan Genel Kaynaklar Hesabı bu hesaplardan biri olmaktadır. SDR ile gerçekleştirilen işlemler genel olarak SDR biriminin görev tanımı içerisinde yer almaktadır (Diyarbakırlıoğlu, 2009, 19).

Başlangıçta kuruluşa üye olan ülkeler kotalarının dörtte birini altınla, geri kalan kısmını ise kendi ulusal paraları ile karşılamaktaydılar. IMF'nin fon olarak nitelendirilmesinin sebebi farklı ülke para birimlerinin kuruluşa temsil ediliyor olmasıdır. Üye ülkelerin kotalarının altın olarak değerlendirilen kısmı “altın tranşı” olarak ifade edilmektedir. Fakat günümüzde altın ile ödeme yapma gerekliliği kalmamıştır. Bu sistem yerini ulusal para sisteminin kabul gördüğü bir alana bırakmıştır. Böylelikle altın tranşı “rezerv tranşı” olarak farklılığa uğramıştır (Seyidoğlu, 2007, 638).

Bir ülkenin kotası, kuruluşta sahip oldukları oy ve temsil gücünün belirlenimin yanında üyelerin Fon'dan borçlanma maliyetlerini de oluşturmaktadır. GRA'nın oluşturduğu Fon düzenlemelerinde, kotanın 3 katını aşan kısma 200 baz puan faiz eklenmektedir (Söyler, 2013, 39-40).

ABD	16,8	AVUSTURYA	0,9	HOLLANDA	2,1	SİNGAPUR	0,6
JAPONYA	6,2	ENDONEZYA	0,9	BELÇİKA	1,9	KUVEYT	0,6
ALMANYA	5,8	DANİMARKA	0,8	BREZİLYA	1,7	UKRANYA	0,6
FRANSA	4,3	NORVEÇ	0,8	İSPANYA	1,6	CEZAYİR	0,5
İNGİLTERE	4,3	G. AFRİKA	0,8	MEKSİKA	1,5	FINLANDİYA	0,5
ÇİN	3,8	MALEZYA	0,7	İSVİÇRE	1,4	İRLANDA	0,5
İTALYA	3,2	NİJERYA	0,7	G. KORE	1,4	IRAK	0,5
SUUDİ ARABİSTAN	2,8	POLANYA	0,7	AVUSTURALYA	1,3	LİBYA	0,5
KANADA	2,6	İRAN	0,6	VENEZÜELLA	1,1	YUNANİSTAN	0,5
RUSYA	2,4	TÜRKİYE	0,6	İSVEÇ	1,0	DİĞER	16,9
HİNDİSTAN	2,3	TAYLAND	0,6	ARJANTİN	0,9	TOPLAM	100,0

Tablo 1. Ülkeler Bazında Oy Hakkı Dağılımı % (Şat, 2011)

Tablo 1’de IMF’de yer alan üye ülkelerin kuruluş aşamasında sahip oldukları oy hakları ve oranları yer almaktadır. Buradan hareketle Fon’da en fazla kota ve kredi hakkına sahip olan ülkenin %16.8’lik oranla ABD olduğunu, onu %6.2’lik oranla Japonya’nın takip ettiği görülmektedir.

Fonun bir diğer finansman kaynağını ise farklı ülke yönetimlerinin merkez bankalarından ve BIS gibi uluslararası yapılanmalardan meydana gelen borçlanmalar oluşturmaktadır. Borçlanmaların yapıldığı ülkeler arasında IMF ile 10’lar Grubu olarak nitelendirilen endüstrileşmiş ülkeler (ABD, Kanada, İngiltere, Almanya, Fransa, Belçika, Hollanda, Japonya, İtalya, İsveç, İsviçre) 1962 yılında “Ödünç Alma Düzenlemeleri” adıyla sağlanan krediler büyük öneme sahip olmaktadır. 1964 yılından itibaren gerçekleştirilen düzenlemeler etrafında elde edilen fonlar için SDR faizine denk bir faiz uygulanmakta ve kredilerin 5 yıl içinde geri ödemesi yapılmaktadır (Şenel, 2012, 64).

Fon'un kota merkezli varlıklarının ihtiyaçları ve talepleri karşılayamaması olasılığına karşı bu kaynakları desteklemek amacı ile Fon demeler dengesi pozisyonu kuvvetli olan bazı ye ülkelerden borç alabilmelerini sağlayacak bir sistem oluşturmuştur. Fon hli hazırda iki farklı borçlanma olanağını üyelerine sunmaktadır. Bunlar; Borçlanma Amaçlı Yeni Düzenlemeler (New Arrangements to Borrow- NAB) ve Borçlanma Amaçlı Genel Düzenlemeler'dir (General Arrangements to Borrow- GAB). Ayrıca bu düzenlemenin yanında IMF kaynaklarından faydalanmaya yönelik talebin fazlalaşması durumunda Fon ikili borçlanma anlaşmaları yoluyla finansal kaynak temin edebilmektedir (Söyler, 2013, 45).

1.5.1. IMF Hesaplarının Yapısı

IMF'nin finansal yapısının üç farklı yapıda şekillendiği görülmektedir. Bu yapılar sırasıyla; Genel Departman, SDR Departmanı ve Yönetim Hesap Departmanıdır. Finansal yapılanmaların kendi dinamiklerinin içerisinde belirli kriterleri de bulunmaktadır. Bu kriterlerden ilki, IMF yelerinin tamamının Genel Departman yesi olması zorunluluğunun bulunmasıdır. Fakat bu yelerin SDR Departmanına ye olma zorunlulukları bulunmamaktadır. Yönetim Hesapları ise yalnızca düşük gelirli ülkeler sınıfında yer alan ye ülkelere yöneliktir. Bu yapıda SDR Departmanı ve Genel Departman birbirlerinden tamamen bağımsız çalışmaktadırlar. SDR Departmanının idari harcamalarının Genel Departman tarafından yapılan finansmanı ayrı bir şekilde ele alındığında, bu birimlerin ekonomik tabanda etkin oldukları sorumluluklarını ayrı bir şekilde gerçekleştirdikleri görülmektedir (rtk, 2006, 18).

IMF hesaplarının oluşumunda, kredilerinden faydalanabilmenin belirli koşulları bulunmaktadır. İlk koşul, ye ülkelerin ödemeleri gerçekleştirmede zorlanıyor olması bu bağlamda finansal açığa sahip olmasıdır. Fon'dan borçlanma, ulusal para karşılığında farklı bir üyenin parasının satın alınması şeklinde gerçekleşmektedir. Diğer taraftan üyelerin borçlanması SDR formatında da olabilmektedir. Borçlanma, ülkenin milli parasının farklı bir ülke parası ile değiş tokuş edilmesi şeklinde tanımlanabilmektedir. Fon'dan borçlanmanın gerçekleşebilmesi için ye ülke ile Fon'un karşılıklı olarak bir anlaşma imzalaması gerekmektedir. Böylelikle fonda yer alan ülke oluşturulan zaman kapsamında yatırdığı milli parasını borcun içine dahil olan dövizi

ödemek koşuluyla belirlenen süre sonunda geri ödemeyi taahhüt etmektedir (Şenel, 2012, 86).

1.6. IMF Kaynaklarının Kullanımı ve Kredi Mekanizması

IMF, özellikle sık sık ödeme dengesi sağlamakta sıkıntı yaşayan gelişmekte olan ülkelere sunduğu kredi olanaklarıyla dünya ekonomik yapılanmasında önemli bir yere sahip olmaktadır. Fon ekonomik sıkıntıya giren üye ülkelere, belirli koşulları taşımaları halinde, çoğunlukla stand by ön koşulları çerçevesinde destek sağlamaktadır. Gelişmekte olan ülkelerin büyük çoğunluğu IMF ile bir stand by anlaşması yapmış ve bu bağlamda ekonomik destek istemiştir (Hayaloğlu & Artan, 2011, 136).

IMF kredi sağlama ve kullanımda farklı dinamikleri göz önünde bulundurmaktadır. Örneğin rezerv dilimi politikalarındaki işleyiş; ödemeler dengesinde sorun yaşayan ülkelerin, IMF'deki kotalarının konvertibl paralarla karşılanmış olan kısmını her hangi bir şarta bağlı kalmaksızın kullanabilmesi yönünde olmaktadır. Bu, rezerv dilimi politikaları çerçevesinde kullanım olarak adlandırılmaktadır. Bu IMF'nin üye ülkelerin sıkıntılarını gidermekte kullandığı kredi politikalarıdır (Topallı, 2006, 95).

IMF'nin sağladığı kredi hacmi süreç içerisinde farklılıklar göstermiştir. 1970'lerde yaşanan petrol krizini ve 1980'lerdeki borç krizini IMF kredilerindeki dikkat çeken artış takip etmiştir. Ayrıca 1990'lı yıllarda Orta ve Doğu Avrupa'da boy göstermeye başlayan değişim dalgası ve ekonomi piyasasında oluşan yükseliş trendi ile birlikte ortaya çıkan krizler IMF desteğine talepte bulunma yönünde eğilimlerde artışa sebep olmuştur. Diğer taraftan Latin Amerika ve Türkiye'yi saran derin ekonomik çöküşler IMF kredilerine yönelik destek sağlama isteğinin 2000'lerin başında da yüksek seyretmesine neden olmuştur (Uluslararası Para Fonu Bilgi Belgesi, 2014).

Üye Ülke	Kota Milyon SDR	Kota Toplamdaki Payı (%)	Oy Sayısı	Oy Payı (%)
ABD	42.122,4	17,75	421.963	16,80
JAPONYA	15.628,5	6,58	157.024	6,25
ALMANYA	14.565,5	6,14	146.394	5,83
FRANSA	10.738,5	4,52	108.124	4,30
İNGİLTERE	10.738,5	4,52	108.124	4,30
ÇİN	9.525,9	4,01	95.998	3,82
İTALYA	7.882,3	3,32	79.562	3,17
S.ARABİSTAN	6.985,5	2,94	70.594	2,81
KANADA	6.369,2	2,68	64.431	2,57
RUSYA	5.945,4	2,50	60.193	2,40
HİNDİSTAN	5.821,5	2,45	58.594	2,35
TÜRKİYE	1.191,3	0,50	12.652	0,50

Tablo 2. Yüksek Kota'ya Sahip 11 Ülke ve Türkiye'nin Kotası (www.imf.org25 Mayıs 2018)

Tablo 2, IMF'nin sahip olduğu ekonomik kaynakların gelişmiş ekonomiler tabanında sahip oldukları kotaları göstermektedir. Tabloda Türkiye'nin sahip olduğu kotaların dünya ekonomik konjonktüründe ileri gelen 11 ülke içerisinde en az paya sahip olduğu görülmektedir. Ayrıca Fon içinde en fazla orana sahip olan ülkenin ABD olması IMF içinde alınan kararlarda ülkenin baskın bir role sahip olduğu yönünde bir bakış açısını da oluşturabilmektedir. Bu bakış açısını Tablo 1'de ülkelerin sahip olduğu oy hakkı dağılımına bakarak pekiştirmek mümkün olmaktadır.

IMF kredi mekanizmalarından bir diğeri olan “Genişletilmiş Fon Kolaylığı Sistemi” 1974 yılında oluşturulmuştur. Bu sistem makro ekonomik veya yapısal işleyiş kaynaklı olan uzun vadede ödeme dengesinde zorluklar yaşayan üyeleri desteklemek, orta vadeli programlarından oluşturulmuş üç yıllık bir imkândır. Üyeler kredi geri ödemesini 4-7 yıl içinde gerçekleştirmektedir. Bazı durumlarda geri ödemeler 10 yıllık vadeye bölünebilmektedir. EFF'in (Extended Fund Facility) en fazla uygulayabileceği kredi miktarı üye ülke kotasının %300'ünü oluşturmaktadır. Ayrıca SBA'da olduğu gibi EFF'de de olağanüstü durumlarda ayrıcalıklı oranlar uygulanabilmektedir (Topallı, 2006, 94).

“Uluslararası Ek Rezerv İmkânı” ekonomik piyasada birden meydana gelen ve güven sarsan oluşumların yarattığı geniş kapsamlı ve kısa dönemli dış ekonomik kaynakların neden olabileceği, ödemeler dengesi sorunları için kullanılan bir olanaktır. Bu imkan 1997 yılında Asya Krizi’nden sonra Kore istikrar programında oluşturulmuştur. SRF (Supplemental Reserve Facility)’nin kullanılabilmesi için SBA ve/veya EFF desteğinin olma koşulu bulunmaktadır. SRF, bu iki kolaylık dahilinde ödemeler dengesi güçlüklerine ek kaynak sunmaktadır. Kredinin geri ödeme süresi en çok 2.5 yıl olmaktadır. Ayrıca stand-by düzenlemesi, genişletilmiş fon kolaylığı ve uluslararası rezerv imkânı kısa dönem kredi desteği sağlamada kolaylık oluşturması bakımından meydana getirilmiştir (Topallı, 2006, 95).

Üye ülkelerin kredi geri ödemelerinde IMF’ye ödenen faiz, toplam borç bakiyesi temel alınarak hesaplanmakta ve üçer aylık dönemler itibariyle tahakkuk ettirilmektedir. IMF’nin mali yılı 1 Mayıs’ta başlayıp 30 Nisan’da sona ermektedir. Faiz yapılandırmaları belirli aralıklarla temellendirilmektedir. Bu aralıklar, 1 Mayıs - 31 Temmuz, 1 Ağustos - 31 Ekim, 1 Kasım - 31 Ocak ve 1 Şubat - 30 Nisan şeklinde oluşturulmaktadır. Bütün üç aylık dönemleri takip eden ayın başında gerçekleştirilen faiz ödemeleri Şubat, Mayıs, Ağustos ve Kasım aylarının ilk haftasında gerçekleşmektedir (Söyler, 2013, 61).

1.7. IMF’nin Sağladığı Kaynaklar

2008 yılında tüm dünyayı etkisi altına alan ekonomik kriz ülkelerin IMF kredilerine olan destek ihtiyacını artırarak, IMF kaynaklarının da fazlalaştırmasını gerekli kılmıştır. Bu gereklilik ile birlikte 2 Nisan 2009’da Londra’da toplanan G-20 Liderler Zirvesi’nde finansal krizle mücadele için IMF kaynak kapasitesinin 250 milyar dolardan 750 milyar dolara çıkarılmasına karar verilmiştir(Şenel, 2012, 74).

1.7.1. Genel İmkanlar

Kredi Dilimleri Politikası ve Stand By (SBA), Genişletilmiş Fon Kolaylığı, Genişletilmiş Kullanım Politikası ve Esnek Kredi Hattı’ndan meydana gelmektedir.

Kredi Dilimleri Politikası ve Stand By (SBA)

1952 yılını takip eden süreçte kredi dilimlerinden yararlanılması stand-by anlaşmaları çerçevesinde uygulanmaya başlamıştır. Belirli durumlara göre ekonomik yapısında farklılıklar oluşan ve ödeme dengesinde düzensizlikler sergileyen ülkelere verilmektedir. Bu yapılanmada üye ülkelere çoğunlukla 12-18 aylık vadeye yayarak ödemeye ilgili sorunlarını ortadan kaldırmak amacıyla belirli miktarda kredi sağlanmasıdır. Destek alan ülkenin almış olduğu krediyi geri öderken miktara uygulanacak olan faiz oranı ise kısa dönem piyasa faiz oranlarına göre belirlenmekte ve ödeme beş yıllık sürelerle bölünmektedir (Şenel, 2012, 75).

Genişletilmiş Fon Kolaylığı

1970'li yıllarda etkisini göstermeye başlayan ekonomik alandaki durgunluk IMF'nin kredilendirme anlayışında değişikliklere yer vermesine sebep olmuştur. Bu süreçte kısa süreli kredi imkanlardan orta ve uzun süreli imkanlar sunulmaya başlanmıştır. Bu duruma hizmet etmesi amacıyla 1974 yılında yapısal kaynaklı ödemelerde zorluk çeken üyelere orta vadede mali destek sağlanması amacıyla Süresi Uzatılmış Fon Kolaylığı oluşturulmuştur (Vreelend, 2000, 385).

Bu fonun sunduğu imkanlardan faydalanmak isteyen üye ülkeler IMF ile bir anlaşma izlemek durumunda kalmaktadır. Fon Stand-by uygulamasında olduğu gibi ülkelerin sahip olduğu performans kriterlerini göz önünde bulundurarak taksitlendirme imkanı sağlamaktadır. Üye ülkelerin almış oldukları krediyi geri ödeme süreleri 4-7 yıl arasında değişiklik göstermektedir. Ancak bu süre 10 yıla kadar değerlendirme opsiyonuna sahip olmaktadır. Genişletilmiş Fon Kolaylığı en fazla üye ülkenin kotasının 3 katı fazlasına kadar kredi sağlamaktadır (Sugözü, 2010, 171).

Genişletilmiş Kullanım Politikası

Genişletilmiş kullanım politikası sistemi 7 Mayıs 1981'de Suudi Arabistan para ajansı ile oluşturulan borç anlaşmasıyla yürürlüğe girmiştir. Bu sistemde verilen borçlar orta vade üzerinden değerlendirilmektedir (Sugözü, 2010, 277).

Bu kredilendirme yönteminden Fon'un finansal desteğine büyük oranda ihtiyaç duyan ekonomik yapılanmalara ek kaynak oluşturmak amacıyla faydalandırmaktadır. Üyelerin bu imkandan faydalanabilmeleri ve harici dengesizliklerin ortadan kaldırılabilmesi için ihtiyaç duyulan süre bir yılı aşmamalı, üyelerin destek almak istedikleri mali yapılanma, kredi transferlerinden ya da genişletilmiş fondan sağlayabilecekleri tutardan fazla olmaması gerekmektedir (Şenel, 2012, 76).

Bu şekildeki bir yapılanmayla üye ülke bir yıllık vadede sahip olduğu kotasının %90-110'u, üç yıllık vadede %270-333'ü, toplamda ise %400-450'si kadar kaynaktan faydalanabilmektedir. Bu krediden daha çok destek sağlayabilmek için üye ülkenin cari açığında dengesizliklerin üst seviyede olması ve açığı kapatmak için üye ülkenin çabalaması gerekmektedir. Kredinin geri ödemesi ise kaynağın alımını takip eden 3-7 yıl içinde altışar aylık vadelerde gerçekleşmektedir (Karluk, 1995, 493).

Esnek Kredi Hattı (Flexible Credit Line)

Esnek kredi hattı, ekonomik alt yapısı güçlü olan ve istikrarlı bir ekonomi politikasına sahip ülkelerde kriz durumunun oluşumunu engellemek amacıyla oluşturulmuştur. Bu kredilendirme 6 ay ile 1 yıllık vade şeklinde oluşturularak geri ödeme süresi 3 ile 5 yıl arasında dağılım göstermektedir. Esnek Kredi Hattı kapsamında kredi kullanımı standartlar dışına çıkabilmekte dolayısıyla üyenin ekonomik yapısına göre şekillenmekte ve taksitlendirme yerine tek ödeme yöntemi ile de gerçekleştirilebilmektedir (Şenel, 2012, 76).

Esnek kredi hattı uygulama açısından ekonomik politikası ve performansı kuvvetli olan ülkeleri kapsamakta ve kredi düzenlemeleri üye ülkelerin isteği doğrultusunda önceden oluşturulmuş validasyon kriterlerini yerine getiren ülkeler için uygulanmaktadır. FCL süresi bir ile (validasyonların devam edip etmediğine dair bir yıldan sonra yapılan ara inceleme ile) iki yıl arasında değişiklik göstermektedir. Kredilendirme her ülkeye göre belirlenmektedir ve normal kredi limitlerine uygun olarak işlememektedir. Taksitlendirme yerine tek bir ön ödeme olmak koşuluyla sunulmaktadır. FCL kapsamında sunulan olanaklar SBA'da işleyen sistemin koşulu olarak sunulan belirli bir ekonomik alt yapıya sahip olma durumuna bağlı

olmamaktadır. FCL'den faydalanmak isteyen ülkeler gerekli olan makro ekonomik kriterleri geçmişte uygulamışlardır. Kredi hattının kullanımında esneklik sağlanmaktadır. Bir ülkenin krediden faydalanmak istemesi durumunda geri ödemede geçerli olacak kriterler için SBA koşulları ile benzer olmaktadır (Uluslararası Para Fonu Bilgi Belgesi, 2014, 4).

1.7.2. Özel İmkanlar

Özel imkanlar, Telif Edici ve Olağanüstü Finansman Kolaylığı, Tampon Stok Finansman Kolaylığı, Ek Rezerv Kolaylığı'ndan oluşmaktadır.

Telif Edici ve Olağanüstü Finansman Kolaylığı (Compensatory and Contingency Financial Facility)

Bu kredilendirme sistemi 1988 yılında oluşturulmuştur. Az gelişmiş ülkelerin ek finansman ihtiyaçları dikkate alınarak, geleneksel ekonomik yapılarındaki tarıma dayalı ülke ekonomilerinin harici faktörlerden kaynaklı ihracat gelirlerinde meydana gelen azalma neticesinde ortaya çıkan ödemeler dengesi problemini ortadan kaldırmayı hedeflemektedir. Fon'daki ülkelerin bu imkanlardan yararlanabilmeleri iki şarta bağlı olmaktadır. İlk olarak dış dengesizlik sorunu uzun vadeli olmamalıdır, ikinci olarak ise söz konusu dış dengesizliğin ülkenin kontrolü dışında gerçekleşmesi gerekmektedir. Bu kredinin geri ödeme süresi 3-5 yıl arasında farklılık göstermektedir (Şenel, 2012, 77).

Tampon Stok Finansman Kolaylığı (Buffer Stock Financing Facility)

Finansman kolaylığı ülkelerin ödemeler dengesinden kaynaklı oluşan açıkları etkileme ihtimali olan hammadde fiyatlandırmalarındaki dengesizlikleri önlemek için oluşturulmuştur. Bu imkanla, farklı özelliklerde maden ve hammadde ihraç eden gelişmekte olan ülkelerin ihracat gelirlerinde istikrarlı bir ekonomik yapının oluşturulması hedeflenmektedir. Bu kolaylık, üye ülkenin kotasının %35'ini kapsamakta, geri ödemeler 3-5 yıl içerisinde yapılmaktadır (Öztürk, 2010, 46).

Ek Rezerv Kolaylığı (Supplemental Reserve Facility)

Bu kolaylıktan faydalanabilmenin koşulu üye ülkenin piyasalarında kısa vadeli sermaye dolaşımına bağlı güvensizlik oluşması ve uluslararası rezervlerinde ani bir değer kaybına uğraması gerekmektedir. Ek rezerv kolaylığı üyelerin standart kredi talebinin ve kullanımının üzerinde seyreden ve borçlanma yolu ile sağlanan bir kaynak olma özelliğine sahiptir. Dolayısıyla IMF normal kaynaklarına ilave olarak bu kaynaklarını sunmaktadır. Ek rezerv olanağı Asya krizini takip eden yıllarda oluşturulmuştur. Geri ödeme süresi en çok 2,5 yıl olarak belirlenmiştir. Bu kolaylık %3-5 arasında bir ek faiz olanağı sağlamaktadır (Şenel, 2012, 78).

1.8. IMF Gözetimleri

IMF'ye katılan her ülke aynı zamanda iktisadi ve parasal politikalarını ülkelerarası topluluğun gözlemlenip araştırılmasına açma yükümlülüğünü onaylamış olmaktadır. Gözetim olarak adlandırılan bu süreç dünya genelinde, ülke bazında ve bölgelerde gerçekleşmektedir. IMF yerel politikaların yerel düzen ve ödemeler dengesi istikrarı üzerinde oluşturduğu riskleri inceleyerek ve gerekli değişiklikleri belirterek, yerel politikaların ülkenin kendi istikrarını oluşturup oluşturamadığını değerlendirmektedir. Diğer taraftan IMF, ülkelerin sahip olduğu ekonomik politikaların küresel istikrarı da etkilemesi yönünde farklı bakış açıları da sunmaktadır (Uluslararası Para Fonu Bilgi Belgesi, 2014, 2).

Fon, gözetleme görevine yönelik olarak üye ülkelerin dikkate almaları gereken hususlar konusunda bazı "ilkeler" belirlemiş ve bunları 1977 Nisanında yürürlüğe koymuştur. Günümüzde de uygulanmakta olan ilkeler şu şekilde sıralanmaktadır;

i) Üye ülkeler, döviz kurlarındaki kısa vadeli düzensizlikleri önleyici adımlar atacaklar, fakat bu süreçte kurların uzun vadede gerçekleştirmek istedikleri hedeflerin de olumsuz yönde etkilenmemesi için önlemler alınacaktır.

ii) Üyeler döviz piyasası müdahalelerinde, özellikle piyasadaki döviz dolaşımının sağlıklı bir şekilde ilerleyebilmesi için diğer ülkelerin menfaatlerini de koruma duygusunu ön planda tutacaklardır. Diğer bir ifadeyle üyeler haksız rekabet

ortamının oluşmasını engelleyecek tedbirler almayı ön planda tutacaklardır. Buradan hareketle merkez bankası müdahaleleri ile kısa süreli istikrarsızlıkların giderilmesini istemekteki amaç, döviz kurlarının uzun süreli değişimleri olarak sağlanması olarak ifade edilmektedir. Çünkü bu değişimler farklı dinamikler üzerinde yer almakta ve ekonomik, teknolojik ve çevresel etkenlere bağlı olmaktadır (Gümüş, 2009, 129-130).

IMF, tüm üyeleriyle ve küresel seviyede genel ekonomik yapılanma, büyüme trendi ve diğer ekonomik oluşumları irdeleyerek üye ülkelere önerilerde bulunmaktadır. IMF bu gözetimi üç şekilde gerçekleştirmektedir (Şenel, 2012, 79);

Ülke Bazlı Gözetim

IMF ekonomistleri, üye ülkelerin mevcut ekonomilerini daima gözetim altında tutarak düzenli bir biçimde çoğunlukla yılda bir kez olmak koşuluyla üye ülkelerin hükümetleri ve merkez bankalarıyla fikir alışverişinde bulunmak için ülkeleri ziyaret etmektedir. Bu süreç ile amaçlanan, ekonomik ve finansal politikaların düzenlenmesini zorunlu hale getirecek, dahili ve harici ekonomik ve mali dengeleri sarsabilecek dinamikleri belirlemektir (<https://www.imf.org/external/np/exr/facts/tur/surv>, 2009).

Global Gözetim

IMF yetkilileri yılda iki kez dünya ekonomik konjenktrünün gidişatı hakkında fikir alışverişinde bulunmak üzere toplanmaktadır. Bu toplantılar neticesinde dünya ekonomisindeki değişim ve gelişmeler objektif ve çok boyutlu bakış açılarıyla değerlendirilerek World Economic Report ismiyle Uluslararası Para ve Finans komitesinin dönem ortasında gerçekleştirdiği toplantı öncesinde yayımlamaktadır (Şenel, 2012, 80).

Küresel ve bölgesel gözetiminin kaynağını yılda iki kere yayınlanan Küresel Ekonomik Görünüm Raporu (WEO) ve Küresel Finansal İstikrar Raporu (GFSR) oluşturmaktadır. WEO, ekonomik krizleri de göz önünde bulundurarak ülke ekonomilerini ayrıntılı bir şekilde inceleyerek analizlerde bulunmaktadır. GFSR ise tüm dünyada var olan ekonomik yapılanmaların güncel analizlerini yapar ve ekonomik

piyasaların düzenini bozacak ve istikrarını sekteye uğratabilecek noktaları vurgulamaktadır (<https://www.imf.org/external/np/exr/facts/tur/surv>, 2009).

Bölgesel Gözetim

IMF, Avrupa Birliği, Euro Bölgesi, Batı Afrika Ekonomi ve Para Birliği, Orta Afrika Ekonomi ve Para Birliği gibi birliklerdeki politika düzenlemeleri konularında çalışmalar ve incelemelerde bulunmaktadır. Diğer taraftan IMF yönetimi ve personeli G-7 ve APEC ülke grupları ile ilgili de gözlemler yapmaktadır (Şenel, 2012, 80).

1.8.1. Gözetim Fonksiyonunda Meydana Gelen Değişimler

Değişim sürecinde ilk olarak IMF'nin yaptığı gözetimler ele alınmalıdır. IMF, gözetimlerde sadece ülke ekonomisini göz önüne alan politikalardan ziyade ilgili ülkedeki mevcut durumun tüm dünya ekonomisine etkilerini kapsayacak şekilde değerlendirmeler yapmalıdır. Buna göre gözetimlerde ilk göze çarpan unsur, IMF'nin kur rejimine ilişkin inceleme ve düzenlemelerinin yetersiz olduğudur. Çünkü bu durum günümüzde iki önemli problem doğurmaktadır. Bunlardan ilki cari fazla veren ülkelerin (Çin, Suudi Arabistan) ulusal paralarını, cari açık veren ülkelerin ulusal paralarına (ABD) bağlamaları, ikincisi ise bu ülkelerin uyguladıkları bu kur rejimi ile paralarını aşırı değerli kılmalarıdır. IMF ise bu konuda pasif bir tutum sergilemektedir (Çörtük, 2006, 53).

Son zamanlarda IMF üye ülkelerin ekonomilerine yönelik gerçekleştirdiği gözetim ve dünya ekonomisine etkisinin yeterliliği konularında gözlenmektedir. Bu sebeple, IMF'nin ikili gözetim uygulamalarını temel alan ve 1977 yılında oluşturulan düzenlemeler, 2007 yılında revize edilerek Madde IV gözetim faaliyetleri içeriğinde faaliyete geçmiştir. 2007'de alınan kararların yürürlüğe girmesini takip eden süreçte, Fon 2008 yılı Mayıs ayında faaliyet alanına ilişkin yeni bir rehber hazırlamıştır. 2008 ekonomik krizi küresel ekonomiyi, daha önceden benzerine rastlanmamış bir istikrarsızlık dönemine sürüklemiş ve tüm dünyada son dönemlerinin büyük ekonomik durgunluk ve ticaret daralması gözlenmiştir (Söyler, 2013, 160).

1977 Gözetim Kararları

1977 Kararları temelde üç farklı bölümden meydana gelmektedir. Birinci bölümde üyelerin uymaları gereken kurallar üç başlık altında belirtilmiştir. Buna göre bir üye ödeme politikasını düzenleyebilmek ve diğer ülkelerle adaletli bir ekonomik yapılanma içerisinde olmak amacıyla döviz kurlarını veya uluslararası para sistemini etki altında tutmaktan kaçınmalıdır. İkinci olarak üye ülkenin döviz kurunda olumsuz etki yaratma potansiyeli olduğunu düşündüğü bir durum karşısında piyasaya müdahale etmesi gerekmektedir. Diğer taraftan bu müdahaleler esnasında fonda yer alan tüm ülkelerin ekonomik ve yapısal bütünlüğünü korumak amaç edinilmektedir.

İkinci bölüm ise Fon'un gözetime dair sahip olması gereken nitelik ve kriterler üzerine kurulu olmaktadır. Fonun bir üye ile görüşme gerçekleştirmesi belirli koşullar çerçevesinde olmaktadır. Bunlar;

- a) döviz piyasasında meydana gelen çok yönlü olmayan etkiler,
- b) üye ülkelere borç ödemede kolaylık sağlamayan büyük mebleğlerde borç alma ve borç verme,
- c) ülkelerin sermaye ve cari açıklarını önlemeye yönelik tedbirler almak,
- d) ödemeler dengesi amaçlarına yönelik olarak sermaye akımlarının anormal bir şekilde teşvik edilmesi veya cezalandırılmasına sebep olacak para ve diğer yurtiçi finansal politikalarının uygulanması,
- e) döviz kurunda rekabet şartları ve uzun vadeli sermaye hareketlerini etkileyen faktörler de dahil olmak üzere temel ekonomik ve finansal şartlarla ilgili görünmeyen değişimler,
- f) sürdürülmesi mümkün olmayan özel sermaye akımları, olarak ifade edilmektedir (Söyler, 2013, 163).

1977 Gözetim kararlarının son bölümünde ise gözetim yapılırken izlenecek olan işlemler belirtilmiştir. Bu işlemler sırasıyla şu şekilde olmaktadır;

1) Üye ülkelerin döviz kuruna ait değişiklikleri Fon'a bildirmesi gerekmektedir.

2) Üyelerle sistematik bir şekilde görüşmelerin yapılması gerekmektedir.

3) Döviz kurlarındaki değişim ve gelişmelerin değerlendirmesi yapılması gerekmektedir (Söyler, 2013, 164).

2007 Gözetim Kararları

Haziran 2007'de, Üye Ülkelerin Politikaları Üzerinde İki Taraflı Gözetim Kararı'nın onay almasıyla birlikte gözetim anlayışında, 70'li yıllardan bu yana ilk köklü değişim gerçekleşmiştir. Bu onay ile birlikte netliğe kavuşturulan konular şu şekilde olmaktadır:

- Ülke tabanında yapılan gözetimlerin, ülke politikalarının cari hesap dengesini ne derecede koruduğunu ölçmeye yönelik değerlendirmelerde bulunması gerekmektedir. Böylelikle gözetim ilkesi genel olarak parasal, finansal ve kur işleyişleriyle ilgili tehlike yaratan durumların ve güçsüz noktaların analiz edilmesi yönünde yoğunlaşmıştır.

- Üyelerin döviz kurlarının oluşturulmasında, uluslararası ekonomik konjonktüründe hangi uygulamaların kabul edildiğinin tespiti üzerine yoğunlaşmıştır.

- Tüm ekonomik gözetimlerin, ülkelerin sahip oldukları ekonomik kriterler doğrultusunda iş birliği içerisinde, objektif bir şekilde işlemesi kararı alınmıştır. Buna bağlı olarak gözetim uygulamalarının daha güçlü bir hale getirilmesi adına, Ağustos 2008'de hedeflerin yer aldığı bir paket oluşturulmuştur (<https://www.imf.org/external/np/exr/facts/tur/surv>, 2009).

2007 Kararı, ikili gözetim hakkında detaylı bir bildiri olma özelliği taşımaktadır. Üyeler için yeni yükümlülükler getirmemekte ancak, 1977 Kararlarını birkaç önemli açıdan güncel hale getirmektedir:

- Genel anlamdaki önceliğini göz önünde bulundurarak, uluslararası platformda paranın devinimini ve düzenini bozmamak amacıyla, söz konusu kararlar, ikili gözetim için bir oluşum ilkesi olarak dış istikrar kavramını üzerinde yoğunlaşmaktadır.

- Yeni Karar, ülke ekonomisini dünya konjonktüründe daha geçerli bir hale kavuşması adına yol gösterici olmaktadır. 1977 Kararları, üyeleri belirli amaçları gerçekleştirmek adına üyeleri haksız rekabet ortamına sürüklemiş ve bu durumu bir avantaj olarak görmeye zorlamıştır.

- Genel olarak, 2007 Kararı hem döviz kuru politikalarını hem de ilgili ulusal ekonomik ve mali politikaları kapsayan mevcut faaliyetlerle daha uyumlu hale getirilmiştir (IMF, Public Information Notice: IMF Executive Board Adopts New Decision on Bilateral Surveillance Over Members' Policies, 2007).

2008-2011 Gözetim Öncelikleri

İcra Direktörleri Kurulu, 2008 yılı Ekim ayında, 2008-2011 dönemi için IMF gözetim fonksiyonunun dinamiklerini belirleyecek olan yapısal ve finansal nitelikleri belirlemiştir. Kurul, ihtiyaç doğrultusunda gözetim kararlarını ve uygulamalarını denetleyebilmektedir. Bu bağlamda Fon'un gözetim öncelikleri; küresel ekonomideki gelişmeler tabanında 30 Eylül 2009 tarihinde revize edilmiştir. Buna göre ekonomik öncelikler; para piyasalarında daha sakin bir ortam yaratmayı, global ekonomiyi güçlü kılmayı ve tüm ülke ekonomileri arasında dengeli bir sistemin olmasını öngörmüştür. Operasyonel öncelikler ise; risk analizi, finansal sektör denetimi ve reel-finansal bağlantılar, çok taraflı yaklaşım ve döviz kuru değerlendirmeleri şeklinde ifade edilmiştir (Söyler, 2013, 169).

1.9. IMF Yönetiminin Yapısında Görülen Değişimler

Tüm dünyayı etkisi altına alan küresel yapı, IMF cephesinde de zaman içerisinde değişikliklere ve düzenlemelere gidilmesini zorunlu kılmıştır. Bu bağlamda Fon'un organizasyonel yapısında da değişiklikler gerçekleşmiştir.

Ekonomik kriz ile birlikte Fon yönetimiyle ilgili bazı değişiklikler de gündeme gelmiştir. Bu değişiklikler şu şekilde sıralanmaktadır;

- i) IMF kota dağılımını eşit bir şekilde olması yönünde adımlar atılmıştır,
- ii) IMF İcra Direktörleri Kurulunda karar alma mekanizmasının etkin bir yapıya sahip olması hedeflenmiştir,
- iii) IMF'nin üst düzey yönetici kadrosunun çok daha şeffaf bir şekilde oluşturulması önem teşkil etmiştir,
- iv) IMF'nin görev tanımı güncellenmesi temel unsurları olmuştur (Bor Güner, 2011, 84-86).

2008'de mali yıl sürecinde başta faktör olarak görülen yönetimle ilgili değişimler 2009'da da gündemin önemli maddelerinden biri olmaya devam etmiştir. Bunu takip eden süreçte IMF üyeleri, Yönetim Kurulu'nun 2008 Mali Yılı sonunda onayladığı kota ve söz sahibi olma derecesi reformunu faaliyete geçirme sürecini hayata geçirmişleridir. İcra Kurulu Fon'un idari yapısı hakkında Bağımsız Değerlendirme Dairesi (Independent Evaluation Office – IEO)'nce oluşturulan raporda IMF faaliyetlerini belirleyip bütünsellik içerisinde hareket edecek bir yapı oluşturmuştur. Uluslararası Para ve Finans Komitesi (International Monetary and Finance Committee – IMFC) Nisan 2009'da, yükselişe geçen piyasa ekonomileriyle birlikte gelişmekte olan ülke ekonomilerinin Fon'un işleyişinde daha etkin olabilmesi adına IMF kotalarının gözden geçirilmesinin hızlandırılmasını talep etmiştir (Çürük, 2010, 120).

Diğer taraftan IMF'nin etkinlik alanı oluşturması, teknik donanımını genişletmesi ve diğer yeteneklerini üst seviyelere çıkarmasına destek olmak adına üyelere sunulacak olanakların ve çok boyutlu bir şekilde oluşturulmasına yönelik atılan adımlar son yıllarda artmaktadır. Yıl içinde IMF'nin teknik destek programını ve eğitim anlayışını değerlendiren İcra Kurulu Merkezi eğitimin yerini bölgesel eğitimin alması gerektiğini vurgulamıştır. Kurul aynı zamanda IMF'nin 2008 Mali Yılındaki yeniden odaklanma çalışmasının bir parçası olarak faaliyet gösteren, teknik destek sağlamaya yönelik değişikliklere de zemin hazırlamıştır. Ayrıca Kurul IMF'nin kapasite oluşturma uygulamasına karşılık olarak üyelere kademeli ücretler alınmasına onay vermiş ve IMF'nin kapasite oluşturma uygulamaları için finansal kaynaklar elde etmek amacıyla

yeni adımlar atmış ve Afrika, Orta Asya ve Orta Amerika’da yeni teknik yardım merkezleri açmayı planladığını ilan etmiştir (IMF yıllık Raporu, 2009)

Değişen koşullara uyum sağlama sürecinde yönetim anlayışında faaliyetlerinde reformist hareketler olduğu kadar vizyon ve sistemde de dönüşüme gidilmesi kaçınılmaz olmuştur. IMF 1991 yılından günümüze dek kırktan fazla ülke ile anlaşma yapmıştır. Fon 1990'lara kadar fikirlerini temelde gizlilik ilkesi çerçevesinde beyan ederken uluslararası platformdaki imaj algısını olumlu yönde değiştirmek amacıyla bu çalışma şeklinde değişikliğe gitmiştir. Dolayısıyla IMF, gizlilik yerine şeffaflık politikası benimsemiş ve bu politikanın bir parçası olarak, ilgili ülkelerin niyet mektupları da IMF'nin önerileri de basına açık sunulmaya başlanmıştır (Öztürk, 2010, 112).

IMF'nin 2009 Mali Yılındaki uygulamaları değişikliklere yönelik başlatılan kriterlerin tabanında daha çok hesap verme bilinçliliği, şeffaflık ve tarafsızlık yönündeki eğilimi devam etmiştir. Bağımsız Değerlendirme Dairesi (Independent Evaluation Office – IEO) IMF yönetim yapısını değerlendirmesinde yönetime ilişkin bazı eksiklerin olduğunu tespit etmesi neticesinde, İcra Kurulu, IMF yönetimi için faaliyetlerine dair açıklamalarda bulunma zorunluluğu ilkesini gündeme almıştır. Diğer taraftan bu yönde başarı kriterlerini ve değerlendirme metotlarını belirlemek ve analizleri fazlaştırmak için çalışmalara öncülük etmiştir. Haziran 2008’de devreye sokulan Dürüstlük Hattı çalışanların ve başkalarının, isterlerse kimliklerini belli etmeden, isterlerse de tanıtarak, çalışanların karıştıkları usulsüzlükleri bildirmesini olanak sağlamakta, bu usulsüzlükler daha sonra Etik Dairesi tarafından araştırma kapsamına alınmaktadır. Ayrıca İcra Kurulu’nun onayıyla bu arama işlemi belli bir süre sonra IMF Başkanı ve İcra Direktörleri için de geçerli olacak şekilde genişletilmiştir (IMF yıllık Raporu, 2009).

1.10. Fon’un Mali Yapısında Görülen Değişiklikler

Küresel mali kriz sebebiyle Fon varlıklarını kullanmaya yönelik isteklerde oluşan artış ile birlikte IMF'nin üyelere finans desteğinde bulunmasına yönelik yapılan sorgulamalar değişiklikleri de beraberinde getirmiştir. Farklı alanlarda yapılan analizler

ve araştırmalar kapsamında belirlenen olası küresel ekonomik veriler, IMF'nin ekonomik düzenliliği muhafaza etmek için daha çok kaynağa gereksinim duyduğunu tespit etmiştir. Küresel ekonomik sistemde meydana gelen kötü gidişatı engellemek adına IMF'de yer alan tüm üyelere fayda sağlayacak şekilde beklendik fonksiyonlarını yerine getirebilmesi için gereksinim duyduğu kaynakların uygun zamanda sağlanabilmesine yönelik çalışmalar yapmıştır (Söyler, 2013, 107).

IMF programlarının sahip olduğu sosyo-ekonomik nitelikler ve yerel örgütlerin küresel sermayenin gözetimi altında olduğunun, Doğu Asya'da IMF ve Batı karşıtı düşünce sisteminin artmasına sebep olmuştur. Buna bağlı olarak tamamen ülke içi tasarrufa dayalı "Doğu Asya Kalkınma Modeli" tekrardan kabul görmeye başlamıştır. Bununla birlikte ABD ekonomisine karşı ekonomik ve cari işlemler fazlası veren Çin ve Japonya ile birlikte, Güneydoğu Asya ülkelerinin de uluslararası ekonomik kaynaklarını ciddi oranlarda fazlaştırmaları ile Doğu Asya dünyanın en önemli rezerv bölgesi haline gelerek, IMF önerilerinden ayrıldıkça güçlenen bir finansal altyapıya sahip olmuştur (Çürük, 2010, 109).

2006 yılı Bahar Toplantıları'nda yönetim reformunun zorunluluğu hususunda mutabık olunmuş ve takip eden süreçte reform paketi üzerinde değişikliklere ve çalışmalara başlanmıştır. 18 Eylül 2006'da Singapur Yıllık Toplantılarının hemen öncesinde, reform paketinin genel maddeleri Guvernörler Kurulu'nca kabul edilmiştir. Bu bağlamda, gelişmekte olan ülkelerin Fon'da yönetim içerisinde daha fazla söz hakkına sahip olmaları için, ilk adım olarak, IMF içinde olması temsil gücü ve sayısı en az seviyede olan 4 gelişmekte olan ekonominin (Çin, Kore, Meksika ve Türkiye) kotalarında toplam 3.808,9 milyon SDR tutarında bir artış oluşturulmuştur (Bor Güner, 2011, 85).

IMF'nin mali yapısında meydana gelen değişimler 2000'li yıllarda atılan reformist adımlarla daha fazla etkinlik kazanmıştır. Fon'un mali yapılanmasında gerçekteşen değişimleri değerlendirmek için farklı dönemleri kapsayan ekonomik veriler tablolarında gösterilmiştir.

ÜLKE GRUPLARI VE SEÇİLMİŞ ÜLKELER (Değişim Oranı)	2008	2009	2010	2011
Dünya Üretimi	3,0	- 0,6	5,0	4,4
Gelişmiş Ülke Ekonomileri	0,5	- 3,4	3,0	2,5
ABD	0,4	- 2,6	2,8	3,0
Euro Alanı	0,6	- 4,1	1,8	1,5
ALMANYA	1,2	- 4,7	3,6	2,2
FRANSA	0,3	- 2,5	1,6	1,6
İTALYA	- 1,3	- 5,0	1,0	1,0
İSPANYA	0,9	- 3,7	- 0,2	0,6
YUNANİSTAN	2,0	- 2,0	- 4,0	- 2,6
PORTEKİZ	-	- 2,6	1,1	- 0,1
İRLANDA CUMHURİYETİ	- 3,5	- 7,6	- 0,3	2,3
JAPONYA	- 1,2	- 6,3	4,3	1,6
İNGİLTERE	0,5	- 4,9	1,7	2,0
KANADA	0,4	- 2,5	2,9	2,3
Gelişmekte Olan Ülke Ekonomileri	6,1	2,6	7,1	6,5
TÜRKİYE	0,7	- 4,7	7,8	3,6
Gelişmekte Olan Asya Ekonomileri	7,9	7,0	9,3	8,4
ÇİN	9,6	9,2	10,3	9,6
HİNDİSTAN	7,3	4,7	9,7	8,4
ASEAN-5	4,7	1,7	6,7	5,5
Latin Amerika ve Karayipler	4,3	- 1,8	5,9	4,3
BREZİLYA	5,1	- 0,6	7,5	4,5
MEKSİKA	1,5	- 6,1	5,2	4,2
Geçiş Süreci Ülkeleri	5,5	- 6,5	4,2	4,7
RUSYA	5,6	- 7,9	3,7	4,5

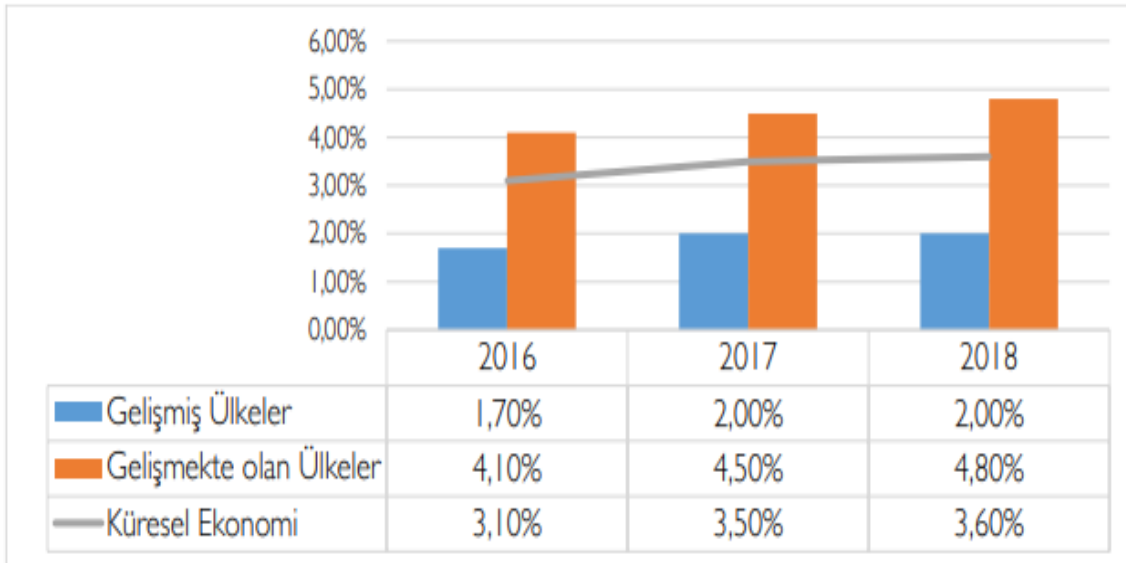
Tablo 3. Dünya, Ülke Grupları ve Seçilmiş Ülkelerin Üretimi(IMF World Economic Outlook, 2011)

Tablo 3’de Dünya’nın önde gelen ekonomileri, gelişmekte olan ülke ekonomileri, geçiş döneminde olan ülke ekonomilerine ait 4 farklı yıldaki üretim değerleri yer almaktadır. Ülke ekonomilerinde meydana gelen değişimlerin üretim bazında rahatça değerlendirilebileceği göz önünde bulundurulduğunda ülkelerin üretim oranındaki artışları görebilmek mümkün olmaktadır.

2016	Sayı	GSYH Payı (%)	İhracat Payı (%)	Nüfus Payı (%)
Toplam Ekonomi	189	100,0	100,0	100,0
Gelişmiş Ekonomiler	39	41,9	64,4	14,5
ABD		15,5	10,8	4,4
EURO BÖLGESİ		11,8	26,3	4,6
JAPONYA		4,4	3,9	1,7
DİĞER GELİŞMİŞ EKONOMİLER		10,2	23,4	3,8
Gelişen Ekonomiler	150	58,1	35,6	85,5
ÇİN		17,8	10,7	19,0
HİNDİSTAN		7,2	2,1	17,9
RUSYA		3,2	1,6	2,0
BREZİLYA		2,6	1,1	2,8
DİĞER GELİŞEN EKONOMİLER		27,3	20,1	43,8

Tablo 4. 2016 Dünya'nın Ekonomik Görünümü (IMF World Economic Outlook, 2017)

2016 yılı verilerinin yer aldığı Tablo 4'e bakıldığında IMF üyesi 189 ülkeden 39'nun gelişmiş ekonomi, 150'sinin de gelişmekte olan ekonomi sınıflandırması içerisinde yer aldığı görülmektedir. Bununla birlikte gelişmekte olan ülkelerin sahip olduğu ekonomide yükselen bir trend sergilemesi ile birlikte (yüzde 42,6'dan 58,1'e) en büyük paya Çin'in sahip olduğu görülmektedir (%11,2'den %17,8'e) (Eğilmez, 2017). Ayrıca gelişen ülke ekonomilerinde sayı olarak bir artışın olmadığı da gözlenmektedir.

Grafik1. Ülkeler ve Küresel Ekonomideki Büyüme Oranları (www.imf.org 20 Nisan 2018)

Fon'un mali yapısında meydana gelen değişimlerin özellikle 2000'li yıllarda çok daha yenilikçi ve gelişmeye yönelik bir ivme kazandığını Grafik 1'de görmek mümkün olmaktadır.

1.11. Kredi Düzenlemelerinde Meydana Gelen Değişimler

Tüm dünyayı etkisi altına alan ekonomik kriz ile birlikte Fon'un desteğe ihtiyacı olan ülkelere sağladığı kaynakların ayrıcalıklı ve kolaylıklı olması zorlaşmıştır. Bu durumu takip eden süreçte IMF ile kaynak kullanımı çerçevesinde ilişki kurmuş olan üyeler, bu alışverişlerini en kısa sürede bitirmiş ve Fon'a olan borçlarını erken ödeme yönünde adımlar atmışlardır. Ekonomik kriz IMF kredilerine olan talebi arttırırken, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin küresel krizden önemli oranda etkilenmeleri Fon'un kredi araçlarının üye ülkelerin değişen ihtiyaçlarına adaptasyonu çerçevesinde gözden geçirilmesi ihtiyacını ortaya koymuştur (Söyler, 2013, 129).

Fon'un ekonomik getirilerinden faydalanabilmeye yönelik isteklerin devam etmesi, Fon'un sahip olduğu kaynakların ülke ekonomisinin önüne geçmesinin engellenmesi ve Fon'un ekonomik yapılanmasının devamlılık sağlayan bir altyapı üzerine kurulu olmasına yönelik çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalar bağlamında;

- i) koşullara bağlı performans kriterleri etkinliğini yitirmiş,

- ii) Kredileri elde etme alt sınırı ikiye katlanmış,
- iii) Fon kaynaklarının geri ödemede uygulanan faiz ve taksitlendirme usulünde değişikliğe gidilmiş,
- iv) Esnek Kredi Hattı adında farklı bir yapılanma meydana getirilmiş,
- v) Yüksek oranlı kredilendirmelerde düzenlemelere gidilmiş,
- vi) Kullanılmayan bazı özel amaçlı olanaklar sistemden kaldırılmıştır,
- vii) İhtiyati Kredi Hattı oluşturulmuş ve takip eden süreçte bu araç bazı değişikliklerde bulunularak İhtiyati Likidite Hattı'na revize edilmiştir,
- viii) Acil Kredi İmkânı oluşturulmuştur (Hazine Müsteşarlığı, 2012).

IMF'nin kredi sisteminin temeli koşulsallık prensibi çerçevesinde oluşmaktadır. Dolayısıyla, Fon'dan kredi temin etmek isteyen üye, dış ödemeler bilançosundan oluşan istikrar programını Fon'a sunarak karşılıklı bir mutabakat sağlamak durumunda olmaktadır (Söyler, 2013, 135).

Koşulsallığa bağlı kredi kullanımlarının fazlaşmayla birlikte Fon'a yönelik ciddi bir eleştirel tavır oluşmuş ve ülkeler arası platformda bu konuya olan ilgi giderek artış göstermiştir. Bu ilkeye yönelik birçok çalışma yapılmış ve bu çalışmalarda, bu sistemin kullanım oranının artmasının sebepleri ülkenin Fon yapısını ne şekilde etki altına aldığı, gibi konular üzerinde durulmuştur. Fon ise tüm bu gelişmeleri dikkate alarak, 2000 yılında koşulsallığa yönelik geniş kapsamlı bir incelemeye geçmiş ve bu gözden inceleme neticelerini, 2002 yılında yayımlanan koşulsallığa ilişkin yeni kılavuzlarda belirtmiştir (İleri, 2004, 145-146).

IMF 1980'li yılların başından itibaren kuruluş aşamasında sahip olduğu hedeflerden uzaklaşmaya başlamıştır. Fonksiyonel değişiklikler gündeme gelmekte olup, Fon sadece ani bir şekilde oluşan ödemeler dengesini çözmeye yönelik kredi sağlayan bir sistem olmaktan çıkmıştır. Diğer taraftan fon kaynakları uluslararası ticaretle orantılı bir şekilde artış göstermiştir. 1948'de kotalar ithalatın %16'sını oluştururken 1980'de %3'ün altına inmiştir. Bu süreçte IMF kriz ile birlikte meydana gelen olumsuzlukları geliştirmiş ve az gelişmiş ülkeler arasında pay etmek yerine yükün

tamamını az gelişmiş ülkelerin aleyhine olacak şekilde dağıtım yapmıştır. Fon'un temel fonksiyonu, alacakların tahsilini güvenli bir şekilde tutmak olarak belirtilmiştir. Böylelikle Fon aslında çok uluslu özel ticari bankaların icra memurluğunu üstlenmiştir (Öztürk, 2010, 112).

Küresel ekonomik krizi takip eden süreçte IMF kredilerine ilişkin koşulsallıkların revizyonuna yönelik çalışmalara da başlanmıştır. Bu bağlamda, IMF kredileri için, Genel Kaynaklar Hesabı olanakları ile birlikte düşük gelirli ülkeler için faaliyet gösteren programları da kapsamak suretiyle, yapısal performans kriterleri uygulaması 1 Mayıs 2009 tarihinde sonlandırılmıştır (<https://www.imf.org/external/np/exr/facts/tur/surv>, 2009).

2. BÖLÜM: KÜRESEL MALİ KRİZ VE IMF’NİN DEĞİŞİMİ

IMF’nin yapısal, yönetsel ve mali yapılanmasında meydana gelen değişimler, revizyonlar ve oluşumları etkileyen en büyük unsur şüphesiz ülke ya da bölge ekonomilerinde boy gösteren dalgalanmalar veya kırılmalardır. Bu sebeple ekonomik krizlerin tüm dünya ekonomik konjonktüründe yarattığı etkinin de detaylı bir şekilde ifade edilmesi fayda yaratmaktadır.

2.1. Küresel Mali Krizler ve Etkileri

Küresel mali krizlerin tüm dünya ekonomik yapılanmasına olan etkilerini incelerken söz konusu krizlerin sebep, süreç ve sonuç tabanında değerlendirilmesinde fayda vardır. Çalışmanın bu bölümünde dünya ekonomi sisteminde büyük dalgalanmalara neden olan ekonomik krizler açıklanacaktır.

2.1.1. 1994 Meksika Ekonomik Krizi

Meksika, 80’li yılların ikinci yarısından itibaren yenedünya ekonomik düzeninin yükselişe geçen ülkesi olarak görülmekteydi. Bu düşünceyi desteklemek amacıyla da dünya ekonomi politikasına uyum sağlama hususunda gerekli olan tüm düzenlemeler uzmanlar tarafından yapılmıştır. Bu bağlamda Meksika iç piyasasını serbest ekonomik yapıya dönüştürmekle yetinmemiş, ABD ve Kanada ile serbest ticaret antlaşması imzalayıp, Kuzey Amerika Serbest Ticaret Antlaşması’nın (NAFTA) üyesi olmuştur. Ülke ekonomisi yabancı sermayeye açık hale gelmiş, kamu iktisadi kuruluşları büyük ölçüde özelleştirilmiş, enflasyon aşağı çekilmiştir. Bu süreçte kişi başına düşen milli gelir 1980 seviyesine ulaşamamış, gelir dağılımında adalet sağlanamamış, servet sınırlı sayıda ailenin elinde adeta tekelleşmiştir. Aralık 1994’te Zedillo’nun başkanlığı devralmasını takip eden dönemde ekonomik kriz patlak vermiştir (Kozanoğlu, 1995).

Gelir dağılımdaki dengesizlikler ve 1994’e gelindiğinde ihracatın ithalatı karşılama oranındaki düşüş bankacılık sektöründe de kriz ortamının oluşmasını tetiklemiştir. Özellikle bu dönemde;

- Özel sektör yatırımlarını teşvik eden kredilendirmelerin varlığı,

- Uluslararası faiz ve özellikle ABD'deki faiz oranlarının yükselmesi,
- Çapaya dayalı döviz kuru politikasının sürdürülmesi,

yönün de gelişen dinamikler Meksika ekonomisine duyulan güveni sarsmıştır. Özel yatırımları teşvik etmek amacıyla oluşturulan kredilendirme sistemi bankacılık sektörünün denetleme ve düzenleme faaliyetlerinin etkin olmadığı bir zamanda ortaya çıkmıştır (Acar, 2012).

Meksika bankacılık sisteminin krize girmesindeki temel nedenler şu şekilde sıralanmaktadır (TBMM Bankacılık ve Araştırma Grubu, 2002, 5);

- Meksika bankaları finansmanı dış ekonomik güçlerden temin ettikleri için ihracata dayalı ekonomik büyümeyi takip edememişlerdir.
- Bankaların yeni kredi oluşturacak ekonomik varlıkları azalmıştır.
- Bankacılık sektöründe etik anlayış hâkimiyetini yitirmeye başlamıştır.
- Bankaların kredi geri ödemelerini düzenli olarak gerçekleştiremeyen müşteri profili oluşmuş ve bu portföy sektörü zora sokmuştur.

Ocak 1995'te bu krizi aşabilmek amacıyla ABD öncülüğünde 50 milyar dolarlık yardım paketi hazırlanarak çeşitli koşullarla Meksika'ya sunulmuştur.

Meksika'da 1980'li yılların ikinci döneminden itibaren istikrar programı faaliyete geçirilmiştir. Uygulamaya konulan reform programının temel nitelikleri şu şekildedir;

- Ekonomik yapılanmayı ülkeler arası rekabete açmak,
- Özelleştirme ve ekonomi üzerinde devletin etkisini azaltıcı sürecin yoğun bir biçimde faaliyete geçirmek,
- Nominal döviz kuru sistemine dayanan, kısıtlayıcı maliye ve para politikası içeren düzenleyici programı uygulamaktır.

Uygulanan istikrar programında hükümet yetkilileri işgücü sendikaları ve özel sektör yöneticileri ile anlaşma yoluna girerek minimum ücret artış oranlarının, ulusal

paranın değer kayıplarının, kamu sektörü mallarının fiyat artışlarının, bazen yıllık bazen aylık olarak belirleneceği ve ilan edileceği “Pacto” uygulamasını başlatmıştır. Enflasyonun paranın değer kayıplarının üzerinde etkin olması ulusal paranın değer kazanmasını sağlamıştır. 1987 sonrası gerçekleşen devalüasyonla paranın reel değerlenmesi %139’dan 1993’te %79’a gerilemiştir. Bu durumun sonrasında 1987’de %100’lük orana sahip olan enflasyon 1991’de %23’e, 1993’de ise %9 seviyelerine gerilemiştir. Ayrıca Meksika’da kamu sektörünün azalan rolü özel girişimciliği ön plana çıkarmıştır (Topallı, 2006, 51).

2.1.1.1. 1994 Meksika Krizi ve IMF’nin Uyguladığı Reçeteler

Meksika’nın ekonomik kriz bağlamında ilk gündeme gelişi ünlü içkisinin adını verdiği "Tekila Krizi" ile olmuştur. Oysa Meksika tarımda, sanayide ve sosyal hizmetler alanlarında da önemli bir konuma sahip olmakta ve ayrıca, verimli, geniş arazi ve zengin petrol rezervlerini de bulundurmaktadır. Ancak 1980'lerde boy gösteren olumsuz ekonomik gelişmeler, Meksika’yı krizler ülkesi haline getirmiştir. Bu olumsuz gelişmelerin başında; iş gücünün büyük bölümünün verimli bir şekilde kullanılmaması, yüksek enflasyon oranı, ülke topraklarının kurak olması ve petrol fiyatlarının düşmesi gibi unsurlar gelmektedir. Meksika'da krizin etkisini derinleştiren diğer sebeplerin başında ise; Zapatista gerillalarıyla girilen mücadelenin ekonomiye yüklediği maliyet, uyuşturucu trafiği, yolsuzluklar ve kötü yönetim gibi etkenler gelmektedir. Ancak, Meksika'nın sahip olduğu güçlü ekonomik potansiyelin yeniden olumlu sürece girmesi, ABD ve IMF'nin desteğiyle yürürlüğe koyduğu kemer sıkma politikasının başarılı sonuçlar vermesi, ekonomik krizi 1995'te tümüyle sonlandırmıştır (Töre, 2006, 98).

Meksika’da uygulanan reformist yapıya rağmen, ekonomide gerekli sermaye akışının gerçekleşmemesi, imalat sanayide rekabet ortamının oluşturulamaması ve ekonomik yapılanmadaki yeniliklere geç kalınması büyümeyi güçleştirmiştir. 1992-1993 yılında yıllık büyüme hızı %2’nin altına inmiştir. 1994’de ise ithalatta meydana gelen artış ile bozulan cari denge, uzun vadeli olmayan sermaye hareketleri ile dengelenmeye çalışılmıştır. Ayrıca ödemeler dengesi açıklarını karşılamada akışkan paranın kullanılmak istenmesi, hükümeti sıkı para politikasına yöneltmiştir. Böylelikle

hükümet, faiz oranlarını yükselterek ülkeye sermaye girişi ile rezervlerde istikrar sağlamayı amaçlamıştır (Yıldırım , 2003, 74).

Meksika hükümeti 1988 yılının başında, enflasyon oranını düşürmek amacıyla döviz kurunu statikleştirerek kuru nominal çıpa olarak değerlendirmiştir. 1988 ve 1994 dönemleri arasında öncelikli olarak, sermaye hareketliliğini savunmayan hükümet, ikinci olarak devalüasyon oranını önceden belirlemiş olduğu sisteme geçmiş ve son olarak ise kur bandına dayanan (sliding ceiling) sistemden faydalanmıştır. Meksika hükümeti döviz kurunu ekonomik sabitleştirici olarak kullanarak sürekli yükselişte olan enflasyonu ortadan kaldırmayı amaçlamaktaydı. Uygulamaya koyulan istikrar programı ile enflasyon tam olarak beklenen düzeye getirilememiş, enflasyonun düşürülmesi çok yavaş ve zahmetli bir şekilde gerçekleşmiştir. Öte yandan 1990'lı yılların başında Meksika'ya yönelik yatırımlarda dalgalanmalar yaşanmış ve 1987 yılının sonlarından itibaren ekonomik istikrar programına uyum sürecinde ulusal para reel olarak değer kazanmıştır. Birçok dönemde yatırımlarda meydana gelen dalgalanmalar ile ulusal paranın reel değeri arasında bağıntı olduğu gözlenmektedir. Çoğunlukla sermaye yatırımı ile birlikte para reel olarak değerlendirilmektedir (Edwards, 1994, 8-9).

Meksika Maliye Bakanı Guillermo Ortiz tarafından krizin sert rüzgârını kesmek amacıyla 9 Mart günü bir istikrar paketi açıklanmıştır. Krizin başladığı tarihten Mayıs sonuna kadar ülke genelinde işini yitirenlerin sayısı 800.000'i bulmuştur. Ayrıca bu dönemde istatistikler, işgücünün % 10'luk kısmını oluşturan 4 milyon kişinin de haftada 15 saatten daha az çalıştığını göstermiştir. 1995'in ilk üç ayında üretim yıllık tabanda % 9.1 düşüş yaşamıştır. Özelleştirme planı uyarınca petro kimya kuruluşları, limanlar, demiryolları satışa çıkarılmıştır (Kozanoğlu, 1995).

2.1.2. 1997 Güneydoğu Asya Ekonomik Krizi

Güney Doğu Asya ülkelerinde ekonomik yapılanmadaki kırılmalar, 1997'de Tayland'ın para biriminin %40 oranında değer kaybetmesi ile başlamış ve diğer komşu ülkelerin ekonomilerini de etkisi altına almıştır. Tayland'da boy gösteren kriz bölgede faaliyette bulunan yerli ve yabancı tüm sermaye sahiplerinin piyasayı tekrar gözden geçirmesine ve kriz öncesinde ulusal para birimlerine çevirdikleri paralarını (hisse

senedi, bono, tahvil vs.) krizde dolara çevirerek yurtdışına çıkarmalarına sebebiyet vermiştir (Topallı, 2006, 58).

Asya Krizi, krizi tanımlamaya yönelik ortaya koyulan birçok modelden farklılaşmaktadır. Öncelikli olarak, ekonomik krizlerdeki dinamiklerin büyük çoğunluğunun Asya krizinde yer almadığı söylenmektedir. Kriz öncesinde, hükümet ekonomik alanda dengeyi korumuş ve kredi yaratma ya da mali genişleme yönünde atılımlarda bulunmamıştır. Enflasyon oranları düşük seviyede kalmıştır. İkinci olarak ise Asya ülkelerinin 1996'da büyüme hızı yavaş olmasına rağmen kriz başladığında ciddi boyutlarda işsizlik problemi ile karşılaşılmaamıştır. 1992 Avrupa Döviz Kuru Mekanizması Krizi'ndeki gibi genişlemeci para politikası nedeniyle, sabit döviz kuru terk edilmemiştir. Üçüncü olarak ise krizin etkisiyle sarsılan tüm ülkelerde tahvil ve hisse senedi piyasasında fiyatlarda ani artışlar ve düşüşler oluşmuştur (Krugman, 1998, 2).

Asya Krizi'ni açıklamaya ilişkin farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Bunlardan ilki kriz esnasında bölge ülkelerinde meydana gelen yapısal ve politik bozulmalar üzerinde durmaktadır. Çevre ülkelerden; Güney Kore, Endonezya, Malezya, Filipinler, Tayland, Singapur, Hong Kong, Çin ve Tayvan'da makroekonomik dengesizliğin kaynağı yapısal etkenlere bağlı olmaktadır (Topallı, 2006, 60).

Asya Krizi'ni açıklamaya yönelik bir diğer yaklaşım ise krizlerin banka sektöründe meydana gelen kaos ve panik durumunun doğru bir şekilde yönetilememesi olduğunu savunmaktadır. Ülkelerin diğer ülkelerle olan ekonomik bağlantılarında herhangi bir bozukluk olmamasına rağmen yerel kriz karşısında takınmış olduğu olumsuz tutum ve beklentilerin banka paniğine ve finansal kırılganlığa zemin oluşturduğu ifade edilmektedir. Ulusal parada yaşanan değer kaybına bağlı oluşan uyumsuzluklar, iflaslara sebep olmakta ve sermaye akımlarının etkisiyle kriz oluşturabilmektedir. Borç ödemelerinin gerçekleşmemesinin temelinde ülke paralarının dengede kalamaması ve vade uyumsuzlukları gelmektedir (Yay Gürkan, 2001, 1240).

Bu süreçte Asya ülkelerindeki kırılganlıkların yapısına bakıldığında şu tespitler ortaya çıkmaktadır (Alkinoğlu, 2000, 68);

1. Ekonomide, kaynaklar uzun dönemli iken borçların kısa vadeli oluşu, bankalar arası para transferi ve akışını zorunlu hale getirmiştir.

2. Bu ülkelerdeki konut fiyatları, sermaye girişlerindeki yükselişle birlikte oldukça yükselmiş, bu durum da deflasyonist ortamı yaratmıştır.

3. Sınırlı döviz kuru esnekliği, borçluların döviz riskini tahmin etme olasılıklarını düşürmüştür. Bu doğrultuda uygulamaya koyulan para politikaları yurt içinde kredilerin tehlikeli şekilde yayılmasına sebep olmuştur.

2.1.2.1. 1997 Güneydoğu Asya Krizi ve IMF'nin Uyguladığı Reçeteler

Tayland'ın 28 Temmuz 1997'de IMF'den yardım talebi sonrasında 2.9 Milyar SDR tutarında bir paket tahsis edilmiştir. Bu destek ile birlikte Tayland için bazı reformist girişimlerde bulunulmuştur. Bu girişimler şu şekilde gerçekleştirilmiştir (Şenel, 2012, 111);

- Para politikası için yeni bir çerçeve ve yeni bir sistem getirilmesi öngörülmüştür.
- Kamu kesimi reformu ve özelleştirme faaliyetleriyle Tayland ekonomisinde özel girişimin etki alanı genişletilmiş ve daha fazla dış sermayenin ülkeye girmesi yönünde çalışmalara yer verilmiştir.
- Finans sektöründe yapısal reformun yeniliklerine uyum sağlayamayan finans kurumları tespit edilip kapatılmış ve zayıf bankalara müdahalede bulunularak bankacılık sektöründe sermaye artırımına gidilmiştir,
- Finansal tedbirlerle GSYH'nın %3'ünü oluşturan kamu sektörü açığının 1997-1998 mali yılı için %1 oranında bir azalmaya sahip olmasına yönelik çalışmalara başvurulmuştur.

Dönüşümü gerçekleştirmeye yönelik oluşturulan yeni bir programda bir önceki programdan farklı olarak önerilen yeni tedbirler arasında, zayıf toplumsal kesimlerin kalkınmasına da destek olacak yeniliklerden bahsedilmiştir. Fakat söz konusu değişiklikler de tatmin edici olmamış, Şubat ve Mayıs 1998'de yeni tedbirler gündeme gelmiştir (Demir, 1999, 195-196).

Krizin etkisini derinden yaşamış ve bağımsızlığını 1945 yılında ilan etmiş olan Endonezya İkinci Dünya Savaşı'nı takip eden 1950-1960 yılları arasında yaşadığı ekonomik sıkıntılardan sonra ilk hedeflerini 5 yıllık kalkınma planları ile belirlemeye çalışmıştır. Uygulanan bu programların desteğiyle ülke ekonomisi istikrarlı bir büyüme ivmesine sahip olmuştur. Büyüme oranları 1970-1996 döneminde yıllık %6'nın üzerinde seyretmiştir. 1960'larda fakir ülkeler kategorisinde yer alan Endonezya 1996 yılına gelindiğinde 1150 dolarlık kişi başına düşen gelire orta gelirli ülkeler kategorisine geçiş yapmıştır (Şenel, 2012, 113).

Temmuz 1997'de Tayland'da ortaya çıkan ekonomik kriz, Endonezya'ya da intikal etmiş ve hem ekonomik hem de siyasal bir kriz ortamının oluşmasına sebep olmuştur. Özellikle Endonezya'nın bankacılık sektöründe sorunlu bir sürece girmesi ve özel teşebbüse bağlı sektörel yapının kısa vadeli dış borçlarının yüksek seviyede seyretmesi krizin ülkede etkili olmasının temel sebebi olarak ifade edilmektedir (Apak & Aytaç, 2009, 162).

Bu kriz ortamında bir kırılma ve dönüşümün yaşanabilmesi için Kasım 1997'de IMF ile bir ekonomik anlaşma yapılmıştır. Bu anlaşma ile gerçekleştirilmek istenen faktörler şu şekilde sıralanmaktadır;

- Sıkı para politikası ile Endonezya para birimi olan Rupî'nin istikrarlı bir yapıya kavuşturulması,
- Finans sektöründe varlığını devam ettirebilme gücü olmayan kurumların işleyişine son verilmesi, kamu bankalarının tek çatı altında toplanması, geriye kalan yeterince güçlü olmayan kurumların bir plan dahilinde iyileştirilmesi ve güçlenmesi ve böylelikle finans sektörüne dair kurumsal, hukuksal şartların revize edilmesi,
- Yapısal yenilikler ışığında dış ticaret ve yabancı yatırımların liberal bir yapıya kavuşturulması, yurtiçi monopollerin önlenmesi ve özelleştirme programlarının etki alanının genişletilmesi.

Asya Krizi'nin etkisini gösterdiği bir diğer ülke olan Güney Kore'de ise kişi başına düşen milli gelir son 30 yılda 10 kat artış göstermiş, ülke ekonomisi %8'lik

büyüme hızıyla dünyanın en büyük ekonomilerinden biri haline gelmiş ve OECD üyeliğine kabul görmüştür. Öte yandan Güney Kore Asya krizinden en çok etkilenen ülke olarak büyük bir ekonomik kırım yaşamış ve bu bağlamda IMF'den en büyük desteği almıştır. Bu süreçte genel yapı itibariyle Güney Kore'de devletin ekonomideki rolü ağırlıklı olarak hissedilmektedir. Ayrıca ekonomide yabancı sermaye üzerinde bazı kısıtlamaların olduğu, büyük holdinglerin üretime ve piyasaya olan etkisi büyük oranda hissedilmektedir (Apak & Aytaç, 2009, 184).

Güney Kore'nin krizden büyük oranda zarar görmesindeki en büyük etmen elverişli olmayan koşullarda alınan kısa vadeli krediler olmuştur. Ekonomik büyümenin hızlı bir şekilde olması ile birlikte yapılması gereken tasarrufların büyük bir kısmının dışarıdan karşılanması ve bu borçlanmanın büyük çoğunluğunun, dolar cinsinden yapılması kriz ortamının oluşmasını tetiklemiştir (Şenel, 2012, 111).

1996 yılında Güney Kore'nin para birimi olan Won'un piyasa ekonomisinde serbestçe alım satımının yapılması neticesinde değer kaybetmesi Güney Kore'yi zorlu bir sürece sokmuş ve 1997 yılında dört büyük şirket iflas etme noktasına gelmiştir. Bu iflaslarla birlikte IMF bu ülkeye 57 milyar dolarlık kredi tahsis etmiştir (Karluk, 1995).

Fon'un uyguladığı reçeteler şu maddeleri kapsamıştır;

- Finans sektöründe geniş içerikli bir yapısal değişimin gerekliliğinden bahsedilmiştir. Bu kapsamda zayıf finans kurumlarının kapatılması, sermaye bakımından desteğe ihtiyaç duyan bankalara destekte bulunulması, bankaların daha sıkı bir denetime maruz kalmaları ve Merkez Bankasına olan bağımlılıkların en aza indirgenmesi yönünde gibi düzenlemeler getirilmiştir,
- Mali önlemler ve vergi tabanının genişletilmesiyle birlikte GSYĞH'nın %2'si düzeyinde tasarruf elde edilmesi amaçlanmıştır,
- Ekonomide, devlet, bankalar ve iş dünyası arasında etkin bir şekilde oluşturulamamış olan ilişkilerin revize edilmesi ve bu sistemin oluşturulabilmesi için de raporlama standardı ve dışsal denetim mekanizması oluşturulmuştur,
- Dış ticaretin serbest ekonomik sisteme uygun olması yönünde tedbirler alınmıştır. Bu tedbirler dış ticarete devlet desteğinin süreç içinde kaldırılması ve

ithalatta serbest ekonomik yapılanmaya ve çeşitlenmeye gidilmesi olarak ifade edilmiştir,

- İşgücü piyasasında oluşturulan reformist yapı ile işgücünün yer değiştirmesi kolaylaştırılarak, istihdam şartlarında esnek bir yapı oluşturulmuştur.
- Ekonomiye ve finans sistemine dair verilerin çoğaltılması ve açıklanması amaçlanmıştır (Demir, 1999, 199).

2.1.3. 1998 Rusya Ekonomik Krizi

Rusya 31 Aralık 1991'de Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla ortaya çıkmıştır. Özerk bir devlet yapısına kavuşması ülkenin ekonomik yapılandırmasında da bazı değişikliklere gitmesine sebep olmuştur. Bu kapsamda, fiyatların serbest bırakılması, bütçenin denkleştirilmesi, kamu kurumlarının özelleştirilmesi, dış ticaret ve sermaye hareketlerinin liberalleştirilmesi gibi uygulamalar düzenlenmiştir.

Dış ticaretin serbestleştirilmesi ve enflasyon oranlarının düşürülmesinde yaşanan gelişmelere rağmen ekonomide üretimde istenen gelişme sağlanamamakta ve yüksek bütçe açıklarının kapatılmasında destek olacak finansmana ulaşılamamaktaydı. Ekonomide meydana gelen bütçe açıklarının birçok sebebi bulunmaktaydı; kayıt dışı ekonomik faaliyetlerin uygulanmasıyla devletin vergi toplamada güçlükler yaşaması, Sovyetler Birliği döneminden kalma sosyal güvenlik sisteminin genişliği, maden işçilerinin ve ordu mensuplarının sayıca çok olmaları ile bu kesime aktarılan para hacminin yüksek olmasıydı. Bununla birlikte ülkenin en önemli döviz kaynağı olan petrol, kereste, altın başta olmak üzere dünya ticari mallarının fiyatlarındaki düşüşle beraber Rusya'nın gelir kaynaklarında önemli düşüşler olmuştur (Şenel, 2012, 118-119).

Bununla birlikte vergi gelirlerinde beklenen yükselişin sağlanamaması hükümeti iç borçlanmaya teşvik etmiştir. Devlet kaynaklarının yıllık getirileri diğer ülkelere göre daha fazla değere sahip olduğundan özellikle Meksika Krizi sonrasında yabancı sermayenin Rusya'ya çekilmesi için çalışmalar yapılmıştır. Rusya'daki finansal yatırımcılar da portföylerinde devlet tahvillerini artırarak, dışarıdan döviz cinsinden borçlanmaya gitmişlerdir (Yay, 2001, 47).

Bu gelişmelere bağlı olarak 1998 Haziran ayında IMF, Rusya'nın vergi konusundaki yenilikçi adımlar atmada hızlı yol almadığını gerekçe göstererek, 670 milyon dolarlık ödemeyi ileriki bir zaman diliminde gerçekleştireceğini ifade etmiştir. Buna müteakip Rusya, IMF ile görüşmeleri hızlandırmış ve Fon'un sunmuş olduğu önerileri dikkate alarak uygulamaya koyacağını belirtmiştir. Böylece Rusya, IMF'den 22,6 milyar dolarlık destek sağlamıştır. Bu yardımla birlikte Rusya ulusal parasını değerli tutmayı devam ettirmiştir. Rusya'nın bu yaklaşımı 10 Ağustos'ta ulusal borsasının büyük düşüşe geçmesine ve Merkez Bankasının uluslararası rezervlerinin değer kaybetmesine neden olmuştur. Bu dönemde gazeteci George Soros'un spekülasyon bir yaklaşımla, rublenin aşırı değerli tutulduğu ve değer kaybetmesi gerektiği yönündeki yazısını takiben, 17 Ağustos 1998 tarihinde Rusya Merkez Bankası eriyen kaynaklarını muhafaza etmek ve borsanın düşüşünü engellemek adına Rubleyi %34 oranında devalüe etmiştir. Ayrıca tüm özel kuruluşların ve devletin özel nitelikli kuruluşlara olan 3 aya kadar vadeli olan borçların ödemesi durdurulmuş, yabancılar kısa vadeli döviz piyasasında işlem yapmaktan men edilmiş, devlet tahvillerinin ödemeleri dondurulmuştur (Malkoç, 1998, 200).

Çok geniş bütçe açıkları, firmaların aşırı boyutlarda kur riskine maruz bırakılması, dış ülkelere sağlanan kredilerde geri ödeme süresi bir yıllık vadelerle sınırlandırılmış olan borçların fazla olması kriz ortamını yaratmıştır. Bu süreçte ülke ekonomisindeki bütçe disiplini sağlanamamış ve bu sebeple maaş ve ücretler ödenememiş böylece sosyal ödemelere bağlı borçlanmalar fazlalaşmış, borçların ödenmesi için yeniden borçlanmalara gidilmiştir. Borcun borç ile ödenmesi büyük bir faiz yükünü de beraberinde getirmiş ve kurumlar ve ekonomiler arasındaki borç ortamı birçok müessesenin iflas etmesine sebep olmuştur. Rusya Yönetimi tüm bu yapısal problemlerin yarattığı etkiyi yok etmek ve piyasa ekonomisinin fonksiyonelliğini pekiştirmek adına ihtiyaç duyulan değişimleri gerçekleştirmeyi göze alamayacak kadar güçsüz ve destekten yoksun olması da krizi tetikleyen etmenler olarak ifade edilmektedir (Sarigedik, 2008, 4).

Planlı bir ekonomik işleyişten kapitalist sistemin hakim olduğu ekonomik yapılanmaya geçiş süreci yaşayan Rusya ekonomisinde, bu krizle birlikte sanayi ve tarım sektörleri çöküş içine girmiş, sermaye yurt içinde değerlendirilmek yerine yurt

dışına yönlendirilmiş, kamu hizmetlerinin en alt düzeye inmiş ve toplumun yaşam standartlarında sürekli bir düşüş oluşmuştur (Afşar, 2004, 117).

2.1.3.1. 1998 Rusya Krizi ve IMF'nin Uyguladığı Reçeteler

Rusya 1 Temmuz 1993'de ekonomisinde meydana gelen kırılmalara destek oluşturmak amacıyla IMF'den 1,5 Milyar Dolar tutarında destek kredisi almıştır. Uygulanan destek programıyla ülke dışı ekonomik yatırımların gayrisafi yurtiçi hasılaya oranı 1993'ün ilk altı aylık döneminde %11 iken, 1993 sonunda %8.5'e gerilemiştir. Ayrıca enflasyon da %17'den %8'e düşmüştür. Uygulanmakta olan IMF destekli programdan ilk zamanlarda başarılı dönüşler alınmıştır. Rusya Merkez Bankası'nın borç verme faizi 1993 Mayıs'ında %100 iken, Temmuz'da piyasa oranlarına yakın olan %170'lik bir değere sahip olmuştur. Diğer taraftan Ruble birkaç ay içinde ABD Doları karşısında %10'un üzerinde değer kazanmıştır. Ancak 1993'ün ikinci yarısında belirlenen hedeflerden büyük ölçüde sapılmış aylık enflasyon %20'lik değere sahip olmuştur. Merkez Bankası'nın sürekli müdahaleci bir tutum sergilemesi karşısında Ruble yeniden değer kaybetmeye başlamıştır. Merkez Bankası'nın müdahaleci tavrı büyük oranda Fon'un uyguladığı programın halkın refah düzeyi üzerinde beklendik etkiyi yaratmamasından ötürü gerçekleşmiştir (Şenel, 2012, 119).

1998 yılında yaşanan büyük krizi takip eden süreçte özellikle doğal gaz ve petrol gibi hammadde ürünlerinin dünya konjonktüründe daimi bir yükselişe geçmesi güçsüzleşen Rusya ekonomisini güçlü hale getirmiş böylelikle Rusya ciddi bir dönüşüm yaşamıştır. Petrol ve doğalgaz ihracatı tüm ülke ihracat payının % 70-75'lik kısmını oluşturmuştur. Buradan hareketle Rusya ekonomisinde ciddi bir toparlanmanın gerçekleştiğini söylemek mümkündür. Diğer taraftan 1999 yılından itibaren ülkede sağlanan reel gelir artışı uluslararası para akışını oluşturan altın ve döviz rezervlerinin daima artış göstermesi ve dış ödemelerin borç takvimine uygun bir şekilde sistematik olarak yapılmasına bağlı olarak uluslararası reyting kuruluşlarının Rusya'ya bakış açılarında farklılıklar oluşmuştur (Apak & Aytaç, 2009, 87).

Mayıs 1998'den itibaren ise Rusya'da sermaye piyasaları ciddi kayıplarla yüzleşmeye başlamıştır. Zaman zaman mali piyasalarda boy gösteren yükselişler,

genellikle IMF, Dünya Bankası ya da G7 türü kuruluşların ekonomik yapının iyiye doğru bir ivme kazandığına yönelik yapmış oldukları açıklamalardır. Öte yandan yabancı yatırımcıların kırılganlıkları fark ederek yavaş yavaş Rus sermaye piyasasını terk etmeye başlamaları, durumu daha da ciddi bir yapıya dönüştürmüştür. Ayrıca Mayıs 1998 sonunda yabancı sermaye sahipleri 19 milyar dolar değerindeki hükümet bonosunu elden çıkarmışlardı. Bu süreç içinde, Rus Merkez Bankası rezervlerinde 2 milyar dolarlık bir düşüş olmuştur (Bedirhanoglu, 1999).

2.1.4. 1999 Brezilya Ekonomik Krizi

Brezilya ve Türkiye ekonomisi uzun süre enflasyon sorunları yaşamış olmaları bakımından benzerlik göstermektedir. Brezilya 1980'lerde borç krizi yaşamış, 1981-1994 arasında yıllık enflasyon oranı ortalama % 100'ün üstüne çıkmış, 1993-94'de enflasyon %2700'lük oranları görmüş, bu sebeple enflasyonist sürecin yaşandığı yıllarda farklı istikrar programlarını faaliyete geçirmiştir. Bu programların çoğu başarısızlıkla sonuçlanmıştır. 1986 Cruzado Planı, 1989 Summer Planı, 1990 Collar Planı ve en son 1994 yılının Temmuz ayında uygulamaya koyulan Real Plan şeklinde tanımlanmaktadır (Yay Gürkan, 2001, 41).

	1990-94 ORTALAMA	1995	1996	1997	1998	1999
Özel	9,2	12,8	38,4	34,5	38,1	22,3
Sabit Sermaye	0,4	2,8	10,0	15,5	22,5	28,9
Portföy Yatırımı	2,2	5,4	5,8	5,8	2,0	1,7
Banka Kredileri	3,0	6,4	13,5	11,9	-4,0	-12,1
Diğer Krediler	3,6	-1,8	9,1	1,3	17,6	3,8
Resmi (IMF vs.)	-1,2	-0,8	-0,7	4,6	14,0	11,1
TOPLAM	8,0	12,0	37,7	39,1	52,1	33,4

Tablo 5. Brezilya Sermaye Akışı (Engin, 2007)

Tablo 5'de de görüldüğü üzere, ülkede özel teşebbüse yönelik gerçekleştirilen programların sonucunda 1990 - 94 arasındaki süreçte 9,2 milyar dolar olan yabancı sermaye, 1997 yılında 35 milyar dolara kadar yükselmiştir ve ülkenin yabancı yatırımcı ağırlıklı ekonomiye sahip olmasını beraberinde getirmiştir.

1994'de uygulamaya konan ve ülke parası Real'in dolar karşısında derecelendirilmiş devalüasyonunu temel alan Real Plan ülke ekonomisinde başarılı bir büyüme sağlamıştır. Ancak 1998'de Asya'da oluşan ekonomik kriz ortamı Brezilya'ya da intikal etmiş ve Brady tahvillerinin değeri ile borsa endeksinde değişimler yaşanmış ve büyük oranda düşüşler gerçekleşmiştir. Diğer taraftan uluslararası yatırımcılar Brezilya'ya yatırım yapma teşebbüsünde bulunurken ülkenin cari işlemler açığı sürekli artış göstermiş ve 1994'de GSYİH'nin %0,3'ünden 1997'de %4,2'sine artış göstermiştir. Güneydoğu Asya krizinden sonra, yatırımcılar Brezilya ile ilgili kararlarında daha temkinli ve sınırlı davranmışlardır. Ayrıca uluslararası yatırımcılar Real Planı'nın faydalılığı ve cari işlemler açığının istikrarlı olması konusunda şüpheli bir bakış açısına sahip olmuşlardır. Bununla birlikte ekonomistler Real'in dolara karşı aşırı değerli olduğunu ifade etmişlerdir (Turan, 2011, 60).

Krizi takip eden süreçte özel teşebbüsün etkin bir şekilde piyasada varlık bulmasına bağlı olarak 1990-94 yılları arasındaki dönemi kapsayan süreçte 9,2 milyarlık yabancı yatırım, 1997 yılında 35 milyar dolara ulaşmıştır. 1998 Rusya krizi öncesi yıllık enflasyon oranı %5'lik seviyenin altında seyretse de Brezilya ekonomik yapısı büyük bir reel faiz yükünün etkisi altında kalmış ve ülkenin borç yükü fazlaşmıştır. Yüksek faiz oranları belirli bir zaman sonra tekrar sermaye girişini cazip bir duruma getirmeye başlamış ve borç yükünü GSYİH'nin %35'ine yaklaştırmıştır. Fakat kısa bir süre sonra ülkenin para birimi değer arttırmış ve borsa, kriz gününe göre yılsonunda %240 oranında artış göstermiştir. 1999'da yalnızca %0,8 büyüyen ekonomi, 2000 yılında %15 artan ihracat oranının da etkisiyle %4,4 lük büyüme hızına ulaşmıştır (Engin, 2007, 50).

2.1.4.1. Brezilya Krizi ve IMF'nin Uyguladığı Reçeteler

Brezilya ekonomisi, 2002 yılında siyasi belirsizliklerin beraberinde getirdiği risk ortamı ve bu ortama bağlı olarak değişiklik gösteren yatırımcı davranışlarının etkisi altında kalmıştır. Politik belirsizliklerin Brezilya'da finansal bir kriz yaratması ve Brezilya'nın dış borç ödemelerini yapılandırabilmek amacıyla 2001 yılında Brezilya'ya 15 milyar Dolar kredi sağlamayı taahhüt etmiş olan Uluslararası Para Fonu (IMF), Brezilya'ya 2002 yılında 30 milyar Dolar tutarında ek bir kredi oluşturmayı da kararlaştırmıştır. Diğer taraftan Brezilya ekonomisi 2003 yılının ikinci yarısından

itibaren büyük bir yapılanma ve düzeltme sürecine girmiş, alınan bir karar ile Aralık 2005'de 15,5 milyar dolar tutarında olan IMF'ye olan borçlarının tamamı bir defada ödemiştir (Kiper, 2012, 3).

Brezilya'da kriz ortamının oluşmasında farklı dinamikler etkin rol oynamıştır. Söz konusu dinamiklerden birisinin sabit kur politikası olması ile birlikte kamu kesiminin fonksiyonları bir diğer dinamiği oluşturmaktadır. 1995–98 yılları arasında ekonomik dengesizliğin boy göstermeye başlamasının asıl sebebi borç faizi ödemeleri değil, kamu açıklarının artması olarak ifade edilmektedir. 1990'da başlayan Collor Plan altında Brezilya kamu kesimi 1991-1994 arasını kapsayan süreçte GSYİH'nin %2,9'u kadar fazla vermişken, Real Planı altında (1995–1998) ciddi bir düşüş ile ortalama %0,2 açık vermiştir. 1998 sonlarında krize bu ekonomik koşullar zemin hazırlamıştır. Ocak 1999'deki hızlı devalüasyondan sonra IMF ile yapılan anlaşma büyük değişimlerin devreye girmesini sağlamış ve ülkede kamu kesimi 1999–2002 arasında %3,5'luk bir artış göstermiştir (Seyidoğlu, 2007, 220-221).

2.1.5. 2001 Arjantin Ekonomik Krizi

Arjantin 1990'lı yıllarda hakim olan kriz ortamından aldığı ekonomik anlamdaki dersleri uygulamasına rağmen, bazı hataların tekrarı farklı yeni hatalarla birleşerek ülkeyi yeniden kriz ortamına sürüklemiştir. 1999 yılındaki ekonomik durgunluktan Latin Amerika ülkelerinin büyük çoğunluğu hız kazanarak çıkarken Arjantin 4 yıl sürecek bir durgunluk sürecine girmiştir. Ekonomik anlamda uygulanan sistemde büyük bir çöküş meydana gelmiş; döviz kuru çapası uygulaması terk edilmiş, banka mevduatları dondurulmuş ve dış borç ödemeleri bir süreliğine durdurulmuştur (Hacıhasanoğlu, 2005, 71).

Arjantin'de 1991-2001 yılları arasında uygulanan neo liberal değişiklikler en büyük etkiyi işgücü piyasasında oluşturmuştur. 1991'de %6,5 oranındaki işsizlik 1995'de 1994 Meksika'da yaşanan krizinden de etkilenerek %17,5'lik orana ulaşmıştır. Öte yandan bu dönemde ülke vatandaşlarının gelir seviyesinde ciddi bir adaletsizlik ve dağılma olduğu da gözlenmiştir. Ancak yoksulluk göstergeleri incelendiğinde ise 1990-1992 yılları arasında bir iyileşmenin gerçekleştiği gözlenmiştir. Meydana gelen bu

iyileşme Arjantin hükümetinin yoksulluğu ortadan kaldırmaya yönelik tedbirler almasının neticesi değil Konvertibilite Planının faaliyete geçmesine bağlı olarak gerçekleşmiştir (Koyuncu & Şenses, 2004, 8).

Tablo 6'da Arjantin yoksulluk oranı verilmiştir. Ülkenin 1990'lı yılların başından itibaren gelir dağılımında denge unsurunun sağlanamadığı görülmektedir.

	1990	1992	1994	1996	1999	2000	2001	2002- MAY	2002- EKİ
Gini Katsayısı	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,6	0,5
En Zengin % 10 En Yoksul % 10 Oranı	21,6	22,0	24,6	35,3	35,2	39,6	58,1	85,5	43,8
Yoksulluk Oranı (%)	40,4	23,0	21,3	30,8	29,5	33,1	37,1	55,3	
Aşırı Yoksulluk Oranı (%)	11,3	4,7	4,5	8,7	7,8	9,3	12,6	26,2	

Tablo 6. Arjantin Gelir Dağılımı ve Yoksulluk Göstergeleri, 1990-2002 (Koyuncu, Şenses, 2004)

Ülkede oluşan kriz ortamının nedenlerini açıklayan net bir ifadeye ulaşmak mümkün olmamakla birlikte bu konuda özellikle IMF cephesinden gelen yorumlar kamu maliyesinde tekdüzeliğin ve istikrarın sağlanamamasının çoğunlukla dışsal faktörleri veya IMF'nin müdahalede bulunmasının zor olduğu faktörleri ön plana çıkardığı yönünde olmaktadır. Mussa' ya (2002) göre krizin sebepleri (İnan A. , 2002, 61);

- İşgücü piyasasının dinamik ve esnek bir yapıya sahip olmaması,
- Ekonomik çöküşü iyileştirmek ya da tamamen ortadan kaldırmak adına uygulanan Konvertibilite programından çıkılmaması ve bu programın öngördükleri üzerinden faaliyetlere devam etmek,
- ABD dolarının diğer para birimleri karşısında 1999-2000 döneminde hızla değer kazanması,
- Kamu maliyesinde düzen ve istikrar ortamının oluşturulamaması,

Arjantin, 2001 yılı sonuna kadar uyguladığı ve 2001 krizinin koşullarını oluşturan iktisat politikalarını Mart 1991'de uygulamaya konulan Konvertibilite

Programı ile başlatmıştır. Programın faaliyete geçtiği sırada, Arjantin ekonomisi yüksek enflasyonist ortam ile mücadele etmekteydi. Bu nedenle programın nihai hedefi enflasyonist ortamı bertaraf etmeye yönelik adımlar atmak olmuştur. Bu ortamın yaşandığı süreci kırmak için seçilen araç, dönemin özellikleri ve geçerli olan finansal anlayışına uygun olarak para kurulu sistemi olarak tespit edilmiştir.

Bu anlayışa temel oluşturacak şekilde hazırlanan Konvertibilite (Cavallo) Programının temel öğeleri şu şekilde ifade edilmiştir (İnan, 2002, 58);

- Ulusal para ile ABD dolarının karşılıklı değeri sabitlenmiştir,
- Para basımı uluslararası rezervlerdeki net değişime bağlanmıştır,
- Merkez Bankası'nın devlet kurumlarına kredi sağlamasının önündeki yasal yollar kapatılmıştır,
- Kamu maliyesi alanında disiplinin sağlanması ve sürdürülmesi için siyasi çevrelerde uzlaşma sağlanmıştır,
- Ekonomiyi canlandırmak için özelleştirmenin önü açılmıştır.

2.1.5.1. Arjantin Ekonomik Krizi ve IMF'nin Uyguladığı Reçeteler

Tarihinin en büyük ekonomik krizini yaşamakta olan Arjantin'de 2003 yılının başında IMF'den destek temin edebilmek amacıyla görüşmeler tekrar gündeme gelmiştir. Ülkede 1980'li yıllardan 2001 yılına kadar geçen sürede yaşanan ekonomik kriz durumlarını kontrol altına alabilmek için IMF ile belirli zaman aralıklarında anlaşmalar imzalanmıştır. 24 Ocak 2003'de IMF, Ocak-Ağustos 2003 aralığında geri ödemesi yapılacak olan 6.78 milyar dolar tutarındaki kredilerin, 17 Ocak'ta geri ödemesi yapılan 1 milyar dolarlık borçtan sonra yeniden yapılandırıldığını açıklamıştır. Buna göre, toplam 3,8 milyar dolar tutarındaki kredi dilimlerinin geri ödeme süresi 1 yıl uzatılırken, 2.98 milyar dolarlık kısmını belirlenen zaman aralığında geri ödenmesi taahhüt edilerek, 3,5-5 yıl vadeli yeni bir geçici stand-by kredisi sağlanması kararlaştırılmıştır. Anlaşmanın temel şartı faiz dışı fazla/GSYİH oranının %2.5 olmasıdır. Ancak bu anlaşmanın içinde bankaların yeniden yapılandırılması ya da özel dış yatırımcılarla görüşmelerin gerçekleştirilmesi gibi önemli hedefler yer

almamaktadır. Bu karar, 1 yıldır aktif olmayan Arjantin-IMF görüşmelerinin yeniden gündeme gelmesi açısından oldukça önemli olmuştur(Şenel, 2012, 108).

Arjantin 2001 yılının ortalarında, ekonomik açıdan tam bir karmaşa ortamına sahip olmuştur. 1999-2000 yıllarında ülkedeki enflasyon oranları en yüksek orana sahip olunca 2001 yılında Merkez Bankası'nın para basma yetkisi Para Kurulu'na devredilmiştir. Böylelikle ülke, faaliyete geçirdiği IMF destekli kalkınma programında; döviz kuru belirlemede "para kurulu" politikasını izlemiştir. 1 doların 1 pesoya eş olduğu Para Kurulu'nda, ülkeye her giren dolar karşılığında peso basılmış, çıkan her bir dolar karşılığında ise bir peso piyasadan alınmıştır (Töre, 2006, 101).

Arjantin'de kriz ortamının oluşmasında ülkenin IMF ile olan ilişkileri büyük etkiye sahiptir. 2001 yılının ortalarına doğru Arjantin'de ekonomik alanda uygulanan stratejilere olan inançsızlık özellikle Temmuz ayında üç büyük kredi derecelendirme kuruluşunun ülkenin kredi notlarını aşağı çekmesiyle ciddi bir hal almıştır. Dönemin Ekonomi Bakanı Cavallo bu durumu düzenleyebilmek adına IMF ile tekrar masaya oturmuştur. IMF, Arjantin'den para kurulu uygulamasına son vermesini ve Türkiye'de olduğu gibi dalgalı rejimine geçilmesini talep etmiştir. Cavallo, Fon'un bu talebini reddedince IMF vermeyi taahhüt ettiği 1,3 milyar dolarlık kredi dilimini dondurmıştır. Bu durum ülkeden kaynak çıkışını tetiklemiştir. Bu durumu kontrol altına alabilmek için bankalardaki mevduatlar bloke edilmiştir. Mevduatlara bloke getirilmesi kararına halk şiddetle karşı çıkmış uzun kuyruklar oluşmaya başlamış; devamında ise sokak çatışmalarına dönüşen olaylar sonucunda Cavallo istifa etmiştir (Evirgen, 2004).

2.1.6. 2008 ABD Ekonomik Krizi

2007 yılının ikinci yarısından itibaren ABD konut alım-satımında boy gösteren problemler artmaya başlamış ve gelişmiş ekonomilerden gelişmekte olan ülkelere de intikal ederek global bir boyuta sahip olmuştur. Krize sebep olan faktörler, para akışındaki serbestliğe bağlı olarak yapılan kredilendirmeler, aşırı menkul kıymetleştirme, yetersiz saydamlık, derecelendirme kuruluşlarının faaliyetlerinde yetersiz kalması ve düzenleyici ve denetleyici birimlerin zamanında ve doğru bir şekilde müdahalede bulunmaması olarak ifade edilmektedir. Küresel ekonomik kriz banka

iflasları, ekonomik sistemdeki sürekli borçların ötelenmesi ve ekonomik oluşumu devlet tekelinde bulundurmasını takip eden süreçte reel sektöre de yansiyarak küresel büyüme oranlarının düşmesine sebebiyet vermiştir (Alantar, 2008, 1).

Kriz ortamında uluslararası piyasalarda ortaya çıkan gelişmeler iki farklı süreçte ele alınmaktadır. İlk süreç Temmuz 2007’de başlayan ve Eylül 2008’e kadar mali piyasalarda boy gösteren kırılmaların yaşandığı dönemi kapsamaktadır. Amerika’da 2006 yılına girilen süreçte konut fiyatlarındaki artış ve düşük oranda faiz kullanımı sağlanması ipotek kredilerinin önemli ölçüde artmasına sebebiyet vermiş, tüketiciler gelirlerinden fazla harcama eğiliminde olmuşlardır (Erdönmez Ataman, 2009, 85).

	YILLAR				
	2005	2006	2007	2008	2009
Dünya Ticaret Hacmi	7,6	9,3	7,2	2,6	4,1
İHRACAT					
Gelişmiş Ülkeler	6,0	8,4	5,9	-0,1	2,5
Gelişmekte Olan Ülkeler	11,1	11,0	9,5	5,6	7,4
İTHALAT					
Gelişmiş Ülkeler	6,3	7,5	4,5	-2,2	1,1
Gelişmekte Olan Ülkeler	12,0	14,7	14,2	7,2	10,5

Tablo 7. Dünya Ticaret Hacmi(Yıldırım, 2010)

Tablo 7’de dünya ticaret piyasasında gerçekleşen oynamalar ve değişimler gösterilmektedir. Dünya ekonomisinin sahip olduğu ticaret hacminde 2007 yılında %7,2’lik bir yükseliş gerçekleşmiş ve bu oran 2005 ve 2006 yılına oranla daha düşük bir seviyede oluşmuştur. Öyle ki bu durum 2009 yılı verilerinde de gözlenmektedir. Tabloya bakıldığında, tüm dünya genelinde sahip olunan ihracat payındaki değişime gelişmiş ülkeler bazında 2007’den itibaren düşüşe geçmiş, 2008’de %-0,1’e gerilemiştir. Ayrıca, gelişmekte olan ülkelerin ihracat hacmine bakıldığında da benzer biçimde 2007 yılından itibaren düşüşler meydana geldiği görülmektedir. Diğer taraftan dünya ticaret yapısının diğer dinamiğini oluşturan ithalat hacmi ise ekonominin tüm bileşenlerinde krizin çok daha keskin bir biçimde ilerlemesi ve talebin çok daha kırılğan olması sebebiyle gelişmiş ülkelerde daha çok olmak üzere, gelişmekte olan ülkelerde de 2007 yılından itibaren daimi bir düşüşe neden olmuştur (Yıldırım, 2010, 48).

2.1.6.1. 2008 ABD Ekonomik Krizi ve IMF'nin Uyguladığı Reçeteler

2008 krizinin öncesinde global sisteme ayak uydurabilmek amacıyla sistematik bir işleyişin oluşturulması, özelleştirmelerin gerçekleştirilmesi, serbest ekonomi politikası çerçevesinde uygulanan süreçler tek tip ve tek yönde ilerleme özelliğine sahip olduğu için antidemokratik olduğu yönünde bir algı oluşmuştur. Söz konusu süreçte çoğunluğu İkinci Dünya Savaşı'ndan kazançlı çıkan gelişmiş ülkelerin menfaatleri yönünde adımlar atılmıştır. IMF'nin finansal yapısı ve bu durumu destekleyen oy dağılımları gelişmiş ülkelerdeki ekonomik dengesizlikler karşısında etkin olamamasına sebebiyet vermiştir. Öte yandan G-7 üyelerinin 1980 yılında dünya ekonomisinde sahip olduğu pay % 76'lık bir seviyeye sahipken 2008 yılında % 68'lik seviyeye gerilemesi, G-20 ülkelerini dünya ekonomisinde ön plana çıkarmaya başlamıştır. Dolayısıyla IMF oy dağılımı geliştirmekte olan ülkelere yönelik bir ivme kazanmıştır (Güzel, 2009, 64-65).

IMF tüm ekonomik krizlerde etkin bir şekilde rol oynamış, belirli reçeteler sunmuştur. Fon'un bu bağlamda işleyişini anlayabilmek için kriz dönemlerinde ülke tabanında uygulamış olduğu sistemleri karşılaştırmalı bir analize gitmek fayda sağlayacaktır.

IMF tüm ekonomik krizlerde yadsınamaz bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak krizler tabanında ele alındığında farklı etkilere sahip olduğu da görülmektedir. Örneğin 2008 ABD krizi ile Asya Krizi sürecindeki rolü karşılaştırmalı bir şekilde değerlendirildiğinde ortaya farklı bir sonuç çıkmaktadır. Fon ve ABD hükümeti arasında esen üstünlük sağlama rüzgarı Fon'un, krizin özellikle Amerikan ekonomisindeki altyapısına yönelik tepkisel bir tutum içerisinde olmasına sebebiyet vermiştir. Ekonomide global akımın etkisinde kalmanın öne sürdüğü dinamiklerin aksine, kriz dinamikleri geliştirmekte olan ülke ekonomilerindeki kırılmalardan değil, ABD'nin dış ticaret ve cari açıklarını zorlanmadan finanse etmek için bir araç olarak kullandığı sıkı bir denetim üzerine kurulu olmayan finansal piyasalardan ileri gelmiştir. Söz konusu durum, Fon'u çok farklı durumlar ile karşı karşıya getirmiştir ve bu durumlar genellikle Fon'u zor durumda bırakacak yapılanmalar olarak gerçekleşmiştir. Bu durumların başında, Fon'un kriz sürecinde ABD yönetimine özerk bir sistem olduğunu kanıtlama çabası gelmekteydi. Bu çaba Fon'un, finansal piyasaları etkin

denetlemesi ile enflasyon hedeflemesi ve vergi artışları gibi standart politika yöntemlerini Amerikan hükümetine kabul ettirme direnci ile ilgiliydi (Çürük, 2010, 109)

2008 yılında Fon, ekonomik krizden etkilenen ülkelere tekrar kredi desteğinde bulunmuştur. Örneğin, 2007 yılında IMF ile yalnızca üç ülke stand-by anlaşması imzalamış ancak küresel krizin tüm etkisini gösterdiği 2008 yılında ise sekiz ülke IMF ile stand-by anlaşması imzalamıştır. Diğer taraftan 2010 yılında 20 ülke bu anlaşmayı imzalamıştır. Buradan hareketle krizden önce uluslararası arenadaki etkisini yitiren IMF'nin eski gücünü geri kazanmaya başladığı sonucuna ulaşmak mümkün olmaktadır (Hayaloğlu & Artan, 2011, 140).

Finansal anlamda da bazı revizyonlar gerçekleştirilmiştir. Örneğin, Nisan 2008'de toplanan G-20 Zirvesinde küresel ekonomik kriz sürecinde dünya ekonomisinin yapılanmasında faydalanılmak üzere 1,1 trilyon dolarlık bir kaynak planlaması gerçekleştirilmiştir. Bu planlama ile birlikte G-20 Zirvesinde yükseliş trendine sahip ülke ekonomileri ve gelişmiş ülkelerin gelişmelerine destek sağlamak amacıyla IMF borç kaynaklarının 750 milyar dolara çıkartılmasına yönelik istekte bulunmuşlardır. Bu durum ile birlikte;

i) Fon'un mevcut borçlanma olanaklarının arttırılarak likiditesi sağlanabilir kaynakların fazlalaştırılması,

ii) Altın satışı ile birlikte süreci takip eden iki-üç yıl içerisinde 6 milyar dolarlık ek kaynak oluşturulması konularında anlaşma sağlanmıştır. Ayrıca G-20 zirvesinde 250 milyar dolarlık genel SDR kullanımı ve özel SDR kullanımının sağlanması hususlarında mutabakata varılmıştır (Söyler, 2013, 72).

IMF kriz sürecinde borç verme sisteminde birçok değişikliğe gitmiştir. Bu mekanizma ile sağlanmaya çalışılan değişiklikler şu şekilde sıralanmaktadır;

- Üye ülkelerin IMF kaynaklarından faydalanabilme hakkı iki katına çıkarılmıştır,

- Borçlu olma durumunun ülke piyasalarında ortaya çıkardığı utanç duygusunun bertaraf edilmesi amacıyla bu konudaki yaklaşım gözden geçirilmiştir,
- Ekonomik istikrarı koruyabilen üyelere yeni esnek kredi olanakları sağlanmıştır,
- Köklü yenilikler yardımıyla "katı" yapısal koşullar yerini daha esnek koşullara bırakmıştır,
- Belirlenmiş eylemler yerine hedeflere yoğunlaşmıştır.

2.2. IMF Tarafından Uluslararası Para Sisteminin İstikrarına Yönelik Yapılan Çalışmalar

1990'lı yıllarda yaşanan ekonomik krizler sonrası, Fon açısından ekonomik yapılanmada düzenin oluşması ve yatırımcılarda güven duygusunun geliştirilmesi önemli hale gelmiştir. Özellikle, Meksika, Asya ve Rusya Krizleri'nden sonra IMF'nin çalışmalarının temel noktası; düzenli bir şekilde gerçekleşen büyümenin var olabilmesi için kredibilitesi olan şeffaf makroekonomik politikaların oluşturulması, tüm ülkelerin sağlam bir politika oluşturulabilmesi için ihtiyaç duyulan koşulların ve kodların oluşturulması, uluslararası düzeyde şeffaflığın sağlanması, ekonomik sistemdeki risklerin analizlerinin önceden tespit edilmesi gibi konulara yönelmiştir. Bu bağlamda, IMF ve Dünya Bankası olası krizleri önlemeye yönelik ve yaşanan krizlerde çözüm amaçlı yeni bakış açıları geliştirmiştir. Öncelikli olarak hedeflenen finansal yapıdaki potansiyel eksikliklerin tespit edilmesi ve finansal piyasaların gözlemlenmesi olan bu çalışmalar, üye ülkelerin gönüllü katılımını şart olarak belirtmektedir. Bu çalışmalar, her türlü ekonomik kaynak kullanımında şeffaflığın sağlanması; finansal ve ticari platformlarda güçlendirilmesi gereken alanların tespit edilmesini kapsamaktadır (Topallı, 2006, 97).

Öte yandan küresel ekonomik kriz küresel mali sistem yapısının tekrar gözden geçirilmesine sebep olmuştur. Bu süreçte IMF sanayileşmiş ve kendini yavaş yavaş göstermeye başlayan G20 ülkelerine uluslararası düzenleme ve yönetim sistemlerini revize etmelerinde önerilerde bulunarak yardımda bulunmaktadır.

Yeniden yapılanma sürecine yönelik atılan ilk adım olarak IMF küresel ekonomik krizlerin sebeplerine yönelik geniş ölçekli bir çalışma yayımlamıştır. Bu çalışma krizden çıkarılan temel derslerin analizini yapmakta ve olası risk durumlarının ne şekilde ele alınacağına dair dünya çapında genel bir tekrar düşünme sürecine girilmesine olanak tanımaktadır. Ekonomik sektör politikaları ulusal yönetimlerin denetiminde olmaya devam edecek olsa da global ekonomik yapıda – IMF de dahil – gerçekleşecek tüm değişiklikler gelecekteki krizlerin yoğunluğunu azaltmaya yönelik özelliklere sahip olmaktadır (Çürük, 2010, 113).

IMF'nin Strateji, Politika ve Gözetim Departmanı'nın 2011 yılında yaptığı bir diğer çalışmada ise Fon'dan ayrıcalıklı krediler haricinde kaynak kullanan 29 üye ile uygulanan programların performans değerlendirmesi yapılmıştır. Yapılan çalışmada, IMF'den kaynak sağlayan üyelerin krizin olumsuz etkileri karşısında ekonomilerinde sürekliliği sağlayabilmede başarılı olduğu ve Fon'un bu ülkelerin küresel ekonomik kriz sebebiyle oluşan şoklar karşısında iç taleplerinin ve ihracatlarının büyük oranda azalmasına fayda sağladığı yönünde bulgulara ulaşılmıştır. Öte yandan birçok program IMF üyelerinin ekonomisinde büyümenin gözlemlenmeye başladığı ve Fon desteğinin sağlanmamış olması durumunda söz konusu ekonomilerin çok daha ciddi küçülme ile karşılaşabilecekleri vurgulanmıştır. Öte yandan küresel ekonomik kriz akabinde uygulanan programların ilgili ülke ekonomilerinde, programların düzenlemelerinde gerçekleştirilen yeniliklerin önceki reformlara oranla daha az düzelme sağladığı görülmüştür (Söyler, 2013, 78).

3. BÖLÜM: TÜRKİYE-IMF İLİŞKİLERİ VE IMF’NİN DEĞİŞEN ROLÜNÜN ETKİLERİ

3.1. Türkiye-IMF İlişkilerinin Tarihi Süreci

Türkiye 1946-1950 yılları arasında sosyal ve ekonomik açıdan büyük değişimler yaşamıştır. Bu dönemde tek partili dönemden çok partili döneme geçilmiş, Batı’ya uyum sağlamaya çalışan Türkiye Cumhuriyeti yaptığı pek çok anlaşmayla Batı ile yakınlaşmıştır. Bu dönemin en önemli değişikliklerinden biri ülkenin sahip olduğu devletçi ekonomik sistemde esnekliklerin oluşmasıdır. Özel teşebbüs, yeni yatırımlarda bulunarak ülkenin sanayi alanında ihtiyaç duyduğu desteği sağlamıştır. Ancak bunun tek başına mümkün olmadığı anlaşılınca Marshall Yardımı kullanılmıştır. II. Dünya Savaşı sonrası Türkiye, yeterli derecede döviz rezervine sahiptir ancak iç piyasada fiyatlardaki artışın önüne geçilememiştir. Diğer ülkelerin paralarını devalüe etmesine karşın, Türkiye bu anlamda herhangi bir değişikliğe gitmemiş sabit döviz kurunu korumuştur. Statik yapı devalüasyon uygulayan ülkeler ile Türk parası arasındaki farkın artmasına sebep olmuştur. Uluslararası Para Fonu’nun ödemeler konusunda sorun yaşayan ülkelere yardım ediyor olması, o dönemde ekonomide zorluklar yaşayan Türkiye’nin Fon’a üye olma sürecini hızlandırmıştır (Şenel, 2012, 122).

Türkiye, IMF’ye “19 Şubat 1947 tarih ve 5016 sayılı Milletlerarası Para Fonu ile Milletlerarası İmar ve Kalkınma Bankası’na Katılmak İçin Hükümete Yetki Verilmesine Dair Kanun”un verdiği yetkiye dayanarak 11 Mart 1947 tarihinde katılmıştır. 11 Mart 1947 yılında IMF Ana Sözleşme maddelerini kabul eden Türkiye, 1947 yılından günümüze kadar olan tüm Ana Sözleşme değişikliklerini de onaylayarak iç hukukuna aktarmıştır. Kuruluşunun hemen ardından Fon’a üye olan Türkiye, IMF ile eskilere dayanan köklü bir ilişki oluşturmuştur. Türkiye, 1961 yılından 2008’e kadar, ekonomik buhranlarından kurtulabilmek, yapısal değişimleri gerçekleştirebilmek ve finansman desteği sağlayabilmek için IMF destekli ekonomik kalkınma programları uygulamıştır. Stand-by düzenlemelerinin ilki 1961 yılında, sonuncusu ise 2005 yılında gerçekleşmiştir. Türkiye 1961 yılından bu yana IMF ile 19 kez Standby düzenlemesi yapmıştır (Söyler, 2013, 238).

Stand-by No.	Anlaşma Tarihi	Tamamlama İptal Tarihi	Süre (ay)	Önerilen Miktar (SDR*Milyon)	Kullanılan Kota (SDR Milyon)
1. Stand-by	01.01.1961	31.12.1961	12	37,5	16,0
2. Stand-by	30.03.1962	31.12.1962	9	31,0	15,0
3. Stand-by	15.02.1963	31.12.1963	11	21,5	21,5
4. Stand-by	15.02.1964	31.12.1964	11	21,5	19,0
5. Stand-by	01.02.1965	31.12.1965	12	21,5	-
6. Stand-by	01.02.1966	31.12.1966	12	21,5	21,5
7. Stand-by	15.02.1967	31.12.1967	11	27,0	27,0
8. Stand-by	01.04.1968	31.12.1968	9	27,0	27,0
9. Stand-by	01.07.1969	30.06.1970	12	27,0	10,0
10. Stand-by	17.08.1970	16.08.1971	12	90,0	90,0
11. Stand-by	24.04.1978	19.07.1979	24	300,0	90,0
12. Stand-by	19.07.1979	17.06.1980	12	250,0	230,0
13. Stand-by	18.06.1980	17.06.1983	36	1.250,0	1.250,0
14. Stand-by	24.06.1983	23.06.1984	12	225,0	56,2
15. Stand-by	04.04.1984	03.04.1985	12	225,0	168,7
16. Stand-by	08.07.1994	26.09.1995	14	610,5	460,5
17. Stand-by	22.12.1999 21.12.2000	04.02.2002	36	15.038,4 (SRF) 5.784	11.738,9 (SRF) 5.784
18. Stand-by	04.02.2002	04.02.2005	36	12.821,2	11.914,0
19. Stand-by	11.05.2005	10.05.2008	36	6.662,0	6.662,0
TOPLAM				37.707,0	32.817,0

Tablo 8. Türkiye – IMF Arasında Yapılan Stand-by Anlaşmaları (Özçelik, 2013)

Tablo 8, Türkiye ile IMF'nin imzaladığı stand-by anlaşmalarını göstermektedir. Türkiye en son 2005 yılında 19. anlaşmayı imzalamış ve 2008'de IMF'ye olan tüm borçlarını kapatmıştır.

1958'de Türkiye, ödemeler dengesi krizini aşabilmek adına ilk niyet mektubunu IMF'ye sunmuştur. Söz konusu mektup, IMF İcra Direktörleri Kurulu tarafından onaylanmış ve 4 Ağustos 1958'de ilk istikrar paketi uygulanmaya başlamıştır. İstikrar paketi bağlamında Türkiye, IMF'nin isteği üzerine tekrar devalüasyon yapmış ve dolar döviz kuru 2,8 liradan 9 liraya yükselmiştir. İstikrar uygulaması kapsamında dış kaynak desteği sağlanmış ve böylece dış ödemeler dengesi sabitlenmiştir. Fakat, devalüasyon ile beklenen başarı elde edilememiş, IMF'nin tipik Ortodoks kökenli para ve maliye

politikalarını içeren istikrar tedbirleri Türkiye ekonomisini başarıya ulaştıramamıştır (Parasız, 1998, 121).

1960 yılı ile birlikte Türkiye yeni bir döneme başlayarak, 1960 askeri darbesinin ardından 1961 Anayasası kabul edilmiştir. Yeni Anayasa planlı kalkınma politikasını benimseyerek kalkınma planlarının hazırlanması görevini Devlet Planlama Teşkilatı'na vermiştir. Kalkınma planı ile birlikte ekonomide disiplinli bir yapı oluşturulmaya çalışılmış ve ihtiyaç duyulan dış kaynak için IMF ile yeniden anlaşma yolları aranmıştır. 1961-1970 arası dönemde IMF ile 10 adet Stand-by anlaşması imzalanmıştır. 1961, 1962 ve 1965 yıllarında yapılan Stand-by anlaşmaları ile elde edilen kaynaklar, ödemeler dengesindeki iyileşmeler ve ithalat talebinin azalması sebebiyle hedeflenen oranda kullanılmamıştır. Bu dönem, IMF denetiminin ekonomi üzerinde en etkin rol oynadığı dönem olmuştur (Söyler, 2013, 242).

Bir yıl süren bu ilk stand-by anlaşması 31 Aralık 1961'de sona ermiştir. 30 Mart 1962'de IMF ile yeni bir düzenlemeye giden Türkiye'nin bu anlaşması bir yıldan daha az sürmüştür ve 31 Aralık 1962'de sonlanmıştır. 15 Şubat 1963'te üçüncü stand-by anlaşması yaklaşık dokuz ay yürürlükte kalmıştır. Dördüncü stand-by anlaşması ise 15 Şubat 1964'de başlamış, 31 Aralık 1964'de bitmiştir. Türkiye, 1961 yılından, 1970 yılına kadar her yıl, IMF ile bir stand-by imzalamıştır. İlk Stand-by anlaşmasından 1970 yılına kadar Türkiye'nin ihtiyaç duyduğu kredi desteğinin sağlanabilmesi için her yıl niyet mektupları hazırlanarak yeni bir stand-by düzenlemesine gidilmiştir (Erdoğan, 2007, 20).

1971-1977 döneminde IMF ile ilişkiler durağan bir yapıya sahip olmuştur. 1971 yılında doların devalüe edilmesi ve Bretton Woods sisteminin çökmesi, OPEC ve petrol zamları gibi dış etkenler sebebiyle IMF etkisini bir süre kaybetmiş ve kendi düzenini ve istikrarını korumayı hedeflemiş ve bu yönde çalışmalar yapmıştır (Öztürk, 2010, 133).

1978 yılında 300 milyon dolarlık kredinin sağlandığı yeni bir Stand-by anlaşması imzalanmıştır. Kredi kapsamında ilk iki dönemi takip eden süreçte IMF, gözden geçirmelerde ekonomik performanstan memnun kalmayınca yeni bir devalüasyon önermiştir. Türkiye'nin bu devalüasyonu kabul etmemesi sebebiyle IMF

programı bozulmuş ve ilişkiler bir yıl süreyle tekrar durmuştur. Bu dönemde hükümetin devalüasyona direniş göstermesi farklı parasal kaynaklar aramasına sebep olmuştur. Ancak Türkiye diğer finansal kaynaklardan da destek sağlayamamıştır (Söyler, 2013, 242).

Türkiye'nin Fon'a katıldığı tarih olan 1947'de kotası 43 milyon dolar iken, sekizinci genel artırım ile birlikte Türkiye'nin kotası 18 Ağustos 1983'de 429,1 milyon SDR' ye yükseltilirken, 28 Şubat 2007 tarihinde ise 1.191.30 milyon SDR olmuştur. Türkiye'nin ödemeler dengesi problemleriyle ya da bu tür problemleri oluşturabilecek makro ekonomik dengesizlikler yaşaması durumunda. Fon'un teknik olarak kullanabileceği olanaklar; Rezerv Dilim Pozisyonu, destekleme düzenlemesine bağlı olarak Kredi Dilimlerinin Kullanım Olanığı, süresi uzatılmış düzenlemeye bağlı olarak Genişletilmiş Fon Kolaylığı, Telafi Edici ve Olağanüstü Finansman Kolaylığı ile geçici olanaklar arasında bulunan Petrol Kolaylığı şeklinde sıralanmaktadır (Erdinç, 2007, 19).

	2004	2005	2006	2007	2008
Anapara	2.085	7.531	11.032	869	124
Faiz ve Giderler	491	794	296	19	1
TOPLAM	25.755	8.325	11.328	888	126

Tablo 9. IMF'ye Borçların Geri Ödeme Planı (Milyon \$) (IMF,2010)

Tablo 9'da görüldüğü üzere, ödemelerin büyük bir kısmı 2004-2006 yılları arasında yoğunluk göstermiştir.

3.2. Türkiye'deki Ekonomik Krizler ve IMF

Tarihsel süreç içerisinde tüm dünyayı etkisi altına alan krizler önceki bölümlerde ülke tabanında açıklanmıştır. Bu bölümde ise, Türkiye'nin ekonomik yapılanmasında meydana gelen ekonomik krizler nedenleri, süreçlerin işleyişi ve sonuçları bağlamında ele alınacaktır.

3.2.1. 1980 Ekonomik Krizi

Türkiye ekonomisi 1930-74 arasındaki dönemi siyasal ve ekonomik olarak kontrol mekanizmasının yetkin olduğu bir sistemde geçirmiştir. Yıllara göre denetim derecesi ve metotları farklılıklar gösterse de ekonomik kaynaklar ve gelir dağılımları özel teşebbüslere imkan sağlanan bir sistemi oluşturmamaktaydı. 1971 yılı itibariyle kısmen, 1980 döneminden sonra ise tamamen terkedilen denetim metotları ise 1962'den itibaren faaliyete giren beş yıllık kalkınma planları kapsamında oluşturulmuştur. Kamu yatırımları için zorunlu, özel yatırımlar için teşvik edici metotlar, kaynakları planda saptanan toplam ve kesimsel hedeflere yöneltmek için uygulanmaktaydı. Temel iç fiyatlar, faiz hadleri, döviz fiyatları devletin kontrolün altında bulunmaktaydı. Uygulanan sistemin mantığı, tarımda yığılmış bulunan faal nüfusu sanayiye geliştirmek yoluyla daha yüksek emek verimi olan faaliyetlere aktarmak ve bu yoldan gelişmeyi sağlamak; bu hedefe yönelik olarak öncelikle ithalatı ikame eden ve iç talep artışını karşılayan sanayileri kurmak olmuştur (Diyarbakırlıoğlu, 2009, 32).

Türkiye 1970'li yılların başında elverişli dünya ekonomisi, 1970 devalüasyonu ve devalüasyona paralel olarak alınmış ekonomik önlemlerin ödemeler politikasına gerçekleştirdiği pozitif katkılar neticesinde, artan döviz rezervlerinin sağladığı avantajları değerlendirerek ekonomik dönüşüm çabasını sürdürmüştür. 1973-74 yıllarında ortaya çıkan petrol krizi, eldeki mevcut kaynakları değerlendirerek ve kısa dönemli borçlanmaya gidilerek, bir süreliğine de olsa ertelenebilmiştir. Fakat değişen dünya ekonomik konjonktürüne uyumlanamama ve özellikle bu dönemde yaşanan Kıbrıs Barış Harekâtı sonrasında uygulanan ambargo, 1977 den sonra ödemeler dengesinde büyük zorlukların yaşanmasına neden olmuştur.

1970-80 arasını kapsayan dönemde enerji ve döviz akışında meydana gelen kısıtlamalar özellikle sanayi sektöründe etkinliğini göstermiş böylece eksik kapasite kullanılmaya başlanmıştır. Sanayi sektöründeki ilerleme sağlanamaması GSMH'yı etkilemiş ve buna paralel olarak halkın refah düzeyinde gerileme yaşanmıştır. Tüm bu dinamiklerden hizmetler sektörü de payına düşen almış ve 1980 yılında %0.22 oranında gerileme yaşanmıştır. Artan ekonomik buhran ve enerji çıkmazları sanayi sektöründe etkisini gösterirken bu doğrultuda ülke genelinde işsizlik oranlarında da artışlar

meydana gelmiştir. 1979’da %9.7 olan işsizlik oranı 1980’de %14.4, 1981’de ise %14.8’e ulaşmıştır (Aydoğan, 2004, 93).

OPEC üyesi olan ülkeler petrol fiyatlarını 1979 ve 1980’de ikinci kez yüzde yüzelli oranında artırmıştır. Bu durum Türkiye’de işsizlik oranının yüzde yirmi oranında artmasına sebep olmuştur. Enflasyon %63.9’luk bir orana yükselirken, çok fazla temel ihtiyaç maddesi üretilmemeye başlamıştır. Benzin, tüp ve ampül gibi ürünler piyasadan temin edilememiştir. Hükümet ekonomik istikrarı tekrar oluşturabilmek için “24 Ocak Kararlarını” yürürlüğe koymuş ve TL %46 oranında yabancı para karşısında değer kazanmaya başlamıştır. Tüketim mallarının ihtiyaçları karşılayamaması ile birlikte ülke siyasal sorunlarının yanına kıtlık da eklenmiştir. Enflasyonu kontrol altına alabilmek, dış kaynak edinimini kolaylaştırabilmek, işsizlik oranını asgari seviyeye indirebilmek ve ekonomiyi canlandırabilmek adına 24 Ocak 1980 Ekonomik İstikrar Tedbirleri uygulamaya konulmuştur. İstikrar programıyla birlikte Türk lirası yüzde 32,7 oranında devalüe edilmiş, dış kaynak alımı ve ulaşımının yolları açılmıştır (Akpınar, 2009).

24 Ocak 1980 İstikrar Programı

24 Ocak 1980 kararları Türkiye’de daha önceki dönemlerde uygulanan istikrar programlarıyla benzerlik göstermekte ve IMF’nin Latin Amerika ülkelerinde uygulamış olduğu Ortodoks istikrar programları ile de benzerlikler göstermektedir.

24 Ocak kararları ile hedeflenen noktalar şu şekilde ifade edilmektedir (Demircan Sivrekli & Ener, 2004, 95);

- Serbest piyasa ekonomisinin işlerliğinin sağlanması,
- İhracata dayalı ekonomik yapı oluşturularak, dışa açık ekonomik modelin benimsenmesi,
- Kamunun etkin olduğu alanların daraltılması,
- İthalatın serbest piyasa ekonomisi mantığında işlemesi,
- Yabancı sermayenin özendirilmesi,
- Döviz kuru politikasının revize edilmesi,

- Enflasyon oranının talep kısıcı yöntemler ile düşürülmesi.

Bu kararlar doğrultusunda devalüasyonla birlikte döviz kuru 1980 yılında 90 TL'yi bulmuştur. 1981'de 133 TL., 1982'de ise 191 TL. olmuştur. Dolayısıyla faiz oranları artmaya başlamış, bunun yanında işsizlik oranlarında yükseliş başlamıştır. Paranın sürekli değer kaybetmesi, özellikle sanayi kesiminde girdi maliyetlerinin yüksek oranda artmasına sebep olmuştur. Öte yandan firmalar kaynak ediniminde sıkıntılar yaşamaya başlamıştır ve bu sıkıntılı süreç faiz oranlarının da yükselmesine neden olmuştur. Kitlerin zararlarını ortadan kaldırmak 24 Ocak kararlarının temel hedefini oluşturmaktaydı. Zararları ortadan kaldırabilmek adına hemen hemen tüm mal ve hizmet ürünlerine art arda zamlar yapılmıştır. Aşırı zamlar fiyatların artmasına sebep olmuş ve böylece KİT açıkları büyümüştür. Ayrıca 1980 yılında toptan eşya fiyatları yüzde yüz artış göstermiştir (Çelebi, 2001, 62).

3.2.1.1. 1980 Ekonomik Krizi ve IMF Uygulamaları

IMF 1980 Temmuz ayından 1984'e kadar Türkiye'de para miktarını kontrol altında tutmuştur. TCMB'nin kamu kesimine sağladığı kredilere ve net iç kaynaklarına getirdiği kısıtlamalarla enflasyon oranının düşmesini sağlamıştır. Buna bağlı olarak reel fazilerde artışlar olmuş ve iflaslar yaşanmıştır. 1978-80'de yılda ortalama %7.3 kadar yükselen GSMH, 1981-3 arasında %3.25'e düşmüştür. Böylece yurt içi tasarruf oranında küçük bir artış meydana gelmiş, bu artış ve yatırım oranında küçük bir azalış ile birlikte bir iyileşme ortamı oluşmuştur (Diyarbakırlıoğlu, 2009, 57).

24 Ocak İstikrar Programın desteklenmesini sağlamak amacıyla 18 Haziran 1980'de IMF ile üç yıllık bir Stand by anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşma, Türkiye'ye toplam 1.3 milyar tutarında bir kredi imkanı sağlamıştır. 1980 yılı içerisinde bu anlaşmanın sağladığı finansmandan 360 milyonluk bir tutar kullanmıştır. Stand by anlaşmasının dışında, Telafi Edici Finansman Kolaylığı'ndan 26.02.1980 tarihinde 71,6 milyon ÖÇH (Özel Çekme Hakkı) kullanılmıştır. Ödemeler dengesinin kolaylaştırılmasına yönelik olarak Suudi Arabistan ve OECD bünyesinde sağlanan 1.6 milyar dolarlık yapısal uyum kredisi ile birlikte Türkiye'ye program çerçevesinde sağlanan toplam dış kaynak 5 milyar dolara ulaşmıştır (Gümüş, 2009, 159).

1981'den itibaren kontrollü dalgalı kur sistemi benimsenmiş, ithalatın önü açılmaya çalışılmış ve böylece kolaylık sağlanmış ve döviz bulundurmanın önü açılmıştır. 24 Ocak Kararları ile belirlenen programın denetlenmesi amacıyla 18 Haziran 1980'de üç yıllık ve 1 milyon 250 bin SDR'lik yeni bir Stand-by anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşma kapsamında oluşturulan kredi limitinin tamamından faydalanılmıştır. 1983'de Türkiye Fon ile tekrar bir Stand-by anlaşması imzalanmıştır. Fakat başarı kriterlerinin tam olarak sağlanamaması neticesinde kredi sonlandırılıp 1984 yılında yeni bir anlaşma oluşturulmuştur.

1984'de IMF desteğinin ve resmi kaynaklardan sağlanan kredilerin sonlanması ile birlikte ülkede hakim olan askeri rejim de yerini 1983 seçimleri ile birlikte demokrasiye bırakmıştır. Ekonomide liberal yapının yürütülmesi, böylece askeri rejimin baskılarının ortadan kalkmaya başladığı dönemle örtüşmüştür (Diyarbakırlıoğlu, 2009, 59).

Öte yandan IMF desteğinin çekilmesi ile birlikte ekonomi düzleminde üç büyük değişiklik meydana gelmiştir;

- Kredi güvenilirliği artan Türkiye dış kaynaklardan borçlanabilme imkanı elde etmiştir,

- Ülke ekonomisinde özellikle para arzı üzerindeki IMF denetimi gevşediği için, bunun ülke denetiminde görelî kullanılması mümkün hale gelmiştir,

- Dış kredi prestijini devam ettirebilmek için Türkiye, dış borç faizlerinin giderek artan bir bölümünü kendi kaynaklarından karşılamak ve cari işlem açıklarını küçültmek durumunda kalmıştır.

3.2.2. 1994 Ekonomik Krizi

1989'da kamu sektörü işçilerinin maaşlarına %42'lik bir zam yapılması ve bu durumu memur maaş zamlarının takip etmesi, destekleme alımlarına ayrılan kaynaklardaki görelî daralmanın ilk kez 1989'da son buluşu ile başlayan ve 1992'ye kadar devam eden süreç ekonomik sistemin dalgalanmaya başladığını ve bu bağlamda

açıkların verildiğini göstermektedir. Ayrıca bu dönemde ücret ve maaş maliyetlerinde artışların meydana gelmesi KİT'leri de olumsuz etkilemiştir. KİT'lere sağlanan hazine desteğinin çekilmesi ile birlikte bu kurumlar iç ve dış borçlanmaya gitmiştir. Bu durum, 1990'lı yıllarda katma değer üreten, emek verimi bakımından piyasada yerini korumaya çalışan, yatırımların verimliliği açısından başarılı fakat tüm bunları borçlanma ile gerçekleştirebilen bir KİT sistemi ortaya çıkmasına neden olmuştur. 1991'de KİT sistemini revize etmek ve özerkleştirmeyi ön plana çıkararak özelleştirme planı dahilinde hareket edilerek çok sayıda KİT özelleştirilecek konuma sahip olmuştur. Böylece sonraki yıllarda da etkinleştirme hedefinden çok kamu açıklarını gidermek hedefiyle özelleştirme ön plana çıkmıştır (Gonca, 2007, 124).

1989–1994 arası dönemde GSMH'da meydana gelen dalgalanmalar ve 1991'de yaşanan Körfez Krizi'ni ülke ekonomisinde yurtiçi tasarruf-yatırım açığı ve cari işlemler açıkları takip etmiştir. Türkiye 1992 yılına kontrolsüz büyüme hızı, hızlı bir şekilde artan kamu açıkları ve çözülemez hale gelmiş enflasyon problemleriyle girmiştir. Kontrolsüz büyüme, para ve sermaye piyasalarında boy gösteren sıkıntılar, iç ve dış borçlarda meydana gelen artışlar, 1992 ve 1993 yıllarında kamu kesimi nakit açığının GSMH'nın % 12'sini oluşturmasına neden olmuştur. Ekonominin her alanında 1993'de yaşanan talep patlaması hem reel kesimin hem de finans kaynaklarının sınırlarını zorlamış ve devlet ek finansal kaynaklardan faydalanabilmek için Merkez Bankası'ndan avans talebinde bulunmuştur. 1980'lerin ortalarından itibaren kamu sektörünün işlevselliğini azaltmaya yönelik çabalar olmasına rağmen, hükümet politikaları bu amaca yönelik atılan adımların önünü kesmiştir. Kamu kesimi dengesinde 1989 yılından itibaren başlayan dağılma problemlerin boyutlarını artırmış ve 1994 krizinin hazırlayıcı etmenlerinden birisi olmuştur (Diyarbakırlıoğlu, 2009, 161).

Bu dönemde hükümetin uygulamaları da kriz ortamının oluşmasına zemin hazırlayıcı nitelikte olmuştur. Örneğin, 1993'de hükümet kamu açıklarının finansman yöntemini, iç borçlanma faiz oranlarını düşürmek ve borçlanma vadesini uzatabilmek için değiştirmiştir. Bu dönemde Hazine'nin Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'na olan tüm borçları silinerek Hazine'nin TCMB'den geri ödemesi kısa dönemlere bölünen avanslardan faydalanması kolaylaştırılmıştır. Böylelikle Hazine, açık finansmanında Merkez Bankası kaynaklarından maksimum oranda fayda sağlamaya başlamıştır. Ancak

bütçe açıklarının Merkez Bankası tarafından sağlanan avanslar ile kapatılıyor olması, bankaların açık pozisyonlarının ve cari işlemler açığının yüksek seviyede olduğu bu dönemde sorunların artmasına sebep olmuştur. Ayrıca bankaların açık pozisyonlarının artması ve ellerindeki kaynakların piyasa akışının sınırlı olması, bankacılık sektörünü krize duyarlı hale getirmiştir (Topallı, 2006, 80).

Farklı literatürlerde 5 Nisan Krizi'ndeki temel sorunun, ekonomideki parayı yönetme ve yönlendirme sorunu olduğu ifadesi yer almaktadır. Türkiye'deki 1994 krizi, paranın yurtiçi piyasalarda yön değiştirmesi sırasında oluşan dengesizlikler neticesinde yaşanmıştır. Paranın bu dönemdeki kullanımı fiziki yatırımlar ve üretken faaliyetler yerine, piyasalarda kısa vadeli finansman gereksinimlerini karşılamaya endekslenmiştir. Sermayenin yüksek reel faiz ortamında üretim yerine faiz geliri kazanmaya yönelmesi, ülkelerin reel yatırımlarını ve uzun dönem büyümesini olumsuz yönde etkilemiştir (Bahçeci, 1997, 129).

3.2.2.1. 1994 Ekonomik Krizi ve IMF Uygulamaları

1994 yılında %114 enflasyon oranını gören ülkemizde yüksek kamu açıklarına rağmen faiz oranlarının düşük tutulması iç borç senetlerine olan talebi düşürmüş böylelikle dövize olan talep artmıştır. Faizlerdeki düşüş süreci para ikamesini kolaylaştırmış, dövize olan hücum Merkez Bankası kaynakları üzerinde baskı yaratmış, bu baskıyı kaldırmak adına açık piyasa işlemlerine gidilmesi faiz oranlarının tekrar yükselmesine sebep olmuştur. Ayrıca kamu kesiminin finansman gereğinin karşılanması amacıyla borçlanmada artış yaşanmış, TL'nin değerindeki artış ile birlikte dış ticaret açığı da büyümeye başlamıştır. Döviz rezervleri eriyen ülkemizde istikrarsızlık sonucu tüm yatırımlar yabancı kaynaklara yönelmiş, bu durum döviz kurunun artmasına sebep olmuştur. 15 Ocak 1994'te TL'nin %100'ün üzerinde değer kaybetmesi neticesinde bu durumu bastırmak için yükseltelen faizlerle gecelik faiz oranı %1000'in üzerine çıkmıştır. Yabancı para ve yüksek faiz ikilemi arasında kalan Türkiye IMF'den destek istemek zorunda kalmıştır (Gonca, 2007, 126).

1994 Krizinin akabinde 5 Nisan 1994 İstikrar Programı uygulamaya konulmuştur. Bu program ile ekonomik dengeyi ve istikrar ortamını oluşturmak, kamu

açıklarının kapatılmasını sağlamak ve ekonomide yapısal düzenlemeleri gerçekleştirmek hedeflenmiştir. 1994 seçimlerinin sonrasında istikrar önlemlerinin yanı sıra yapısal yenilikleri de içeren bir programın faaliyete geçirilmesi için IMF ile görüşmeler gerçekleştirilmiş ve 16. kez stand-by düzenlemesine onay alınmıştır. Bu anlaşma ile Temmuz 1994'ten itibaren Fon'dan 14 aylık bir zaman dilimi için 3 milyon SDR (742 milyon dolar) tutarında taze kaynak sağlanmıştır (Diyarbakırlıoğlu, 2009, 162).

5 Nisan Kararları olarak nitelendirilen istikrar programı, krizin temel sebeplerinden birini oluşturan bütçe açığının belirli kamu giderlerinden kısılarak ve gelir artırıcı bazı önlemler baz alınarak giderilmesini hedeflemiştir. Gelir artırıcı hedefler doğrultusunda IMF'nin önerisi ile alkol, tütün, otomobil, petrol gibi tüketim maddelerinin vergi oranlarında artış yapılmıştır. Kamu gelirlerini fazlalaştırmak için alınan bir diğer önlem ise 1994 destekli bütçe gelirlerinin % 9,3'üne ulaşması hedeflenen ek vergilerin çıkarılması olmuştur. Öte yandan Merkez Bankası, kamu kredilerindeki artıştan olumlu yönde bir kazanım elde edebilmek için para arzını, ağırlıklı olarak, açık piyasa işlemleri yoluyla kontrol altında tutmayı hedeflemiş ve IMF ile stand by anlaşmasının imzalanmasının akabinde orta vadede fiyat istikrarını korumayı amaçlayan yeni bir proje tasarlamıştır (Gümüş, 2009, 178).

İstikrar paketinin nihai amacı; serbest ekonomik sistemi benimsemekte olan ülkemizde para, döviz, sermaye, mal ve emek piyasaları arasında oluşan uyumsuzluk ve dalgalanmaları ortadan kaldırmak ve enflasyonun üç haneli rakamlarda kronikleşmesini engellemek olarak tespit edilmiştir. Öte yandan 5 Nisan Kararlarının o güne kadar uygulanmış istikrar kararlarından farkı; ülkemizde emek ve mal piyasası dışında döviz-sermaye-mal piyasası gibi piyasaların da faaliyette bulunmasına zemin hazırlamış olmasıdır (Gonca, 2007, 126).

5 Nisan 1994 istikrar programı değerlendirildiğinde elde edilen sonuçlar şu şekilde olmuştur (Yentürk, 2003, 119).

- Program piyasada baş gösteren krizi kısa bir süre durdurabilmiştir. Ancak bunun faturası GSMH'nin %6'lık bir orana düşmesiyle ölçülmüştür. Dolayısıyla program hedefleri gerçekleştirilmede beklenen başarıyı elde edememiştir.
- Kamu gelir-gider dengesizliği vergi yasalarındaki reformlara rağmen giderilememiştir.
- Özelleştirmede ciddi bir yol katedilememiş, Sosyal Güvenlik Yasası ise 5 Nisan 1994 istikrar programından 5.5 yıl sonra 1999'da çıkarılabildiği görülmüştür.

	1994 Krizi	1998 Krizi	2000 Krizi	2001 Krizi	2008 Krizi
Net Doğrudan Yabancı Yatırımı	-0,83908	-1,14256	-1,37707	-0,94306	-1,21494
Doğrudan Yabancı Yatırımın GSYİH'ye oranı	-0,76347	-1,02364	-0,98346	-1,36908	-1,11204
Sermaye Portföyü Net Giriş	-1,61590	-1,78909*	-1,12997	-0,99803	-1,26651
Kısa Dönemli Borçlar (Toplam rezervlerin %'si)	0,99781	1,04569	1,24120	0,78192	1,05157
Kamu ve Kamu Garantili Borçlar (GSYİH'nin yüzdesi)	0,86303	0,97611	1,03416	0,96214	1,21457
Toplam Dış Borçlara Yapılan Faiz Ödemeleri	0,93084	0,77803	1,00572	0,59908	0,64829
Toplam Dış Borçlar	0,96534	1,37008	1,15225	1,63899	1,54377
Bankalar Tarafından Özel Sektöre Verilen Toplam İç Krediler	3,27678***	3,16547***	3,90081***	3,42161***	3,07679***
Toplam Rezervler	-2,66888***	-2,23718**	-2,56702**	-2,29532**	-2,26491**
Dış Borçların GSYİH'ye Oranı	1,61809	1,27793	1,40058	1,57822	1,29798
Kısa dönemli Borçların Toplam Dış Borçlara Oranı	0,86707	0,94563	1,02437	1,11204	0,91202
Döviz Kurlarındaki Değişim Oranı	2,57062**	2,55976**	3,05594***	2,64849***	3,43902***
Cari İşlemler Dengesi (GSYİH'nin %'si)	0,90664	1,18236	1,11602	1,93305*	1,97864**
İthalattaki Artış (% yıllık büyüme)	1,14306	1,21565	1,40567	0,99808	1,01254
İhracattaki Artış (% yıllık büyüme)	-0,89616	-0,93321	-1,00134	-0,94762	-1,76782*
İhracatın İthalatı Karşılama Oranı	-1,98909**	-1,16303	-1,21355	-1,07938	-0,99414
IMF kredisi kullanımı	1,31201	1,24407	0,99364	0,89907	1,02416
Döviz Rezervleri	-2,02984**	-4,08923***	-3,77323***	-3,09745***	-3,02210***
Borçlanmadaki Risk Premiumu	1,38829	1,21114	1,28803	0,99707	0,94563
Mevduat Faiz Oranı	3,34971***	3,17492***	3,44289***	3,00462***	2,89613***
M2'nin Uluslararası Rezervlere Oranı	1,78940*	1,99787**	1,83214*	2,02237**	2,41438**
Enflasyon Oranı	1,52207	1,56049	1,61256	1,39703	1,24411
Kişi Başına Düşen Milli Gelir Büyüme Oranı	-1,03319	-0,97704	-1,14392	-1,30459	-1,29340
İşsizlik oranı	1,54662	1,26332	1,46634	1,59372	1,44212
Toplam Tasarruf (GSYİH'ye oranı)	0,94322	1,14563	0,86512	1,22450	1,01348
Ticari Açıklık Oranı	-1,24505	-1,36417	-1,19945	-1,00438	-0,99472
Ekonominin Reel Büyüme Oranı	-1,46604	-1,98505*	-1,45674	-0,99216	-1,54607
Borsa İstanbul Getirisi	-2,03478**	-1,99674**	-3,04560***	-2,98371***	-4,03604***

Tablo 10. 1993-2015 Yılları Arasında Yaşanan Krizlerin Öncü Göstergeleri(TCMB, 2016)

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü üzere; Türkiye’de ekonomik anlamda büyük dalgalanmaların yaşanmaya başladığı 1990’lı yılları başından itibaren ülkede kriz ortamını yaratacak çok farklı faktörler yer almaktadır.

3.2.3. Kasım 2000 ve Şubat 2001 Ekonomik Krizi

Kasım 2000 Krizi’nin temel nedenleri arasında ülkenin döviz ihtiyacının artışı, bunun beraberinde Türk Lirasında da talep artışını getirmesi ve ekonomik platformdaki güven duygusunu derinden etkileyen olaylar gösterilmektedir. Bu kriz bir paradigma krizi olarak ifade edilmektedir. Ekonomistler Türkiye’de ekonominin yeteri kadar liberalleşmediği, tekelleşmenin önünün açılmadığı ve böylelikle devlet denetiminde bir bir ekonomik sistemin oluştuğu ve ülkenin krizlere çok açık hale geldiğini ifade etmektedir (Turan, 2011, 70).

Türkiye’de yaşanan Kasım 2000 ve Şubat 2001 Finansal Krizleri’nde; uygulanan döviz kuru politikasının, 2000’de uygulanan dezenflasyon programının, kısa vadeli sermaye hareketlerindeki istikrarsızlıkların, bankacılık sistemindeki problemlerin ve kontrol mekanizmasının sağlıklı bir şekilde işlememesi olarak ifade edilmektedir (Gümüş, 2009, 81).

Kısa vadeli dış borçların rezervlere oranı Şubat Krizi’ndeki temel faktörlerden birisi olmuştur. Uluslararası alanda yarattığı etki açısından bakıldığında, kısa vadeli dış borç/rezerv oranının %60 olması, kritik eşik olarak ifade edilmektedir. Türkiye’de 2000 yılı istikrar programı ile birlikte bu oran, Haziranda %112’ye, Aralıkta %145’e ulaşmıştır. Döviz rezervlerindeki yükselişler Merkez Bankası’nın durumunun kötüye gittiğini göstermektedir. 2000 yılında bu oran %3.1 iken daha sonra %4’lere yükselmiştir (Topallı, 2006, 89).

Kasım ayında yaşanan kriz, yüksek faiz oranları, önemli döviz rezervi kayıpları ve 7.5 milyarlık Fon desteği ile atlatıldığı düşünülürken yaklaşık üç ay sonra Şubat 2001’de Milli Güvenlik Kurulu toplantısında yapılan görüşmeler esnasında cereyan eden siyasi uyuşmazlığın kamuoyuna yansımalarıyla ikinci bir kriz ortamı oluşmuştur. 21 Şubat’ta bankalar arası finans piyasasında gecelik faizler %6200’e kadar yükselmiş ve ortalama %4018,6 olmuştur. Merkez Bankası 21 Şubat gecesi kurun dalgalanmaya

birakıldığını ifade etmiştir. 10 gün içinde kur artışı %40'a ulaşmıştır (Arıcıoğlu, 2004, 116).

Şubat Krizi'ni takip eden süreçte ekonomi %8.5-9 küçülmüş, milli gelir 51 milyar Dolar azalmış, kişi başına düşen gelir 725 Dolar azalmış, yaklaşık 1.5 milyon kişi işsiz kalmış, enflasyon %70'i aşmış, hazinenin faiz ödemeleri %101 artmış, iç ve dış borç yükünde ciddi artışlar oluşmuştur (Topallı, 2006, 89).

Kriz ortamının oluşması ile birlikte kamu maliyesinde istikrar programına yönelik ortaya koyulan hedefler kriz sonrası dönemde beklenen etkiyi yaratamamış, ortaya çıkan devalüasyona bağlı olarak özellikle faiz harcamalarında çok ciddi yükselişler oluşmuştur. Bu sıçramalar ile birlikte 2001 yılı sonu itibariyle kamunun borç stokunun yıl sonu itibariyle 143.214 trilyona ulaşacağı, bu rakamın 2002 yılında 173.053 trilyona, 2003 yılında ise 197.053 trilyona çıkacağı öngörülmüştür. Bu yaklaşıma göre, kamu borçlanmasının GSMH' ya oranı 2001 yılı sonunda %78.5'lik, 2002 yılında % 70.4'lük, 2003 yılında ise 64.9'lük oranlara ulaşması gerekmektedir (Yörük, 2006, 131).

Kasım 2000 krizinden Şubat 2001 krizine kadarki dönemde enflasyon oranını düşürmek için daraltıcı maliye/bütçe politikaları sıkı döviz taahhüdüne dayalı para politikasına dayalı uygulamalar devam etmiştir. Öte yandan yeni düzenlemeler ile birlikte özelleştirmeyi teşvik edici çalışmalar öne sürülmüştür. 2001 yıl sonu itibariyle maliye/bütçe uygulamalarının azaltıcı etkisinin gözlemlendiği ve yaklaşık 48.4 Katrilyon TL olarak belirlenerek GSMH'ye oranının % 20.7 olduğu ifade edilmiştir. 2001 yılı bütçesinde faiz ödemeleri başat faktör olarak rol oynamıştır. Bütçe finansmanının ise 43.1 Katrilyon TL tutarındaki kısmi vergi ve özelleştirmeden sağlanacak gelirle 4.8 Katrilyon TL'lik kısmının iç borçlanmaka 0.4 Katrilyon TL'lik kısmının da dış borçlanmayla elde edileceği ifade edilmiştir (Sönmez , 2003, 18).

	En Düşük	En Yüksek	Ortalama	St. Sapma
1999 Eylül	57.51	70.98	67.21	4.61
Ekim	65.51	69.95	69.47	1.08
Kasım	68.72	69.99	69.78	0.30
Aralık	69.86	70.00	69.97	0.04
2000 Ocak	18.90	64.56	35.90	10.28
Şubat	26.28	83.19	49.23	14.12
Mart	26.38	68.07	39.08	8.95
Nisan	18.90	45.87	36.16	6.62
Mayıs	32.08	56.34	41.29	6.55
Haziran	26.35	75.75	42.00	11.67
Temmuz	13.60	38.83	25.97	5.08
Ağustos	22.14	92.57	35.57	16.90
Eylül	23.71	79.65	46.20	14.05
Ekim	25.82	71.22	38.41	9.72
Kasım	27.94	315.92	79.46	67.61
Aralık	61.75	873.13	198.95	238.97
2001 Ocak	31.12	76.84	42.16	12.47
Şubat	36.55	4018.58	436.00	983.80
Mart	80.00	96.55	81.89	4.05

Tablo 11. İnterbank Gecelik Faiz Oranları (TCMB, 2010)

Tablo 10, 2001 Şubat krizinin önceki yılların ekonomik dinamiklerinden bağımsız düşünülemediğini göstermektedir. Enflasyon oranlarının Kasım 2000'den itibaren en yüksek seviyelerde seyretmesi ülkenin kriz ortamına doğru adım adım yaklaştığını göstermektedir.

3.2.3.1. Kasım 2000 - Şubat 2001 Krizi ve IMF Uygulamaları

Kasım 2000 ve Şubat 2001'deki finansal krizlerden sonra "Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı" adı altında IMF destekli makro seviyede yeni bir program oluşturulmuş ve 14 Nisan 2001'de kamuoyuna sunulmuştur. Bu program 1999 sonunda IMF ile yapılan Stand-by anlaşmasının devamı niteliğinde olmakla birlikte yeni programda öncelikli hedef parasal istikrarın sağlanması olmuştur. Nisan 2001 Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı'nın temel hedefi; sabit döviz kuru politikasından vazgeçilmesi sebebiyle oluşan güvensizlik ortamı ve istikrarsızlığı hızlı bir şekilde ortadan kaldırılması olmuştur. Böylece kamu yönetiminin revize edilmesine yönelik

kamu borçlarının sürdürülemez boyutlara ulaşmasına sebep olan “borç dinamiğini kırmak” öncelikli hedef haline gelmiştir (Atam, 2007, 31).

Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı hedefleri şu şekilde belirtilmiştir (Yörük, 2006, 131);

- Dalgalı kur sistemi içinde enflasyonla mücadele düzenli ve kararlı bir biçimde devam ettirmek,
- Bankacılık sektöründe kamu ve TMSF bünyesindeki bankalar başta olmak üzere hızlı ve kapsamlı bir dönüşümü sağlayarak bankacılık sektörü ile reel sektör arasındaki ilişkiyi sağlıklı ve sağlam tutmak,
- Kamu finansmanını dengeli ve düzenli bir şekilde revize etmek,
- Kriz sürecini tüm toplumsal kurumların ve birimlerin sağduyu ve uzlaşmacı yaklaşımları ile enflasyon hedeflerini birleştirmek,
- Tüm bu uygulamaları etkinlik, esneklik ve şeffaflık ile sağlayarak yapısal unsurların yasal altyapısını oluşturmak.

15 Nisan 2001 tarihli Güçlü Ekonomiye Geçiş programı sonrasında 3 Mayıs 2001’de IMF’ye verilen 17. Niyet Mektubunda enflasyonla mücadele edilmesi, mali hesapların güçlü kılınması, ekonomik büyüme ve gelişmenin istikrar sağlayan bir yapıda olması ile ülke ekonomisinin dönüştürülmesi hususunda 1999’da başlatılmış olan stratejinin yeni programda sürdürüleceği belirtilmiştir. Belirlenen para ve döviz stratejileri piyasanın sakin ve dingin bir şekilde seyretmesini sağlamıştır. Dolayısıyla para politikası parasal hedeflere endekslenmiş, para programında nominal çıpa olarak para tabanı esas alınmış, üst değer sınırlarının dönemsel bazda aşılabilmesi başarı kriteri olarak kabul edilmiştir. Ayrıca para tabanının 2002 sonuna kadar enflasyon hedefi ve büyüme tahmini ile uyumlu olarak %40 artış göstermesi öngörülmüştür. Böylelikle yüksek enflasyon beklentilerinin önüne geçilerek parasal büyümenin makroekonomik hedeflerle eşgüdümlü sağlanacağı taahhüdü verilmiştir (Gonca, 2007, 139).

İstikrar Programı doğrultusunda Kamu ve TMSF bünyesindeki bankalar yüksek meblağlı nakit açıklarını kapatmak amacıyla günlük olarak piyasalara fon ihtiyacını

karşılama için başvuruda bulunarak piyasa dengesini bozmuştur. Bu olumsuz durumun ortadan kaldırılması için kamu bankalarına Hazine'den alacaklarını karşılamak için Hazine kâğıdı verilmiş, görev zararı alacaklarının tümü kısa vadede ortadan kaldırılmıştır (Atam, 2007, 34).

2001 Krizi sonrasında sermaye piyasasında yeni bir yapılanma oluşurken, krizin ağır darbesini çalışanlar almıştır. İşsizlik oranı 2001 kriziyle kentlerde % 8,2'den %13,2'ye yükselmiştir. Ayrıca 2001 yılının son üç ayında üretim sanayisinde imalat işçilerinin kişi başına kazancı 2000 yılına göre reel olarak % 20,6 azalmıştır. Ekonomik açıdan Türkiye'deki kriz yaklaşık bir yılın sonunda fiyat endeksinin sabitlendiği, ekonomik genişlemenin yol aldığı yeni bir döneme geçişle aşılmış öngörülmüştür. Ancak krizin görünürde aşılması Türkiye'nin krizi bütünsel olarak atlattığı anlamını gelmemektedir. İç ve dış borç stoku tasfiye edilmediği sürece, vergi gelirlerinin faiz ödemelerini bile karşılamadığı bir ülkede sermayenin uluslararası akışkanlığı bu borcu dönem dönem çoğaltarak faiz ödemelerini finanse etmesi, ardından da cari dengedeki yeni sürdürülemez artışlar karşısında ülkeden geri kaçarak ülkeyi yeni kriz ortamlarına sürüklemesi kaçınılmaz olacaktır (Diyarbakırlıoğlu, 2009, 110).

3.3. 2008 Ekonomi Krizi ve Türkiye Ekonomisine Etkileri

2008 yılında küresel ekonomide meydana gelen değişimlerden Türkiye'de etkilenmiştir. ABD'de başlayıp daha sonra AB ülkelerine yayılan kriz dünyanın birçok ülkesinde adeta şok etkisi yaratmıştır. Bu kriz neticesinde birçok AB ülkesi ekonomik çöküntüye uğramış ve iflas etmiştir. Güçlü AB ekonomileri finansal anlamda çeşitli eylem planları oluşturmuştur. Türkiye ile AB ülkeleri arasında ciddi bir dış ticaret bağı kurulmuş olup bu bağ yaklaşık ihracatımızın yarısını oluşturmaktadır. Bu dönemde krizin etkisinde olan Avrupa ile Türkiye arasında ticari ilişkiler azalmış Türkiye'nin cari açığında artış oluşmuş, makro ekonomik veriler kötüleşmiş, işsizlik artmış ve fakirliğin kendisini iyice göstermesi ile birlikte Türkiye de küresel krizin etkisi altına girmiştir. Bununla birlikte Türkiye'nin en önemli sorunlarının başında gelen cari işlemler sorunu krizin de etkisiyle etkisini daha çok göstermiştir.

Artan cari açık ile birlikte işsizlik oranlarında da artış oluşmuştur. İşsizliğin beraberinde yoksulluğu getirmesi ise yoksullukla mücadelede bulunabilme amacıyla devlet desteğini ön plana çıkarmıştır. Öte yandan krizin en ağır etkileri Euro bölgesinde görülmüş ve bölge ekonomisinde ciddi şekilde daralmaya sebep olmuştur. Söz konusu kriz ortamında Türkiye'nin de bölge ülkeleri ile olan ekonomik bağıntıları sekteye uğramış ve ülkeye sermaye girişinde azalmalar oluşmuş ve dolayısıyla dış talep daralmasıyla karşı karşıya kalınmıştır (Yurdakul, 2015).

Küresel ekonomik kriz ABD'de Ağustos 2007 tarihinde başlamasına rağmen Türkiye'de borsa 2007 yılı Aralık ayı sonuna kadar yükselmiş, 2008 yılı Ocak ayından itibaren krizin etkisinin yoğun bir şekilde hissedilmeye başlaması ile birlikte borsa da düşüşe geçmiştir. Aralık 2007'de 55.381,1 olan İMKB bileşik fiyat endeksi, Ocak 2008'de %23,1 oranında düşerek 42.697,6 olmuştur. Diğer taraftan Ocak 2008'de 42.697,6 olan endeks, %15,62'lik bir gerileme ile birlikte Eylül 2008'de 36.051,3 olmuştur. İMKB bileşik fiyat endeksi Aralık 2007'den Eylül 2008'e kadar yaklaşık %35 oranında değer kaybına uğramıştır. Bu kayıplar finansal piyasaların kırılğan bir yapıya sahip olduğunu ve küresel krizin ilk etkisini burada hissettirdiğini göstermektedir. Türkiye borsasında yapılan işlemlerin payı yönünden değerlendirildiğinde, yabancıların payının 2009 yılı Kasım ayı sonu itibarıyla %66,5 seviyesinde olduğu görülmektedir (Yıldırım S. , 2010, 49).

Tüm bu gelişmelerden hareketle Türkiye'nin 2008 krizini yüksek cari işlemler açığı ve yüksek dış borç bağımlılığı ile karşıladığını söylemek mümkündür. Ancak 2008'in yeni küresel koşulları ucuz kredinin olası kıldığı ucuz döviz ve ucuz ithalata dayalı büyüme modelinin geçerli ekonomik model olamayacağını da işaret etmektedir. Bilançolarında yüksek oranlı döviz borcu bulunan şirketlerin yükselen kredi maliyetleri ve döviz kurundaki fiyat artışından etkilenmemesi mümkün olmamaktadır. Ayrıca bu süreç ulusal üretimde gerileme ve artan işsizlik ile birlikte uzun süreli bir ekonomik durgunluğu da beraberinde getirmektedir. İthalat ülke ekonomisinde etkisini yitirmeye başlamış ve ucuz ithalat diğer bir yandan da yurt içinde yan sanayileri ve yerli ara malı ve girdi üreticilerinin kazançlarını eritmiştir. Ayrıca ucuz ithal girdileri yerli sanayileri de piyasada etkisiz hale getirmektedir. Bunun neticesinde orta ve küçük boy işletmeler

ve dikey bağlantılı yan sanayiler teker teker üretimden çekilirken Türkiye'nin ara ve yatırım mallarında dışa bağımlılığı artmaktadır (Yeldan, 2009, 18).

3.4. Değişen IMF'nin Türkiye'ye Etkileri

2000 yılı Kasım ve 2001 Şubat krizinden sonra 2002'de yeniden IMF ile anlaşılan Türkiye, 2005'de de kesintisiz anlaşmalar sürecini sürdürmüştür. 18. anlaşmanın sona ermesinin ardından 2005'te yeni bir üç yıllık 19. stand-by anlaşması imzalanmıştır. Fakat hükümet, 2008 yılında IMF ile stand-by anlaşması yapmama kararı almıştır. Türkiye 14 Mayıs 2013 tarihinde IMF'ye olan borcun son taksitini ödemiştir ve IMF'yle borç ilişkilerini sonlandırmıştır. Borç ilişkisi sona ererken 2012'de Meksika'daki G-20 Zirvesi'nde alınan karar doğrultusunda Türkiye'den özel ricada bulunan IMF, 5 milyar dolarlık bir kredi talebinde bulunmuş ve böylece, Türkiye IMF'ye Cumhuriyet tarihinde ilk kez borç vermiştir (Özçelik, 2013, 7).

Türkiye, 2000 ve 2001 yılında yaşanan iki krizle, uygulamış olduğu kur çapasına dayalı “enflasyonu düşürme programının” işlevselliğini yitirmesini takiben, IMF'nin önderliğinde ve kontrolünde 14 Nisan ve 15 Mayıs tarihlerinde iki aşamada açıklanan yeni bir istikrar programını faaliyete koymuştur. Başlangıçta “ulusal program”, sonrasında ise “güçlü ekonomiye geçiş programı” (GEGP) olarak tanımlanan programın nihai hedefi güven bunalımını ve istikrarsızlığı süratle ortadan kaldırmak olarak ifade edilmiştir. Ayrıca, bu program ile bir daha geri dönülmeyecek biçimde kamu yönetiminin ve ekonominin yeniden yapılandırılmasına yönelik altyapıyı oluşturmak hedeflenmiştir. Program eski yapılaşmayı etkin kılmanın artık mümkün olmadığını ifade etmektedir. Böylece, siyaset ve ekonomi alanlarının ayrıştırılması çerçevesinde, devletin işlevlerinin temelde "denetim" ile "eğitim, sağlık ve adalet" gibi kamu hizmetleri ile sınırlanacağı bir düzeni hedeflemektedir. Programın uzun vadede gerçekleştirmek istediği ise 2001 – 2023 dönemini kapsayan gelişme stratejisinin temel amacını oluşturmaktır (Turan, 2011, 77).

2008 yılından sonraki dönem IMF-Türkiye ilişkileri bakımından yeni bir dönem olarak adlandırılmaktadır.

IMF Türkiye Yerleşik Temsilciliği programı 2008 yılından itibaren Fon'la üyelik kazanımları doğrultusunda çalışmalarını sürdürmektedir. Ancak Türkiye'de küresel ekonomik krizin etkilerinin büyük oranda net bir şekilde kendini gösterdiği 2009 ve 2010 yıllarında ödemeler dengesinde problem ortamının oluşmaması ve en kritik dönemin Fon'un desteği olmadan ülkenin güven ortamını güçlendirmiştir. Türkiye ekonomide düzen ortamının oluşturulması ve sürekliliğin sağlanması adına uyguladığı politika ve tedbirler sayesinde IMF'ye bağımlılıktan kurtulmuştur. Merkez Bankası'nın özerk yapısı, sağladığı bütçe disiplini ve gerçekçi bakış açısıyla beslediği karar alma mekanizması sayesinde Türkiye, IMF'nin desteği olmadan da parasal istikrarını sağlayacak duruşa kavuşmuştur.

Türkiye stand-by anlaşmaları yapmadığı dönemde de, kredi derecelendirme merkezlerinin objektif olmayan notlandırmalarına ve derecelendirmelerine rağmen bu merkezlerden aldığı notlarda ciddi bir artış yaşadığı gözlenmiştir. Bu dönemde ileri gelen kredi derecelendirme mercilerinden Fitch 2012 yılında, Türkiye'nin kredi notunun destek kuvvetlerle yatırım yapılabilir seviyeye sahip olmasını sağlamıştır. Bununla birlikte Türkiye, IMF ile borç ilişkisinin sona ermesini takip eden süreçte yeni bir stand-by anlaşması imzalamasa dahi tüm üye ülkelerin tabi olduğu IV. madde "Konsültasyon Çalışmaları" her sene yapılması kararlaştırılmıştır. Bu çalışma kapsamında IMF'ye üye ülkelerin senede bir kez detaylı bir denetime tabi tutulması öngörülmüştür (Bingöl & Karagöl, 2013, 7).

SONUÇ

Ekonomik krizler ve dalgalanmalar geçmişten günümüze ülke ekonomilerini derinden etkilemiş ve bu bağlamda ülkeleri çare arayışına sürüklemiştir. Kriz sürecinin oluşturduğu kaos ortamının dağıtılması ve istikrarın sağlanması en az krizi meydana getiren etmenler kadar önem taşımaktadır. Ülke ekonomilerinin sağlam temeller üzerine kurulu olmaması ya da öngörülemeyen etkenler ülkeleri krize sürüklemiş ve çoğu kez dışarıdan destek sağlama algısını da beraberinde getirmiştir.

Gerçekleşen mali krizler incelendiğinde, ülke ekonomik kaynaklarının kullanımında denge ortamının oluşturulamadığı, kontrolsüz harcamaların ve ekonomik büyümelerin hedeflendiği görülmektedir. Söz konusu isteklerin kriz ortamının oluşumunu tetikleyerek ülkeleri çoğu kez çıkmaza sürüklediği net bir şekilde görülmektedir. Oluşan krizlerin yönetilmesi ve olumlu sonuçları alması bakımından kuruluşun ve denetim mekanizmasının zorunluluğunu da ortaya çıkarmıştır. Adeta denetim ve kontrol mekanizması görevini üstlenen IMF'nin birincil ve nihai hedefi ekonomik durgunluk ve kırılmaların bertaraf edilmesinde ülkelere çeşitli olanaklar sunarak iyileştirme politikasını hayata geçirmek olmuştur.

Bu çalışma ile tüm dünyada meydana gelen ekonomik krizlerin nedenleri, süreçleri, IMF'nin önerdiği reçeteler ve uygulama sonucunun ekonomiler üzerindeki etkileri anlatılmıştır ve analiz edilmiştir.

Dünyayı etkileyen önemli ekonomik krizlerini 1994 Meksika ekonomik krizinden itibaren enflasyonu düşürmek temel hedef haline almış ve ülke parası olan pezo ABD dolarına endekslenmiştir. Meksika kriz öncesi dönemde de önleyici olabilmek adına uygulamalarda bulunduğu için 1995 yılının sonlarına doğru ülkenin ekonomik krizin ağır etkisinden kurtulmaya başladığını ifade etmek mümkündür.

1997 Güneydoğu Asya Krizi çevresindeki ülkeleri de etkilemiş ve zamanla Endonezya, Güney Kore, Japonya gibi diğer Asya ülkelerini de etkisi altına almıştır. Yapısal değişikliklere ülkelerin uyum sağlamakta zorlanması ve bankacılık sektöründe deneyimsizlikten kaynaklı panik ortamının oluşması kriz sebepleri arasında

gösterilmektedir. Ülkeye yabancı sermayenin girişini kolaylaştırmak ve ekonomide devlet etkisini azaltmak IMF'nin uyguladığı reçetelerin başında gelmiştir.

Yapısal değişikliklere uyum sağlamakta güçlük çeken kurum ve kuruluşları revize etmeye yönelik önlemler alınmış, serbest ticaret ve kur sisteminin tüm kriz ülkelerinde işlevsellik kazanması hedeflenmiştir. IMF öncülüğünde uygulanan reçetelerin her ülkede kısa vadede etkili olduğunu söylemek pek mümkün olamamakla birlikte uzun vadede ekonomik yapıyı dönüştürmede etkin bir rol oynadığını söylemek uygun olacaktır.

Rusya 1998'de yaşadığı büyük kriz ile uygulanmakta olan destek amaçlı IMF programından başlangıçta olumlu geri bildirimler alınmış enflasyon oranlarında düşüşler yaşanmaya başlanmıştır. Büyük kriz ortamının kendisini göstermeye başladığı 1998'e kadar ülke ekonomisi zaman zaman çalkantılı dönemler yaşamış ancak 1998 yılına geldiğinde petrol ve doğalgaz kaynaklarının yükselişe geçmesinin olumlu bir ekonomik yapılanmayı da beraberinde getirdiğini söylemek ve bu bağlamda uygulanan IMF reçetelerinin işlevsel bir boyutta olduğunu ifade etmek mümkün olacaktır.

Brezilya, 1980'li yılların sonlarından itibaren ekonomik istikrarı sağlamaya yönelik çeşitli planlar uygulamış ancak istenen sonuçları elde edememiştir. IMF ile 2000 yılının başından itibaren işbirliği içine girmiş olan Brezilya ekonomisinde büyük değişimler gerçeklemeye başlamış ülke ekonomisi istikrarlı bir yapıya kavuşmuştur.

1999 yılındaki ekonomik durgunluktan Latin ülkelerinin büyük çoğunluğu hız kazanarak çıkarken Arjantin ekonomisi büyük bir çöküş ortamına sürüklenmiş ve özellikle 2001 yılında ekonomik durgunluk dönemi en üst seviyeye ulaşmıştır. 1991-2001 yılları arasında IMF destekli birçok program uygulanmış ancak Arjantin ekonomisi hedeflenen istikrarı yakalayamamıştır. Çünkü IMF'nin önerdiği teklifler Arjantin hükümeti tarafından reddedilmiş ve ülke ekonomisinde düzen sağlamak adına banka mevduatlar bloke edilmiş ve bunun neticesinde sokak çatışmaları başlamıştır. IMF tabanlı reçetelerin ülke toplumsal ve ekonomik düzenini sağlayıcı bir etki yaratabildiğini söylemek pek mümkün olmamaktadır.

ABD mali piyasalarında kırılmaların oluşması ve konut fiyatlarındaki artış ile birlikte düşük oranda faiz kullanımının sağlanması ülkede kriz ortamını tetikleyen unsurlar olmuştur. Kriz ortamı yerel etkisinin dışında tüm dünya ekonomik sisteminde de yayılmaya başlamıştır. Dünya ticaret hacmi gittikçe küçülmeye başlarken ithalat hacmi de özellikle gelişmekte olan ülkelerde büyük bir düşüşe sebep olmuştur. Kriz etkisi gittikçe artmaya başlamış ve IMF politikaları gündeme gelmiştir. IMF krizden etkilenen tüm ülkelere kredi sağlama taahhüdünde bulunmuş süreç içinde 30'u aşkın ülke IMF desteğinden faydalanmıştır. Bu durumu IMF'nin küresel alanda saygınlığını pekiştiren bir etken olarak ifade etmek mümkündür.

1980 ekonomik krizi öncesi Türkiye'de devlet temelli ekonomik yapılanmanın yerini özel teşebbüsü teşvik edici uygulamalara bırakmaya başladığını söylemek mümkündür. 1970'li yılların sonlarına doğru çıkan petrol krizi ülkenin ekonomik dengesini bozmaya başlamış, işsizlik oranları artarken kişi başına düşen milli gelirden büyük oranda bir düşüş yaşanmıştır. 1960'lı yıllardan itibaren IMF ile imzaladığı stand-by anlaşmaları kriz ortamını önleyememiştir. 1980 ekonomik krizini takip eden süreçte Türkiye farklı zamanlarda istikrar programları oluşturmuş ve 24 Ocak istikrar programı kapsamında IMF desteğini daha köklü bir işleyişe sahip konuma getirmek istemiştir. 1980'de üç yıllık bir stand-by anlaşması daha imzalanmış ve Türkiye kredi imkânının tamamından faydalanmıştır. Takip eden süreçte üç yıl aradan sonra tekrar bir anlaşmaya gidilmiş ancak 1984'de IMF desteği çekilmiştir. Kredi imkânlarından faydalanıldığı süreçte Türkiye, dalgalı kur sistemini benimsemiş, özelleştirmeye yönelik sağlam adımlar atılmıştır. Ancak kredi desteğinin çekilmesinin ardından Türkiye yeni sorunlarla karşılaşmış ve uzun yıllar bu sorunların getirdiği süreçlerle mücadele etmek durumunda kalmıştır.

1983 yılında Türkiye toplumsal yapısı farklı bir siyasi oluşumla tanışmış, ekonomik süreçler de bu oluşumun etkisinde kalmıştır. Ücret ve maaş politikalarında iyileştirmeye giden ülke ekonomisi, kamu teşebbüslerinden desteğini çekmeye başlayınca, dış borç kaçınılmaz olmuş ve ülke kriz etkilerini iyice hissetmeye başlamıştır. 1991 yılında yakın coğrafyamızda yaşanan Petrol krizi ekonomik dalgalanmaları beraberinde getirmiş ve bu durumu takiben 1994 yılında Türkiye yeni bir kriz ortamı ile yeniden karşı karşıya kalmıştır. IMF önerisiyle, kamu gelir

vergilerinin fazlalaştırılmasına yönelik alkol, tütün, petrol ve otomobil gibi tüketim maddelerinin vergileri arttırılmıştır. Ancak bu tedbirler kısa vadede çözüm getirmiş ülke ekonomisindeki dalgalanma devam etmiştir. Ülke IMF'den de aldığı destekle yeni bir istikrar programı oluşturmuş ancak hedeflenen başarıyı elde edememiştir.

Türkiye'de yaşanan ve birbirini takip eden iki ekonomik patlamayı 2000-2001 krizlerini aslında tek bir krizin parçaları olduğunu söylemek mümkündür. Ülke ekonomisi 1999 yılının sonlarından itibaren sabit kura dayalı sistemi uygulamaya çalışmış ancak kriz yaşayan tüm ülkelerde olduğu gibi, bu sistem sadece bankacılık sektörünü değil tüm alanları hedef alan bir sistem olduğu için beklenen gelişmeler sağlanamamıştır. Dövizle borçlanma kaçınılmaz olmaya başlarken, ülke parası da gittikçe değerini kaybetmeye başlamıştır. IMF desteğine bu süreçte de ihtiyaç duyan Türkiye "Güçlü Ekonomiye Geçiş" programını uygulamaya koymuştur. Bu program ile bankacılık sektörü ile reel sektör arasındaki uçurumu ortadan kaldırmak ve ilişkiyi sağlam tutmak, kamu finansmanında revizyona gitmek amaçlanmıştır.

2001 krizi sonrasında IMF politikalarının işlevselliği hakkında literatürde farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. IMF reçetelerini her kriz sonrasında uygulamaya çalışan Türkiye bu kriz sonrasında da IMF tabanlı bir yaklaşımı devam ettirmiş ancak kısa vadede çözüm üretilmiş olsa da uzun vadede ülke ekonomisinin ve dolayısıyla toplumsal yapısının büyük darbeler aldığını söylemek mümkün olacaktır.

Bu çalışmada, küresel mali krizler IMF'nin değişen rolleri ile ilişkilendirilerek açıklanmıştır. Kriz ortamının oluşumu neden-sonuç bağıntısı kurularak açıklanmış ve bu ortamın giderilmesinde etken olan faktörler ile desteklenerek anlatılmıştır. Kavramsal bilgiler ülke ekonomilerinin sahip olduğu niceliksel ve niteliksel verilerle bağlantı kurularak analiz edilmiştir. Son olarak Türkiye örneği ile söz konusu analiz çok daha derinleştirilerek kavramsal bilgiler desteklenmiştir.

Bu çalışmanın sonunda net bir şekilde ortaya çıkan; Dünyada ki ekonomiye katkısı olan ülkelerin belli bir dönem içerisinde ama ekonomik ama politik yanlış kararlardan dolayı kriz ortamına sürüklenmiştir. Kendi imkânları ile bu krizi atlattığından belli bir kaynaktan destek ve yardım alması gerekmektedir. İşte bu

yardım ve destek IMF tarafından sağlanmaktadır. Ancak IMF’de kuruluş sırasında ülkelerin yapılarına ve güçlerine göre bir organizasyon oluşturması; bazı güçlü ülkelerin kendi çıkarları ve politikaları doğrultusunda hareket etmesini sağladıklarını görmekteyiz. Özellikle belli bir para birimini öne çıkarttığı ve bu şekilde hareket ettiği açık bir şekilde araştırmada ortaya çıkmıştır.

Kriz sistemini sorguladığımızda, çıkan krizlerin mali açıklardan dolayısı ile döviz kurlarındaki dalgalanmalardan, yabancı sermaye hareketlerinden ve ülke yönetimine duyulan güvensizlikten etkilendiğini görmekteyiz. Her ne kadar kendi hesap birimi SDR’i kullansa da; IMF’de en büyük paya sahip ABD kullanmakta olduğu dolar bu yapıda da kendini göstermiştir. Bunun en büyük nedeni ülkeler arası ticaret için kullanılan döviz cinsinin dolar olmasından kaynakladığını düşünmekteyim. Bu şekilde ABD IMF’yi de kullanarak dünyaya yön vermeye çalışmakta ve ülkelerin mali yapılarını ve politikalarını istediği yöne doğru etkilediğini söylemek yanlış olmaz. Bu yüzden yapılan ithalat ve ihracatta (iki ülkenin para birimi) kendi para birimi ile ürünlerin alınması dış güçlerin etkisini azaltacağından çok daha doğru bir karar olduğuna inanıyorum. Bu şekilde çok daha adil bir fiyatlandırma yapılabileceğinden iç piyasaların rahatlaması sağlanacak ve dolar kuruna göre daha uygun ürün ithal yada ihraç edilerek dövizdeki dalgalanmaların göstereceği ekonomik süreç daha az hasarla atlatılacaktır.

Bu çalışma, ekonomik istikrarın sağlanmasında destek kuvvet olarak faaliyet gösteren kuruluş ya da oluşumun süreç içerisinde değişime ve dönüşüme direnç gösteremeyeceğini ancak bağımsız bir yapıda da olması gerektiğini yorumlayabilmede kaynak oluşturabilme özelliğine sahip olma niteliğindedir.

KAYNAKÇA

- Acar, O. (2012, 12 30). Meksika Krizleri 1982-1984. Eylül 13, 2017 tarihinde <http://www.okanacar.com> adresinden alındı
- Afşar, M. (2004). Finansal Küreselleşme ve Türk Bankacılık Krizleri Üzerine Etkisi. *Anadolu Üniversitesi İ.İ.B.F Yayınları*.
- Akpınar, A. T. (2009, Şubat). Türkiye'de Ekonomik Krizler-1969-1974-1978 ve 1980 Krizleri. Eylül 15, 2017 tarihinde <https://sinestezi.wordpress.com/2009/02/20/turkiye-de-ekonomik-krizler-1969-1974-1978-ve-1980-krizle> adresinden alındı
- Alantar, D. (2008). Küresel Finansal Kriz: Nedenleri ve Sonuçları Üzerine Bir Değerlendirme. *Maliye Finans Yazıları*, 1-10.
- Aliyev, A. (2011). Küresel Finansal İstikrarın Sağlanmasında IMF'nin Rolü. İstanbul: Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü Bankacılık Anabilim Dalı.
- Alkinoğlu, L. (2000). Asya Finans Krizi-Ne Öğrendik? *Dokuz Eylül Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi*, 60-75.
- Apak, S., & Aytaç, A. (2009). *Küresel Krizler Kronolojik Değerlendirme ve Analiz*. İstanbul: Avcıol Yayınevi.
- Arıcıoğlu, E. (2004). Türkiye-IMF İlişkileri (1990-2001). Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Atam, İ. (2007). 2001 Krizi ve Sonrasında Türkiye-IMF İlişkileri. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aydoğan, E. (2004). 1980'den Günümüze Türkiye'de Enflasyon Serüveni. *Yönetim ve Ekonomi -Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 91-110.
- Bahçeci, S. (1997). Ortodoks ve Heteredoks İstikrar Programları: Seçilmiş Ülke Örnekleri ve Türkiye Deneyimi. Ankara: DPT Ekonomik Modeller ve Stratejik Araştırmalar Genel Müdürlüğü.
- Bedirhanoglu, P. (1999, Mart). Asya Krizi'nden Rusya'ya. *Birikim Dergisi*. Ağustos 25, 2017 tarihinde <http://www.birikimdergisi.com> adresinden alındı
- Bingöl, A. S., & Karagöl, E. T. (2013). Türkiye-IMF İlişkilerinde Yeni Dönem. *Seta Analiz*.
- Bor Güner, K. G. (2011 Sayı:42, Ağustos). Uluslararası Ekonomik Sorunlar. *Uluslararası Para Fonu*.

- Çelebi, E. (2001). Türkiye'de Develüasyon Uygulamaları. *Doğuş Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 55-66.
- Çörtük, O. (2006). Türkiye-IMF İlişkileri ve İlişkilerin Hesap Bazında İşleyişi. Ankara: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Muhasebe Genel Müdürlüğü.
- Çürük, B. (2010). IMF IMF Politikalarının Küresel Krizdeki Rolü ve IMF'nin Yeniden Yapılandırılması . İstanbul: İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çürük, B. (2010). IMIMF Politikalarının Küresel Krizdeki Rolü ve IMF'nin Yeniden Yapılandırılması . İstanbul: İstanbul Ticaret Üniversitesi.
- Demir, G. (1999). *Asya Krizi ve IMF*. İstanbul: Der Yayınları.
- Demircan Siverekli, E., & Ener, M. (2004). IMF'nin Gelişmekte Olan Ülkeler ve Türkiye'de Uygulanan İstikrar Programları Üzerine Etkileri. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 84-102.
- Diyarbakırlıoğlu, K. (2009). Küresel Bir Ekonomik Kuruluş Olarak IMF ve Türkiye Politikaları. İstanbul: Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Doğan, S., & Özekicioğlu, H. (2005). Güney Kore ve Türkiye'de Uygulanan IMF Politikaları. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*.
- Edwards, S. (1994). "The Mexican Peso Crisis: How Much Did We Know? When Did We Know? *NBER Working Papers*, 1-41.
- Eğilmez, M. (2017, Nisan 23). *Dünya ve Türkiye'nin Ekonomik Görünümü*. Haziran 17, 2017 tarihinde VergiAlgi: <http://vergiAlgi.net/ekonomi-maliye/dunya-ve-turkiye-nin-ekonomik-gorunumu/> adresinden alındı
- Erdinç, Z. (2007). "Uluslararası Para Fonu -Türkiye İlişkilerinin Gelişimi ve 19.Stand-By Anlaşması. *Dumlupınar Ünivesrsitesi Sosyal Bilgiler Dergisi*.
- Erdönmez Ataman, P. (2009). Küresel Kriz ve Ülkeler Tarafından Alınan Önlemler Kronolojisi. *Bankacılar Dergisi*, 85-102.
- Eroğlu, N., & Eroğlu, İ. (2009). IMF –Türkiye İlişkileri ve 20. Stand-By Müzakereleri Üzerine Bir Değerlendirme. *KMU İİBF Dergisi*, 125-146.
- Gonca, G. (2007). Türkiye'de Mali Disiplinin Oluşumunda IMF Politikalarının Rolü . İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gümüş, A. (2009). Türkiye Borçlanma Sorununda IMF Politikalarının İncelenmesi. Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Güzel, S. (2009). 2008 Küresel Ekonomik Krizi ve IMF'nin Önerdiği Ekonomi Politikalarının Krizle Mücadeledeki Rolü. *Uludağ Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 54-69.
- Hayaloğlu, P., & Artan, S. (2011). Küresel Ekonomik Krizle Mücadelede IMF'nin Değişen Rolü. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, 134-158.
- Hazine Müsteşarlığı. (2012). Temmuz 12, 2017 tarihinde <http://www.hazine.gov.tr/irj/go/km/docs/documents/> adresinden alındı
- <https://www.imf.org/external/np/exr/facts/tur/surv>. (2009). <https://www.imf.org/external/np/exr/facts/tur/survt.pdf> adresinden alındı
- İleri, Ö. (2004). Uluslararası Para Fonu'nun Koşulsallık İlkesi ve Türkiye Uygulaması. Hazine Uzmanlık Tezi.
- IMF. (2000). Haziran 15, 2017 tarihinde <http://data.imf.org/?sk=388DFA60-1D26-4ADE-B505-A05A558D9A42> adresinden alındı
- IMF. (2007). Public Information Notice: IMF Executive Board Adopts New Decision on Bilateral Surveillance Over Members' Policies. Haziran 15, 2017 tarihinde <http://www.imf.org/en/News/Articles/2015/09/28/04/53/pn0769#decision> adresinden alındı
- IMF. (2012) Haziran 20, 2017 tarihinde <http://www.imf.org/en/News/Article> adresinden alındı
- IMF yıllık Raporu (2009). IMF'ye Genel Bakış. (2011). <https://www.imf.org>.
- İnan, E. A. (2002). Finansal Krizler, Serbest Kur ve Ekonomik Büyüme. *Bankacılar Dergisi*, 51-66.
- Karlık, R. (1995). *Uluslararası Ekonomi*. İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Kozanoğlu, H. (1995). Meksika'da Kriz. *Birikim Dergisi*. Eylül 10, 2017 tarihinde <http://www.birikimdergisi.com/birikim-yazi/2756/meksika-da-kriz#.WbVPOshJbIU> adresinden alındı
- Krugman, P. (1998). What Happened To Asia? Ağustos 01, 2017 tarihinde <http://web.mit.edu/krugman//www/DISINTER.htm> adresinden alındı
- Malkoç, S. (1998). Cumhuriyetin 75. Yılında Dünya Ekonomik Krizlerinin Türkiye'ye Yansımaları ve Güncel Bir Örnek: Rusya Krizi. *Dış Ticaret Dergisi*, 199-232.
- Özbek, D. (1999). *Uluslararası Para Sistemi Teori ve Politika*. Ankara: İmaj Yayıncılık.
- Özçelik, M. (2013). Türkiye-IMF İlişkileri. Konya: Konya Ticaret Odası.

- Özdemir Şahin, B., & Beltekin, N. (2012). Türk Eğitim Sisteminin Dönüşümünde Uluslararası Aktörler: IMF ve Dünya Bankası Örnekleri. *Y.Y.Ü Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33-55.
- Öztürk, N. (2010). IMF'nin Değişen Rolü ve Gelişmekte Olan Ülke Ekonomilerine Etkileri. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 96-125.
- Parasız, İ. (1998). *İktisat ve İstikrar Programları*. Bursa: Ezgi Kitabevi .
- Sarıgedik, İ. (2008). 1994 – 2001 Krizlerine Genel Bakış ve Kriz Yönetimi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Seyidoğlu, H. (2007). *Uluslararası İktisat*. İstanbul: Gizem Can Yayınları.
- Soyak, A., & Bahçekapılı, C. (1998). İktisadi Krizler-IMF Politikaları İlişkisi ve Finance and Development Dergisindeki Yansımaları. *İktisat, İşletme ve Finans Dergisi*, 48-61.
- Sönmez , M. (2003). *İşte Eseriniz: 100 Göstergede Kuruluştan Çöküşe Türkiye Ekonomisi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Söyler, E. (2013). IMF'nin Küresel Mali Krizle Birlikte Değişen Rolü ve Türkiye. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sugözü, İ. H. (2010). *Devlet Borçları IMF-Dünya Bankası Ve Türkiye*. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Şenel, S. (2012). IMF- Türkiye İlişkilerinin Tarihsel Gelişimi ve Ekonomiye Etkileri. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- TBMM Bankacılık ve Araştırma Grubu. (2002). 1995 Yılındaki Kriz Sonrasında Meksika Bankacılık Sistemi. İstanbul: TBB.
- Topallı, N. (2006). Finansal Krizler ve IMF'nin Kriz Politikaları. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Töre, S. (2006). Dünya Ekonomisinde IMF'nin ve Yapısal Uyum Politikalarının Yer ve İşlevi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Turan, Z. (2011). Dünya'daki ve Türkiye'deki Krizlerin Ortaya Çıkış Nedenleri ve Ekonomik Kalkınmaya Etkileri: *Niğde Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 56-80
- Turgut, A. (2006). Finansal Krizlerde IMF'nin Rolü ve Önemi: 1997 Asya ve 2000-2001 Türkiye Krizleri. *Selçuk Üniversitesi Karaman İ.İ.B.F. Dergisi*, 1-14.
- Uluslararası Para Fonu Bilgi Belgesi. (2014). IMF Kredileri. <http://www.imf.org/external/np/exr/facts/g20map.htm>.
<http://www.imf.org/external/np/exr/facts/g20map.htm> adresinden alındı

- Vreelend, J. R. (2000). "The Effect of IMF Programs on Economic Growth. *Journal of Development Economics*, 375-385.
- Yalçın, K. (2008). *Uluslararası Finansman*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Yay Gürkan, G. (2001). 1990'lı Yıllardaki Finansal Krizler ve Türkiye Krizi. *Yeni Türkiye Dergisi, Ekonomik Kriz Özel Sayısı II*, 1234-1238.
- Yay, T. (2001). *Küreselleşme Sürecinde Finansal Krizler ve Finansal Düzenlemeler*. İstanbul: İ.T.O Yayınları.
- Yeldan, E. (2009). Kapitalizmin Yeniden Finansallaşması ve 2007/2008 Krizi: Türkiye Krizin Neresinde? *Çalışma ve Toplum Dergisi*.
- Yentürk, N. (2003). *Körlerin Yürüyüşü; Türkiye Ekonomisi ve 1990 Sonrası Krizler*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Yıldırım, O. (2003). Kura Dayalı İstikrar Politikası: Teori ve Ülke Uygulamaları. *Ekonomik Araştırmalar Genel Müdürlüğü*, 1-129.
- Yıldırım, S. (2010). 2008 Yılı Dünya Ekonomik Krizinin Dünya ve Türkiye Ekonomisine Etkileri. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 47-55.
- Yörük, U. V. (2006). *Türkiye'de Kamu Borçlanması ve IMF Politikaları*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü.
- Yurdakul, H. (2015, Ocak 12). Ekim 10, 2017 tarihinde <http://sahipkiran.org/2015/01/12/kuresel-ekonomik-kriz/> adresinden alındı